چاوا خوّ په روهَ رده بکه ین

هنده ك دهرسێن عه مه لی ژژیانا صه حابی وتابعیان

به رهه ڤكرنا
ته حسین ئیبراهیم دۆسكي

چاوا خۆ پەروەردە بکەین؟

چاوا خۆ پەروەردە بکەین؟

هندەك دەرسێن عەمەلی ژ ژیانا صەحابی و تابعییان

بەرهەڤکرن

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشگۆتن

ل زەمانەکێ دل تێدا بەیار بووی، وهشکاتی گەهشتییە رحێ ژی.. ل دەمەکێ ڕۆندکێ ژ چاڤان بارکری، وپەلا باوەرییێ تێن تێ نەمای، وچرایێ تەقوایێ کز بووی، وئێدی گۆتنێن دلسۆزان کاری ل کەسێ نەکەن، زەنگلا ترسێ ژ گەلەک لایان ڤە دئێتە لێدان، ومرۆڤێن کارێ وان پەروەردە نالینێن وان دگەهنە بەر عەسمانی، وگەلەک کەسێن خەما جڤاکێ هل دگرن گازندەیان دکەن، وپسیار ژ گەلەک لایان دئێنەکرن:

- بۆچی تەربیەتا مە ڕۆژ بۆ ڕۆژێ بەر ب خرابییێ ڤە دچت؟ ئەگەر چنە؟

- وچاوا ئەم دێ شێین یا مایی خلاص کەین؟

- ئەرێ دەلیڤە مایە مرۆڤێن دلسۆز کاری بۆ دەرمانکرنا دەردی بکەن؟ یان ژی دەستێ خالی بدانن سەر یێ چو تێدا نە، وخۆ ب دەست بێ هیڤییێ ڤە بەردەن، وبێژن: مانێ کون یا ژ پاتەی مەزنتر لێ هاتی!

ومرۆڤێن زانا ب دەرد ودەرمانێن جڤاکی، باش دزانن کو ب تنێ ئەو پەروەردەیا ل سەر بناخەیێ باوەرییێ دئێتە ئاڤاکرن، دشێت نەفسێن نساخ چارە بکەت، ودلێن ڕەق دەرمان بکەت، رحێ زەلال بکەت.. بەلێ، پەروەردەیا ئیمانی، ئەوا دلی ب عەسمانی ڤە گرێ ددەت، ورحێ بلند دکەت، وحەز وڤیانان پاقژ دکەت، تشتێ دبتە ئەگەرا هندێ نەفس ورەفتار ڕاست ودورست ببن.

وپەروەردەیا ئیمانی ئەوا ئەم بەحس ژێ دکەین نە علمەکە ب دەرسینی دئێتە وەرگرتن، هندی ئەو کارەکە ب چاڤلێکرن دئێتە ستاندن، وئەوێن ڕێکا خودێ گرتی وهیڤیا خۆ کرییە ڕزگارکرنا نقۆبوویێن دەریایا سەرداچوونێ ژ هەر کەسەکێ دی فەرترن ل نموونەیێن بلند بگەڕێن و ب ڕەنگەکێ عەمەلی ئێکەمین جار ل سەر خۆ ب کاربینن، وخۆ بۆ خەلکێ دی بکەنە جهێ چاڤلێکرنێ، یان چوننە چوننە وان نموونەیێن هلبژارتی ب ڕەنگەکێ جوان بۆ خەلکی ڤەگێڕن، وبۆ چاڤلێکرنا ڤان نموونەیان وان داخواز بکەن، وبیرا وان لێ بیننە ڤە،

ودل ئەگەر وەسا هاتبتە چێکرن کو ئەو زوی بێتە وەرگێڕان، وزوی خۆ ژ بیرڤە بکەت، وزوی نازک ژی ببت وڕۆناهیییێ وەرگرت.. بیرئینان باشترین دەرمانە بۆ وی کو وی نەرم بکەت وتارییێ ژێ دویر بێخت، وکەس بلا نەبێژت: ما ئاخفتنێ چ پێڤە دئێت؟ هندە هندی ئەم دبێژین وچو پێڤە نائێت! دندکەکا تۆڤی با د گەل خۆ دبەت، خەلک هەمی هزر دکەن ئەو چوو زەعێ بوو، بەلێ ل جهەکێ دویر ئەو دندک بن ئاخ دبت، ودەمەکێ دویر دارەکا ب خەمل وبەژن بلند ژێ چێ دبت، ڤێجا بێ هیڤی نەبن.

ودەولەمەندترین دەم بۆ هلبژارتنا نموونەیێن بلند یێن پەروەردەیا پاک دەمێ صەحابی وتابعییانە، صەحابی ئەوێن ل سەر دەستێ سەیدایێ ئێکێ پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- هاتینە پەروەردەکرن، وتابعی ئەوێن پشتی هنگی ل سەر دەستێ وان هاتینە پەروەردەکرن، صەحابی وتابعی ئەوێن ژ ناڤبەرا هەمی مرۆڤێن دیرۆکێ خودێ ئەو هلبژارتین دا ڕۆناهییا دینێ وی ل ڤێ دنیایا بەرفرەهـ بەلاڤ بکەن.. ڤێجا هوین هزر بکەن ئەو دێ دچاوا بن؟!

د ڤێ زنجیرا دەرسێن خۆ دا ئەوێن مە ل بن ڤی ناڤێ کۆمکرین: (چاوا خۆ پەروەردە بکەین؟) مە ل بەرە گۆتنێن خۆ ل سەر بناخەیێ گۆتن وبۆچوونێن صەحابی وتابعییان ئاڤا بکەین، ل بەر ڕۆناهییا مەنهەجێ وان یێ (تەربەوی) بیرا خۆ ل وان ڕێکان بینینەڤە یێن پێتڤییە ئەم خۆ، پاشی ئێک ودو ل سەر پەروەردە بکەین.. وهەژی گۆتنێیە کو د ئامادەکرنا ڤی بابەتی دا مە ب ڕەنگەکێ سەرەکی مفا ژ ڤان هەردو کتێبان وەرگرتییە:

١- لمحات تربوية من حياة التابعين، يا د. أشرف حسن طبل.

٢- منجد الخطيب، يا أحمد بن صقر السويدي.

٣- صور ومواقف من حياة التابعين، يا سعد يوسف أبو عزيز.

هیڤییا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە گۆتنێن مە د مفادار وبەرهەمدار بن، وئەو وان بۆ مە ب خێر بنڤیست.

دهۆک ١٤٣١/١٢/١
٢٠١٠/١١/٧

خۆ پەروەردەكرنا
ل سەر ئیخلاصێ

بەری هەر تشتەكی، وبەری ئەم پێگاڤا ئێكێ د پەروەردەكرنا خۆ دا بهاڤێژین، دڤێت ل بیرا مە بت كو رێكا ئێكانە بۆ گەهشتنێ د دەرگەهێ (ئیخلاصێ) را دبۆرت، وئەو كارێ مرۆڤ دكەت ئەگەر چەند یێ مەزن ژی بت، یان ب سەر ڤە یێ جوان وتازە ژی بت، ژێ نائێتە قەبویلكرن ئەگەر (ئیخلاص) تێدا نەبت.. ڤێجا ئیخلاص چییە؟ وبۆچی ئەو هندە یا گرنگە؟

ئیخلاص ئەوە كارێ مرۆڤی خوری بۆ خودێ بت، یەعنی: ئارمانجا مرۆڤی ب هەر عیبادەتەكی یێ ئەو دكەت خودێ ب تنێ بت، وئەڤە هندێ دگەهینت كو نهێنی وئاشكەراییا مرۆڤی یا پاقژ بت، ودلێ وی ژ هەر تشتەكێ زەلالییا وی شێلی بكەت یێ پاراستی بت، وراستییا ئیخلاصێ ئەوە د ئنیەتا خۆ دا مرۆڤ یێ بەری بت ژ هەر ئێكێ هەبت ژبلی خودێ، وئیخلاص -وەكی جونەیدێ بەغدادی دبێژت- تشتەكێ نهێنیە د ناڤبەرا خودێ وعەبدی دا، نە ملیاكەت پێ دحەسییێت كو بنڤیست، ونە شەیطان پێ دزانت كو خراب بكەت!

وتشتێ ژ هەمییێ پتر پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- صەحابییێن خۆ لێ هشیار دكرن دەمێ وی ئەو پەروەردە دكرن ئەو بوو وی ئەو ل گرنگییا دورستكرنا ئنیەتێ وپاقژكرنا دلی هشیار دكرن، وحەدیسا وی یا بەلاڤتر د ڤی مەجالی دا ئەوە یا ئیمامێ بوخاری كتێبا خۆ پێ دەست پێ كری، دەمێ دبێژت: ﴿ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ﴾ یەعنی: هەما هندی كارن ب ئنیەتانە، وهەما بۆ هەر ئێكی ئەو هەیە یا وی كرییە دلێ خۆ. وئینانا ئیمامێ بوخاری بۆ ڤێ حەدیسێ د دەسپێكا كتێبا خۆ دا بۆ هندێیە هەر وەكی وی دڤێت بێژتە مە:

هەر کارەکێ مرۆڤ بکەت ل دەسپێکێ ئنیەتا خۆ ل سەر دئینت، وخـودێ ب وێ ئنیـەتا وی یـێ زانایە، ئـەو دزانـت کانێ ئارمانجا وی پێ کنارێ خودێیە، یان تـشتەک ژ دنیایێیـە، و ل دویڤ وێ ئنیەتا وی خودێ جزایێ وی دێ دەتێ.. لەو دڤێت هەر ئێک ژ مە هەر ژ سەری خۆ ل سەر ڤێ مەسەلا گرنگ پەروەردە بکەت، یەعنی: بزانت کو هەر گۆتنەکا ئەو بێژت، یان هەر کارەکێ ئەو بکەت، خودێ ل دویڤ ئنیەتا وی دێ دەتێ، وچونکی خودێ ب ئنیەتا دلان یێ زانایە، وتشتەک ژێ ل بەر وی بەرزە نابت، مرۆڤ ئەگەر یا دلـێ خـۆ ل بـەر خـەلکی هەمییێ ڤەشێرت ئەو نەشێت وێ ل بەر خودێ ڤەشێرت، ومەسەلـە حسێبا ئـاخرەتـێ ب تنـێ نینە، بەلکی گەلەک جاران ئەنجام هێشتا ل ڤێـرێ ئاشکەرا دبت، یـێ ئـیخلاص د دلـی دا نەبت خودێ گەشاتییا باوەرێ ل سەر دێمـێ وی ڤـەدمرینت، دلـێ خـەلکی ژێ سـار دکـەت، ونەما ئێـدی خـۆ گۆتنێن وی ژی کەس مفایی ژێ وەربگرت، پسیار ژ زانایەکی هاتەکرن:

- ئەرێ بۆچی گۆتنا یێن بەرێ ژ سەلەفان ژ گۆتنا مە ب مفاترە؟

وی گۆت: چونکی ئارمانجا وان ژ گۆتنێ سەرفـەرازییا ئـیسلامێ ورزگارکرنـا نـەفسان بوو، بەرێ وان لێ بوو خودێ ژ وان رازی ببت، وئارمانجا مە ئەوە ئەم خۆ سەرفەراز بکەین، ودنیایێ ب دەست خۆ ڤە بینین، وخەلکی ژ خۆ رازی بکەین.

بەرێ خۆ بدەنە گۆتنێن مە، دەمێ ئەم دئاخڤین ووەعز ونصیحەتان ل خـەلکی دکـەین، ئەم چەند دئاخڤین، وچەند گۆتنان درێژ دکەین، بێی ئەم بشێین دلێن خەلکی ب نک خۆ ڤـە بکێشین، وبەرێ خـۆ بـدەنـە گـۆتنێن زانـایێن سـەلـەفـان ژ صـەحابی وتابعییـان، ئێـک ژ وان ئاخفتنەکا کورت دا بێژت وەسا دل دا پێ ڤەژین وەکی وی عەردێ نەرم وقەلەو دەمێ بارانەکا ب بەرەکەت لێ دبارت، ب وەعـزەکێ کـورت ئێـک ژ وان ب دەهـان خـەلکـێ بـەرزە ل رێکا راست دزڤراندن، وهێشتا دیوانا وان یا گرێدای ب دەهـان گونـەهکار رادبوونـە ڤـە وتۆبا خـۆ رادگەهاند!

بۆچی ئەو دوەسا بوون، وبۆچی ئەم دهۆساینە؟

عەبدللاهێ کورێ موبارەکی دگۆت: ((مە ئاخفتنا خۆ رەهوان کر، بەلێ مە چو ژ کـاری چێ نەکر)).

یێ بڤێت دەرگەهێ دلێن خەلکی بۆ ڤەبن وەکی کو بۆ صەحابی وتابعییان ڤەدبوون، رێک یا ئاشکەرایە.. (ئیخلاصا د گۆتن وکریاران دا) ئەوە یا دەرگەهێن گرتی وکەلهێن ئاسێ ڤەدکەت، ونەفسێن نەلغاڤکری ب سەرنەرمی ڤە ل رێکا گوهدارییێ دزڤرینت، وئەگەر ئەم ل دیرۆکا دەولەمەندا صەحابی وتابعییان بزڤرین دێ بینین وان مەدرەسێن تایبەت بۆ فێرکرنا ئیخلاصێ هەبوون، هندەک مەدرەسێن وەسا بوون حەتا نوکە ژی بەردەوام بەرهەمەکێ باش پێڤە دئێت، وهەر کەسەکێ قەست بکەتێ ل چی دەم وچی جهێ بت دەست ڤالا ژێ نازڤرت، وچەند تشتەکێ فەرە بۆ مە ئەڤرۆ ئەم ئەوێن ل وی دەمی دژین یێ پەروەردەیا ئیمانی تێدا گەلەک کێم بووی، خۆ ب ڤێ مەدرەسێ ڕا بگەهینین دا فێری ئیخلاصەکا دورست ببین.

ومەدرەسا وان د ئیخلاصێ دا ل سەر سێ بناخەیێن سەرەکی یا ئاڤاکرییە، ئەو ژی ئەڤەنە:

١- خۆپاراستنا ژ شوهرەتێ:

وی کەسی ئیخلاصەکا دورست ل نک نابت یێ حەز بکەت ناڤ ودەنگێن وی ب وی کارێ باش بەلاڤ ببن یێ وی کری، ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی دگۆت: ((ئەو عەبد د گەل خودێ یێ ڕاستگۆ نینە، یێ حەز ژ شوهرەتێ بکەت)).

ژ بەر ڤێ چەندێ ڕەڤینا صەحابی وتابعییان ژ شوهرەتێ پتر بوو ژ ڕەڤینا وان ژ هەر تشتەکێ دی، بورەیدە ئێک ژ وان صەحابییێن پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- یێن ل فەتحا خەیبەرێ ئامادە بووین، ودەمێ کونەک د شویرها خەیبەرێ ڤەبووی، وهندەک صەحابییان رحا خۆ هاڤێتی وقەستا کەلێ کری، و ب سەر شویرهێ کەفتین، بورەیدە ئێک ژ وان بوو، وچونکی کراسەکێ سۆر د بەر وی بوو، وئەو چوو جهەکێ بلند یێ وەسا کو هەمی وی ببینن، پشتی هنگی وی دگۆت: ((ئەز پێ ناحەسییێم کو من د ئیسلامێ دا گونەهەکا ژ وێ مەزنتر کر بت)) ومەخسەدا وی پێ بەلاڤبوونا ناڤ ودەنگان بوو.

وصەحابییەکێ دی هەبوو دگۆتنێ: ئەبوو ئومامە یێ باهلی، جارەکێ ئەو ل مزگەفتێ د بەر زەلامەکی ڕا بۆری د سوجدێ دا دکرە گری، ئینا ئەبوو ئومامەی ب عێجزە ڤە گۆتێ:

((چەند سوجدەکا باشە، بەلێ ئەگەر ل مالا تە با)) هندە ئەو دترسیان شەیطان رێکا خۆ بۆ دلێن وان ببینت و ب ڤێ رێکێ بێتە وان، دا کارێ وان پویچ بکەت، نەبێژە کارەکێ باشە ئەز دکەم، چی گاڤا بەرێ تە ما ل ئێکێ دی ژبلی خودێ یان د گەل خودێ، ئەو کارێ تە پویچ بوو!

ئبن جەوزی دبێژت: ناڤ ودەنگێن ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی ل باژێرەکی بەلاڤ بوون، جارەکێ ئەو چوو وی باژێری خەلکی ڤیا وی ببینن، هندەکان گۆت: ئەو یێ ل ناڤ فلان بیستانی، خەلک چوونە وێرێ ل ناڤ بیستانی لێ گەریان وگۆتن: کانێ ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی؟ کانێ ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی؟ گاڤا وی ئەو دیتین، وی ژی خۆ دا د گەل وان وگۆت: کانێ ئیبراهیمێ کورێ ئەدهەمی؟

وخوزییا گەلەک زانایێن وەکی سوفیانێ ثەوری وعەبدللاهێ کورێ موبارەکی ئەو بوو، ئێک ژ وان دگۆت: خوزی ئەز ل جهەکی بامە کەسێ ئەز لێ نەنیاسیبامە!

٢- ڤەشارتنا کاری:

وچونکی ئارمانجا وان ژ کارێ باش خودێ ب تنێ بوو، ئێک ژ وان دەمێ باشییەک دکر خۆ ژ ئێک ژ مە پتر ڤەدشارەت دەمێ ئەم خرابییەکێ دکەین، رۆژەکێ سەلەمەیێ کورێ دیناری شیرەتەک ل هەڤالەکێ خۆ کر، گۆتێ: ((خێرێن خۆ پتر ژ گونەهێن خۆ ڤەشێرە)).

بۆچی؟

هندی هند ئەو ژ ریمەتیێ دترسیان!

موحەممەدێ کورێ قاسمی دبێژت: بیست وتشتەک سالان من هەڤالینییا موحەممەدێ کورێ ئەسلەمی کر من نەدیت جارەکێ وی نڤێژەکا سوننەت ل بەر چاڤێن من کربت، دو رکاعەتێن رۆژا ئەینییێ تێ نەبن، وهەر جار ئەو د چوو د مالا خۆ ڤە دەرگەهـ ل خۆ دگرت، ومن نە دزانی ئەو چ دکەت، حەتا رۆژەکێ کورەکێ وی یێ بچویک هاتیە نک من وبەحسێ وی بۆ من کری، گۆت: دەمێ بابێ من دئێتە مال نڤێژان دکەت وقورئانێ دخوینت ودکەتە گری، وگاڤا ڤیا دەرکەڤت رادبت چاڤێن خۆ دشۆت ژ نوی دەردکەڤت! گاڤا دەیکا وی گوهـ لێ بووی ئەو پاشڤەبر وگۆت: وە نەبێژە! وجارەکێ من گوهـ ل وی بوو گۆت: ب خودێ ئەگەر ئەز

شیابام دا نڤێژێن خۆ یێن سوننەت ل جهەکێ وەسا کەم خۆ هەردو ملیاکەتێن من ژی ئەز نەدیتبام، ژ ترسێن ریمەتیێ دا.

وتابعییەک بەحسێ صەحابییان دکەت ودبێژت: وان حەز دکر مرۆڤی کارەکێ باشێ وەسا هەبت کەس پێ نەزانت خۆ ژنکا وی ژی.. ژ بەر ڤێ چەندێ عەمرێ کورێ قەیسی یێ تابعی بیست سالان رۆژییێن سوننەت دگرتن، خەلکێ مالا وی ژی پێ نەدحەسیان، سپێدێ گاڤا ژ مال دەردکەفت ودچوو دکانا خۆ فراڤینا خۆ د گەل خۆ دبر، و ب رێڤە ئەو ددا فەقیران، وخەلکێ مالا وی نەدزانی!

حەسەنێ بەصری بەحسێ وی دکەت ودبێژت: گاڤا وی وەعز ل مە دکر وگرییا وی هاتبا نەدهێلا رۆندکێن وی دەرکەڤن، ودەمێ نەشیابا رۆندکێن خۆ بزڤرینت دا رابت دەرکەڤت، وهندەک جاران گاڤا رۆندکێن وی هاتبانە خوارێ وی پشتا خۆ ددا جماعەتێ وچاڤێن خۆ پاقژ دکرن ودگۆت: پەرسیڤ چەندا نەخۆشە! دا خەلک هزر بکەن پەرسیڤا ل وی.

وموحەممەدێ کورێ واسعی دبێژت: ئەز گەهشتبوومە هندەک زەلامان ئێک ژ وان سەرێ خۆ د گەل یێ ژنکا خۆ ددانا سەر بالیفکێ وبالیفکا خۆ ژ رۆندکان تەر دکر بێی ژنکا وی پێ بحەسییێت، وئێک ژ وان د رێزا نڤێژێ دا رۆندکێن وی ب سەر رویێ وی دا دهاتنە خوارێ وئەوێ ب رەخ وی ڤە پێ نەدحەسیا.

وبەرێ خۆ بدەنێ ئێک ژ وان چاوا رێکێن نوی دەردئێخستن، دا نەفسا خۆ فێری ئیخلاصێ وخۆدویرکرنا ژ شوهرەتێ بکەت.. گاڤا طەلحەیێ کورێ موطرفی چوویە باژێرێ کووفە، خەلکێ وێ لێ کۆمبوو دا ئەو قورئانێ نیشا وان بدەت، گاڤا وی دیتی ئەو دێ (مەشهوور) بت، ئەو رابوو چوو نک ئەعمەشی وقورئان ل نک خواند، گاڤا خەلکی ئەڤ چەندە ژێ دیتی، خەلکی ئەو هێلا وچوونە نک ئەعمەشی.

٣- حالێ وان پشتی کرنا کاری:

ودا ئیخلاصا وان پتر ئاشکەرا ببت ئێک ژ وان پشتی ئەو کارێ باش دکر یێ وی ڤەدشارت، ودەردکەفتە ناڤ خەلکی، وەسا د خۆ دئینا دەر کو وی چو نەکرییە.. ئەییووبێ

سەختیانی ب شەڤێ ڕادبوو بۆ كرنا عیبادەتی، ودەمێ سپێدە دبوو، وەسا د خۆ دئینادەر هەر وەكی یێ ژ خەو ڕادبت، دا كەس نەزانت ئەو یێ هشیار بوو.

ووان ئەڤە د گەل خۆ ب تنێ نەدكر، بەلكی وان شیرەت پێ ل هەڤالێن خۆ ژی دكر، جارەكێ پشتی نڤێژا سپێدێ هەڤالەكێ رەجائێ كوڕێ حەیوەی نقرۆسك هاتێ، رەجائی گۆتێ: جارەكا دی وە نەكەی، كو خەلك هزر بكەن ئەڤە ژ بەر هشیارییا ب شەڤێیە!

ئەڤە دەرسا ئێكێ بوو صەحابی وتابعییان خەلك ل سەر پەروەردە دكر، كو ئەو ئنیەتا خۆ بەری هەر تشتەكی دورست بكەن، وئارمانجا وان ژ هەر كارەكێ هەبت خودێ بت، وبەرێ وان ل هندێ نەبت خەلك ب وی كارێ باش بحەسییێن یێ ئەو دكەن..

وبەرێ خۆ بدەنە حالێ مە ئەڤرۆ، ئێك ژ مە تیركێ خۆ تژی خیشەبەرك دكەت ودەردكەفتە بازارێ، دا خەلك بێژن: چ تیركەكێ تژی وی یێ هەی!! وئەگەر وان زانیبا چ یێ د تیركێ وی دا هەی وان حەسویدی پێ نەدبر، وئەگەر وی زانیبا گۆتنێن خەلكی خیشەبەركێن وی ناكەنە زێڕ، وتشتەكی ل سەرمالێ وی زێدە ناكەن، وی وە نەدكر!!

ئیمامێ غەزالی دبێژت: ((ب علمی وعەمەلی وعیبادەتی مرۆڤ دگەهتە سەعادەتێ، ومرۆڤ هەمی دتێچووینە عالم تێ نەبن، وعالم هەمی دتێچووینە عامل تێ نەبن، وعامل هەمی دتێچووینە موخلص تێ نەبن، وموخلص یێ ل سەر خەطەرەكا مەزن!!)).

یا رەببی تو مە ژ وان حسێب بكەی یێ ئیخلاصا وان ل ئاخرەتێ وان ڕزگار دكەت، بلا خەلك ل دنیایێ وان ب چو حسێب نەكەن.

خۆ پەروەردەکرنا
ل سەر خۆنیاسینێ

پێگاڤا ئێکێ یا کو دڤێت ئەم بهاڤێژین دەمێ خۆ پەروەردە دکەین، پشتی ئەم خۆ فێری ئیخلاصا د گۆتن وکریاران دا دکەین، ئەوە هەر ئێک ژ مە باش نەفسا خۆ بنیاست، سەهلێ کوڕێ عەبدللاهی دگۆت: ((هەچیێ خۆ بنیاست دێ خودایێ خۆ نیاست)) وزانایێ مەزن (ئبن قەییم) دبێژت: ((ئەوێ خۆ نەنیاست، چاوا دێ خودایێ خۆ نیاست!)).

و ژ بەر گرنگیا ڤێ مەسەلێ د پەروەردەکرنێ دا جیلێ صەحابی وتابعییان پویتەیەکێ تایبەت ددایێ، وئێکەمین خال د ڤێ مەسەلێ دا ژ سەربۆڕا وان یا پەروەردەیی بۆ مە بەرچاڤ دبت ئەوە: ئەگەر تە بڤێت نەفسا خۆ چێکەی، دڤێت وێ بنیاسی وخرابیێن وێ ژی بزانی، ووهەیبێ کوڕێ وەردی دبێژت: ((ژ چاککرنا نەفسا من ئەوە ئەز خرابییا وێ بزانم، وتێرا مرۆڤی هەیە مرۆڤ یێ باش نەبت کو خرابییەکێ بزانت ووێ چێ نەکەت)).

وهەچییێ خودێ دلێ وی روهن بکەت، وچاڤێن وی ڤەکەت، حەتا ئەو خۆ ب دورستی بنیاست، ئەو دێ د نعمەتەکا مەزن دا ژیت، ومەزنترین عقووبە خودێ ددەتە وان کەسان یێن خودایێ خۆ نەنیاسن ئەوە ئەو ئێکا هند ژ وان چێ دکەت ئەو خۆ نەنیاسن، وەکی د ئایەتەکێ دا هاتی: ﴿وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿١٩﴾﴾ (الحشر: ١٩) یەعنی: گەلی خودان باوەران، هوین وەکی وان نەبن یێن خودایێ خۆ ژ بیرکری وئەو حەق هێلای یێ خودێ ل سەر وان واجبکری، ڤێجا ژ بەر هندێ خودێ ئێکا هند ژ وان چێکر ئەو خۆ ژ بیر بکەن، ئەوێن هەنە یێن فاسق، یێن کو ژ بن ئەمرێ خودێ وپێغەمبەرێ وی دەرکەفتین.

مەعنا وێ چییە مرۆڤ خۆ بنیاست:

وبەلکی ئێکەمین پسیار ل ڤێرێ ئەڤە بت: مەعنا وێ چییە مرۆڤ خۆ بنیاسیت؟ وئەرێ ما کی هەیە خۆ نەنیاست؟

دبێژن: ل سەر دەرێ پەرستگەها (ئەثینا) ئەڤ گۆتنا (سوقراتی) هاتبوو نڤیسین: ((ئەی مرۆڤ خۆ بنیاسە))، وتۆ بێژی ژ هنگی وەرە بارا پتر ژ مرۆڤان خۆ ب دورستی نەنیاسی بت لەو خودانێن فەلسەفە وئەخلاقێن جڤاکی حەتا ئەڤرۆ ژی هێشتا ڤێ شیرەتا سوقراتی دوبارە ل ئێک ودو دکەن؟!

گەلەک خودێناس ودینداران ژ بەرێ وەرە داخواز ژ شاگردە وهەڤال ودویکەفتییێن خۆ کرییە کو ئەو هەردەم حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکەن، وئاشکەرایە کو ئەو مرۆڤێ خۆ نەنیاست نەشێت حسێبێ د گەل خۆ بکەت.. و یا فەرە هەر ئێک ژ مە دەمێ دمینتە ب تنێ د گەل خۆ هزرا خۆ د خۆ دا بکەت وڤێ پسیارا بچویک بدانتە بەر سنگێ خۆ و ل بەرسڤا وێ یا مەزن بگەڕیێت:

- ڕۆژێ هندە جاران ئەز دبێژم ئەز، ئەرێ ئەز کیمە؟

یان ئێک ژ مە دەمێ دبێژت: من هۆ گۆتە خۆ.. یان : ئەز هۆ دبێژمە خۆ؟

ئەرێ جوداهییەک د ناڤبەرا (من) و (خۆ) دا هەیە؟ و (ئەز) کیمە و (خۆ) کییە حەتا ئەز بێژمە خۆ؟

وحەتا تو ب سەر بەرسڤا ڤێ پیسارا عنتیکە ونەعەدەتی هل ببی، هزرا خۆ د ڤان گۆتنێن کورت دا بکە:

جارەکێ کەربێن تە دێ ڤەبن دێ وە ل تە ئێت تۆلڤەکرن، یان ئێشاندنا کەسێ بەرانبەر، ل بەر تە دێ بتە خۆشترین تشت، وبێی تو ب خۆ بحەسییێ دێ هند بینی تو بوویە مرۆڤەکێ دی یێ ب کێلب وپەنج!! پشتی کەربا تە دادئێت.. ئەو تشتێ بەری بێنەکێ ل بەر تە خۆشترین تشت دێ ل بەر تە بتە نەخۆشترین تشت.

ئەرێ تو یێ ژ ڕاستی کی ژ ڤان هەردووانی؟

دێ کتێبەکێ خوینی، یان گوهدارییا شعرەکا نازک کەی، یان د گەل سەرهاتییێن چیرۆکەکا ب تام ژی.. دێ پێ حەسیێی تو یێ چوویە جیهانەکا دی یا تژی جوانی، خۆشی، رحەتی، خێرخوازی، پاشی پشتی تو کتێبێ ددانی دێ ل خۆ زڤڕی تشتەکی ژ وێ خۆشی وجوانییا بەری بێنەکێ تاما وێ د دەڤێ تە دا ل دۆر ورەخێن تە نینە، ژ وێ جیهانا خۆ یا خەیالی یا خۆش دێ زڤڕییە واقعێ خۆ یێ نەخۆش، و د ناڤبەرا ڤێ خۆشی ونەخۆشییێ دا یا تو د ناڤبەرێ دا دئێیە ڤەگوهاستن داڤەکا زراڤ هەیە.

ئەرێ تو یێ ژ ڕاستی ئەوی یێ ل کی ژ ڤان هەردو دەمان؟

هەر ئێک ژ مە نەفسەکا عەجیب وغەریب هەیە، گاڤ بۆ گاڤێ دئێتە گوهاڕتن، بێی مرۆڤ ب خۆ بحەسیێت، جارەکێ تە بەرێ خۆ دایە تەصویرەکێ خۆ یێ بەری پازدە بیست سالان، ویێ بەری دەهـ سالان، ویێ بەری پێنج سالان، ویێ نوکە؟

ئەگەر بێژی: بەلێ، مسۆگەر نوکە تە گۆتییە خۆ: ئەز چەند یێ هاتیمە گوهاڕتن! ئەگەر تو شیابای تەصویرێ نەفسا خۆ بگری، ئەز باوەر دکەم هەر چەند ڕۆژەکان تو دا بێژی: نەفسا من چەند یا هاتییە گوهاڕتن!

تو دێ حەز ژ ئێکی کەی ئەو د چاڤێن تە دا دێ وەکی ملیاکەتەکی لێ ئێت، کەربێن تە دێ ژێڤە بن هەر ئەو ل بەر تە دێ بتە شەیتانەکێ کرێت، وئەو ب خۆ ئەو نە هنگی ملیاکەت بوو، نە هنگی شەیتان.. ئەو هەر ئەوێ بەرێیە، نەهاتییە گوهاڕتن، بەلێ تشتێ هاتییە گوهاڕتن حالەتێ تە یێ نەفسییە!

خۆشییەک دێ گەهتە تە دنیا د چاڤێن تە دا دێ بتە بەحەشت، جهێ تە د جلکێن تە دا ناکەت ژ کەیفان دا، نەخۆشییەک دێ گەهتە تە ئەڤ دنیایا بەری بێنەکی د چاڤێن تە دا وەکی بویکەکێ دێ وەسا ڕەش بت دێ بێژی: بەهیدارەکا کۆڤاندارە، وتو دێ عەجێبگرتی بی چاوا خەلک دشێن بکەنە کەنی! وئەو ب خۆ دنیا هەر ئەو دنیایە یا بەری هنگی، تشتەک ژێ نەهاتییە گوهاڕتن، بەلێ تشتێ هاتییە گوهاڕتن حالەتێ تە یێ نەفسییە!

هندەک جاران دێ هەست پێ کەی لەشێ تە یێ گرانە، هێزا تـە نـەمایـە، ئـەگـەر ئێـک بێژتە تە: کانێ دو بهوستان وێڤە هەرە، دێ بێژی: من قەوەت نینە، ئەز نەشێم، بەلـێ ئەگەر ئەو بێژتە تە: هشیار بە دیوار دێ ب سەر تـە دا ئێت، تـو.. ئـەوێ بـەری بێنـەکـێ نـەدشیای بهوستەکێ وێڤە بچی، وەکی خەزالـێ دێ باز دەی کو کەس ب تە ڕا نەگەهت؟

ئەرێ ئەو هێزا تە ل کیڤە بوو؟ وبۆچی بەری هنگی تو ڤێ نەدکەتی؟

ئەرێ تو یێ ژ ڕاستی ئەوی یێ ل کی ژ ڤان هەردو دەمان؟

هندەک جاران تو دێ خۆ فێری هندێ کەی ب شەڤێ زوی بنڤی، حەتا دێ وە ل تـە ئێت تـو دێ هـزر کـەی ئـەگـەر شـەڤـەکێ تـو زوی نـەنڤی دێ دیـن بـی ژ خـەوان دا، شـەڤـەکێ حالەتـەکێ وەسا دێ ب سەر تـە دا ئێت خەو دێ ژ بیرا تە چت، دێ هـنـد بـیـنـی شـەڤ یـا ژ نیڤییێ قولپی، هنگی دێ عەجێبگرتی بی چاوا شڤێدی ئەز وەسا زوی نڤست بـووم، یـان ئەگەر تو کەسەکێ جگارکێش بی، دێ هزر کەی خۆ هزرکرنا د هێلانا جگارێ ژی دا تشتەکێ موستەحیلە، پاشی حالەتەک دێ ب سەر تە دا ئێت تو مەجبوور ببی جگارێ نەکێشی، گاڤا تو خۆ دبینی ئەڤە هندە سالە تە جگـارە نـەکێـشایە، دێ عـەجێبگرتـی بی چاوا دەمـەکی تـە دگۆت: ئەز نەشێم جگارێ بهێلم!

ژ ڤێ هەمییێ من دڤێت بێژم: ئـەگـەر تـو خـۆ بنیاسی، وتـو بزانـی چـەند هێـز وشیان خودێ یێن داینـە تە، چو جاران بۆ چو تشتان تو نابێژی: ئـەز نـەشێم ڤـی تـشت بکـەم، یـان نەکەم، چونکی تو یێ دبینی هندەک جاران تو یێ دشێی وی تشتی بکەی، یـان نـەکـەی، خۆ بنیاسە وبێزار نەبە، دا تاما ژینێ بنیاسی، وگوهدارییا ڤێ شیـرەتا پێغەمبـەری -سلاڤ لــێ بن- بکە:

ئەبوو هورەیرەی دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ المؤمن القوی خیر وأحب إلى الله من المؤمن الضعیف، وفی کل خیر، احرص على ما ینفعك، واستعن بالله، ولا تعجز، وإن أصـابك شـیء فـلا تقل: لو أنی فعلت کان کذا وکذا، ولکن قل: قدر الله وما شاء فعل، فإن لـو تفـتح عمـل الـشیطان ﴾ یـەعنـی: خودان باوەرێ ب هێز چێتر وخۆشتڤیترە ل نک خودێ ژ خودان باوەرێ لاواز، و د هەمییان دا

خێر هەیە، یێ رژد بە ل سەر تشتێ مفایێ تە تێدا، وداخوازا هاریکارییێ ژ خودێ بکە، وبێزار نەبە، وئەگەر تشتەک ب سەرێ تە هات نەبێژە: ئەگەر من هۆ کربا دا هۆسا چێ بت وهۆسا، بەلێ بێژە: قەدەرا خودێ بوو وتشتێ خودێ بڤێت دێ کەت، چونکی (ئەگەر) کارێ شەیتانی ڤەدکەت.

بۆچی مرۆڤ خۆ بنیاست:

ئگەر مە زانی خۆنیاسینی تشتەکێ گرنگ وفەرە، دڤێت بزانین ئارمانج ژ خۆنیاسینێ چییە؟ وبۆچییە مرۆڤ خۆ بنیاست؟

وبەرسڤێ ئەم دێ ل سەر چەند خالەکان لێکڤەکەین:

ئێک: دا مرۆڤ بێزاری ولاوازییا خۆ بزانت:

ئێکەمین ئارمانج ژ خۆنیاسینێ ئەوە مرۆڤ بزانت کو -ئەگەر تەوفیقا خودێ نەبت- ئەو کەسەکێ بێزار ولاواز ونەزانە، لەو هەردەم ئەوی پێتڤی ب (وی) هەیە یێ وی سەرراست ودورست بکەت، وبەرێ وی بدەتە چاکییێ.. وئەوێ ڤێ چەندێ دکەت خودایێ وییە، لەو دڤێت ئەو باش بزانت کو هەر جارەکا وی خۆ هێلا ب هیڤییا نەفسێ ڤە، نەفس دێ بەرێ وی دەتە خرابییێ؛ چونکی نەفس هەردەم حەز ژ هندێ دکەت خۆ بینتە پێش، وهەر تشتەکێ هەبت بگەهینتە خۆ، ئەگەر خۆ مافێ وێ نەبت ژی..

ئیمامێ غەزالی دبێژت: ((تو بزانە کو دوژمنێ تە یێ ژ هەمییان مەزنتر نەفسا تەیە، وئەو وەسا یا هاتییە ئافراندن کو گەلەک فەرمانێ ب خرابییێ بکەت، ومەیلێ بۆ کارێ نە یێ باش بکەت، و ژ خێرێ برەڤت، وفەرمان یا ل تە هاتییەکرن کو تو نەفسا خۆ پاقژ بکەی، ووێ زنجیر بکەی و بەر ب پەرستنا خودایێ وێ ڤە ببەی، ونەهێلی ئەو خۆ بگەهینتە شەهوەتان، وخۆ ژ خۆشییان بدەتە پاش، وئەگەر تە ئەو ب پشت گوهـ ڤە لێدا، دێ شەنبۆز بت، و ژ دەست تە دەرکەڤت وئێدی تو نەشێی وێ بگری)).

مەعنا: نە ب تنێ مرۆڤ بێی تەوفیقا خودایێ خۆ یێ لاواز وبێزارە، بەلکی ئەو یێ ل بەرانبەر دوژمنەکێ دژوار ونەپەنی ژی راوەستایە، کو نەفسا وییە.

دو: دا ئەو ب مەدحێن خەلکی د سەر دا نەچت:

گەلەک جاران خەلک ژ بەر وێ هزرا باش یا ئەو ژ تە دکەن، وبەلکی هندەک جاران بۆ دورِویاتی ومەصلحەتەک، دێ مەدحێن تە ب تشتەکێ وەسا کەن ئەو تشت ل نک تە نینە، ئەگەر تو ئەو بی یێ خۆ بنیاسی وڕاستیێ خۆ بزانی، تو ب مەدحێن وان نائێیە خاپاندن، ژ صەحابییێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- عەدییێ کورێ ئەرطەئەی دئێتە ڤەگوهاستن، دبێژت: ئێک ژ صەحابییێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەمێ مەدحێن وی دهاتنەکرن دا بێژت: ((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا لَا يَعْلَمُونَ، وَلَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ، وَاجْعَلْنِي خَيْرًا مِمَّا يَظُنُّونَ))[1] یەعنی: یا ڕەببی تو وان گونەهان بۆ من ژێ ببەی یێن من کرین وئەو پێ نزانن، وتو ل من نەگری ژ بەر وی تشتێ ئەو هزر دکەن کو یێ ل نک من هەی وئەو ل نک من نەهەی وتو من باشتر لێ بکەی ژ وێ هزرێ یا ئەو ژ من دکەن.

سوفیانێ ثەوری دگۆت: ((ئەگەر تە خۆ نیاسی، گۆتنا خەلکی چو زیانێ ناگەهینتە تە)) مەعنا یا گرنگ ئەوە مرۆڤ خۆ بنیاست، وەکی دی خەلک د دەر حەقا مرۆڤی دا چ بێژن چ نەبێژن، نە یا گرنگە، ژ بەر کو ب ڕاستی گەلەک جاران شەیتان ب ڕێکا مەدحێ دئێتە مرۆڤێن باش، دێ کەسەکی ل ئێک ژ وان (موسەللەط) کەت کو مەدحێن وی بکەت، حەتا ئەو هزر بکەت کو ئەو یێ وەسایە وەکی ئەو دبێژت وویڤەتر ژی! هنگی خۆمەزنکرن دێ ڕێکا خۆ بۆ دلێ وی بینت، وئەڤە مەزنترین دەرد وبەلایە.

سێ: دا ئەو هێڤێنێ خۆ بنیاست:

جارەکێ مەزنەکێ دنیایێ د بەر زاهدێ ناڤدار مالکێ کورێ دیناری ڕا بۆری، ڕێڤەچوونا وی یا وەسا بوو ژێ دهاتە زانین کو ئەو یێ خۆ مەزن دکەت، مالکی گۆتێ: ما تو نزانی ئەڤە ئەو ڕێڤەچوونە یا خودێ حەز ژێ نەکەت، ئەگەر د جیهادێ دا نەبت؟ وی گۆت:

---

(١) بەیهەقی ڤێ حەدیسێ ژێ ڤەدگوهێزت، و د هندەک ریوایەتان دا ئەڤ گۆتنە بۆ ئەبووبەکری دئێتە پالدان، و د هندک ریوایەتێن دی دا ئەو بۆ عەلی دئێتە پالدان، وچو مانعی نینە پتر ژ صەحابییەکی ئەو گۆتن گۆت بت.

دیاره تو من نانیاسی؟! مالکی گۆتێ: بەلێ ئەز باش تە دنیاسم، دەسپێکا تە تو چپکەکا پیس بووی، ودووماهییا تە دێ بییە مرارەکێ گەنی، و د ناڤبەرا هەردووان دا تو پیساتی د ناڤ خۆ دا هل دگری.. وێ گاڤێ وی مرۆڤی گۆتێ: تە ئەز باشێ نیاسیم!

مرۆڤ ئەگەر ب دورستی خۆ بنیاست، وهێڤێنێ خۆ ژ بیر نەکەت، چو جاران ئەو خۆ ل سەر سەرێ خەلکی مەزن ناکەت، وما بۆچی دێ خۆ مەزن کەت؟ ما نە ژ وێ ئاخێ چێبوویە یا ئەو پێ لێ ددانت؟ وپشتی دمرت دوبارە دێ زڤرت هەر بتە ئەو ئاخ؟

بەرێ خۆ بدە بکرێ شبلی چاوا ئەو مە ل ڤێ ڕاستییێ هشیار دکەت.. شبلی دبێژت: ((ئەگەر تە بڤێت بەرێ خۆ بدەیە دنیایێ بەرێ خۆ بدە گیفکەکی ئەوە دنیا، وئەگە تە بڤێت بەرێ خۆ بدەیە نەفسا خۆ تژی دەستێ خۆ ئاخ بکە، تو یێ ژ وێ چێبووی، ودێ جارەکا بییە ئەو ودێ ژێ دەرکەڤیەڤە، وئەگەر تە بڤێت بزانی کانێ تو چیی، بەرێ خۆ بدە وی تشتێ تو ل دەمێ تارەتێ دهاڤێی.. ئەوێ ئەڤە حالێ وی بت نابت خۆ مەزن بکەت)).

مەعنا هەر وەکی ڤی خودێناسی دڤێت بێژتە مە: چی گاڤا تە دیت دفنا تە ل سەر خەلکی بلند بوو، بینە بیرا خۆ کانێ چ د زکێ تە دا هەیە، دا خۆ ژ بیر نەکەی! تو بێژی ئەوێ خۆ مەزن دکەت ئەگەر ڤێ ڕاستییێ ل بیرا خۆ بینتەڤە دێ خۆ مەزن کەت؟

چار: دا ئەو بهایێ خۆ ل نک خودایێ خۆ بزانت:

ئەڤ مرۆڤێ هە یێ مە هێڤێنێ وی زانی، ل نک خودایێ خۆ گەلەک یێ ب بهایە، بەری ئەو وی چێ بکەت وی ب ملیاکەتێن خۆ دا زانین کو ئەو چێکرییەکی بۆ جێگرییا د عەردی دا دێ ئافرینت، ودەمێ ملیاکەتان گۆتی: ئەو دێ گونەهان د عەردی دا کەن، خودێ بەرەڤانی ژێ کر وگۆت: ئەز وی تشتی دزانم یێ هوین نزانن، وپشتی وی مرۆڤ ئافراندی وی فەرمان ل ملیاکەتان کر کو بۆ قەدرگرتن خۆ بۆ وی بچەمینن.. وگاڤا ئبلیس ل بەر نەهاتی خۆ بۆ وی بچەمینت خودێ ئەو ژ ڕەحما خۆ بێ بارکر، ولەعنەت لێ باراندن.

ئەی مرۆڤ.. ئەگەر تو بزانی بهایێ تە ل نک خودایێ تە چەندە، تو وی بهایێ خۆ ب کرنا گونەهان کێم ناکەی، چونکی ئبلیسی خۆ بۆ تە نەچەماند، خودێ ئەو ژ خۆ دویرکر،

ما نه تشتەکێ عەجێبە پشتی ڤێ چەندێ تو بچی خۆ نێزیکی ئبلیسی بکەی، وپشت بدەیە خودایێ خۆ؟!

خۆ بنیاسە ونەفسا خۆ ژ کێماسییان بپارێزە، وبزانە کو تە نەفسەکا وەسا هەیە نیاسینا وێ گەلەک ژ نیاسینا دوژمنەکێ فێلباز ب زەحمەتترە.

یا رەببی تو نەفسا مە ب مە بدەنە نیاسین، وهیڤییا مە ژ خۆ نەبڕە.

خۆ پەروەردەكرنا
ل سەر هشيارييا ل نەفسێ

پشتی ئەم خۆ ل سەر نياسينا نەفسێ پەروەردە دكەين، پێتڤييە ئەم خۆ ل دژواری وخەطەرا نەفسێ ژی هشيار بكەين، وهندی ژ مە بێت ئەم د گەل خۆ نەفسا خۆ كێم بكەين، وخۆ ل سەر (تەواضعێ) پەروردە بكەين، دا نەفسا مە مە ژ رێكا راست لا نەدەت وئەم خەلەت د خۆ نەگەهين، وبەر ب خرابييێ ڤە نەچين.

ودەمێ ئەم خۆ ل سەر هندێ پەروەردە دكەين كو هشيارى نەفسا خۆ بين، دو مەسەلێن زێدە گرنگ هەنە دڤێت ژ بيرا خۆ نەبەين، و ل ڤێرێ ئەم دێ بەحسێ هەردووان كەين:

يا ئێكێ: دڤێت ئەم ژ خەطەرا نەفسێ پشتڕاست وئەمين نەبين:

ئەبووبەكرێ شبلی دبێژت: ((هندی تو ل دنيايێ بی ژ نەفسا خۆ پشتڕاست نەبە، ئەگەر خۆ تو ل سەر ئاڤێ ب رێڤە بچی)).

بۆچی؟

چونكی نەفسا مرۆڤی ب هندەك رێكێن وەسا دئێتە مرۆڤی يێن مرۆڤ چو هزران ژێ نەكەت، ومرۆڤ ئەگەر باش يێ لێ هشيار نەبت دێ ئێتە خڕاندن بێی ئەو ب خۆ بحەسييێت، جونەيدێ بەغدادی دبێژت: من گوه ل سەرييێ سەقطی بوو دگۆت: ((عەيبەك ل نك من هەبوو سیه سالان ئەز پێ نەدحەسيام، ئەو ژی ئەو بوو ئەم چەند كەسەك بووين هەر جار ئەم زوی دچووينە نڤێژا ئەينييێ، وهندەك جه مە هەبوون خەلكی هەمييێ دزانی ئەو جهێن مەنە، جارەكێ جيرانەكێ مە ل رۆژا ئەينييێ مر، من ڤيا د گەل جەنازێ وی دەركەڤم، لەو ئەز گيرۆبووم، وحەتا ئەز هاتيمە نڤێژێ ونێزيكی مزگەفتێ بوويم، نەفسا من گۆتە من: نوكە

خەلک دێ تە بینن وزانن کو تو یێ گیرۆبووی.. ڤێجا ئەڤ چەندە بۆ من گەلەک نەخۆش بوو، هنگی من گۆتە نەفسا خۆ: هەر وەکی ئەڤە سیهـ سالە تو ریمەتییێ دکەی وئەز نزانم! لەو پشتی هنگی من ئەو جهـ هێلا یێ ئەز هەر جار دهاتمێ، وهەر جارێ ئەز چوومە جهەکی، دا چو جهـ ب ناڤێ من نەئێنە نیاسین)).

مەعنا: دویر نەبینە دەمێ تو کارەکێ باش ویێ خێرێ گەلەک بکەی حەتا ئەو کار د ناڤ خەلکی دا ب ناڤێ تە دئێتە نیاسین، شەیتان د رێکا وی کاری را بێتە تە، جارەکێ ئەگەر ئەو کار ژ بەر عوزرەکێ تە نەکر، نەفسا تە بێژتە تە: شەرمە بۆ تە تە ئەو کار نەکری خەلک دێ بێژن: بۆچی وی ئەو کار نەکر..

(خەلک دێ بێژن).. وەی!! ما ژ بەر خەلکی حەتا ڤێ گاڤێ تە ئەو کار دکر؟ ئەها ل ڤێرێ هشیاری خۆ بە.. وبزانە مەعنا وێ چیيە دەمێ هندەک زانايێن مە بەحسێ سەلەفان دکر ودگۆت: وان حەز دکر مرۆڤی کارەکێ باش هەبت ژ خودێ پێڤەتر کەس پێ نەحەسییێت.

وهەر ئێک ژ مە دڤێت بزانت کو ئەگەر نەفسا وی دەست ب کرنا طاعەتی وکارێن باش کر، حەتا ئەو کار ل بەر وی گەلەک ب ساناهی بکەڤن وبۆ ببنە عەدەت، مەعنا وێ ئەو نینە نەفسا تە حەز ژ وێ چەندێ دکەت، نە.. ئەو هێز وعەزیمەتا خودێ دایەتە، وئەو ترسا تە هەی ژ ئاخرەتێ نەفسا تە یا مەجبوور کری وی کاری بکەت، وهەر جارەکا نەفسا تە سستییەک ژ تە دیت دێ ل بێ ئەمرییا بەرێ زڤڕتەڤە، وخۆ د سەر طاعەتێ خودایێ خۆ ڕا بینت.. ڤێجا ڤێ بزانە وهشیاری خۆ بە.

موحەممەدێ کوڕێ مونکەدری دبێژت: ((چل سالان من جهاد د گەل نەفسا خۆ کر حەتا وێ خۆ ڕاستکری)).

ئەگەر تە دوژمنەک هەبت ل بەر تە دانابت، بەرێ وی لێ بت چی گاڤا تو غافل بووی هێرشێ بکەتە سەر تە، تو دێ چ کەی؟ هەمی گاڤا دێ یێ هشیار بی، وما مرۆڤی دوژمنەکێ خرابتر ژ نەفسێ هەیە؟ یەحیایێ کوڕێ موعاذی دگۆت: ((باوەرییا خۆ ب نەفسا خۆ نەئینە ئەگەر خۆ ئەو بەرێ تە بدەتە کارێن باش ژی)).. بەلێ، کارێ باش ل بەر چاڤ تو

دێ کەی، بەس ئەگەر نەفسا تە ئەو کارێ باش ب شەهوەتەکا ڤەشارتی شێلی کر، حالێ تە دێ چ بت؟

ئەبوو مالکی ڕۆژەکێ گۆتە ئەبوو ئەییووبی: هشیاری خۆ بە ژ نەفسا خۆ، ئەز دبینم خەمێن خودان باوەری ل دنیایێ ب دویماهی نائێن، و ب خودێ ئەگەر ئاخرەت کەیفخۆشییێ بۆ وی نەئینت، ئەو دوجارکی دێ خوسارەت بت: خەما دنیایێ وبەختەڕەشییا ئاخرەتێ دێ گەهتە وی. ئەبوو ئەییووبی گۆت: من گۆتێ: وما بۆچی ئاخرەت کەیفخۆشییێ بۆ وی نائینت، ووی د دنیایێ دا خۆ بۆ خودایێ خۆ وەستاندییە وزەحمەت دیتییە؟ وی گۆت: چەند مرۆڤ وێ ڕۆژێ دێ ئێن وگەلەک کارەکێ باشێ کری، کارێ وان دێ ئێتە کۆمکرن ودێ ل ناڤچاڤێن وان دەن!

وحەتا ئێک ژ هەوە نەبێژت: تو یێ مە بێ هیڤی دکەی، دێ بێژم: نە خێر.. ئەڤە گازییەکە ژ جیلێ نموونەیی یێ ڤێ ئوممەتێ ژ صەحابی وتابعییان بۆ مە کو ئەم هەردەم دهشیار بین، تمام دهشیار بین ودەرگەهێ دلێن خۆ بۆ غەفلەتێ ڤەنەکەین، ئەم ب خەطەرا نەفسا خۆ ئاگەهدار بین، و ب چەپ وچویرێن وێ زانا ببین، وبزانین کو موصیبەتا مەزن ئەوە جارەکێ ئەم دنقرۆسک بچین وبێی مە های ژ خۆ هەبت نەفس هێرشێ بکەتە مە ومە د کەندالێ غەفلەتێ دا بهاڤێت..

ڕەبیعێ کوڕێ صەبیحی دبێژت: جارەکێ ئەم ل نک حەسەنێ بەصری بووین، وی وەعزەک ل مە کر، ژ بەر تەئسیرا وەعزێ وی ڤێرەک ژ زەلامەکی بلندبوو وبەردا گرییێ.. حەسەنی گۆتێ: ((ئەز ب خودێ کەمە ڕۆژا قیامەتێ خودێ دێ پسیارا ڤی کاری ژ تە کەت کانێ ئارمانجا تە ژێ چ بوو)).

خۆ د حالەتەکێ هۆسا ژی دا، حەسەنی ڤیا ڤی مرۆڤی وئەوێن ئامادە ژی ل تشتەکێ گەلەکێ گرنگ هشیار بکەت: نەبێژە کارەکێ باش من کر، پسیارا دلێ خۆ بکە کانێ بۆچی تە ئەو کارێ باش کر.. چونکی ئەگەر تو ئەڤرۆ وێ پسیارێ ژ خۆ نەکەی ژی، سوباهی ئەو دێ ژ تە ئێتەکرن، ڕۆژا نهێنییێن دلان ل بەر چاڤان ئاشکەرا دبن: ﴿يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ﴾ (الحاقة: ١٨).

وتشتێ ژ هەمییێ خرابتر یێ نەفس مرۆڤی پێ دسەردا دبەت، وغورووریێ بۆ چێ دکەت، ئەوە دەمێ مرۆڤ گونەهان دکەت ودبینت دنیا پتر یا ب دەستڤە دئێت، وحالێ وی خۆشتر وباشتر یێ لێ دئێت.. مرۆڤ ب خۆ، یان کەسەکێ دی! هنگی نەفس خودانی دخاپینت، دبێژتێ: بەرێ خۆ بدێ، تو یێ خرابییێ دکەی د گەل هندێ ژی حالێ تە خۆشتریێ لێ دئێت! مەعنا: نەترسە، خودێ ژی تو ب ڤی ڕەنگی دڤێی!!

ونەفس گاڤا گەهشتە ڤێ دەرەجێ، ومرۆڤی خۆ لێ هشیار نەکر، ئەو مرۆڤ چوو.. ئەبوو حازم دبێژت: ((ئەگەر تە دیت خودێ یێ نعمەتان ل تە زێدە دکەت وتو یێ بێ ئەمرییا وی دکەی، هشیار بە!)).

بەلێ هشیار بە، خۆشییەکا ب لەز ژ دنیایەکا بەرەوەخت، بلا جزاییێ دژوار ل ڕۆژەکا بێ دویماهی ژ بیرا تە نەبەت، وئەگەر دانا دنیایێ ژ لایێ خودێ ڤە بۆ مرۆڤەکی نیشانا هندێ با کو خودێ حەز ژ وی مرۆڤی دکەت، دڤێت کەسێ هندی پێغەمبەران دنیا نەگەهشتباییێ، بەلێ هوین دزانن حالێ ئێک ژ وان د گەل دنیایێ چ بوو.

وتشتێ دی یێ نەفس خودانی پێ دخاپینت ئەوە ئەو خودانێ خۆ قانع بکەت کو دەمێ ئەو خێرەکێ دکەت ئەو وێ بۆ خودێ دکەت، ودەمێ خۆ ژ خرابییەکێ ددەتە پاش ئەو وێ بۆ خودێ دکەت، وئەو ب خۆ وەسا نەبت، وی ئارمانجەکا دی یا ڤەشارتی پێ هەبت، ووهەییێ کوڕێ وەردی هەردەم شیرەت ل شاگردێن خۆ دکرن ودگۆتێ: ((هشیار بە! نەوەبت تو ب سەر ڤە لەعنەتان ل ئبلیسی ببارینی، و ب ڤەشارتی تو هەڤالێ وی بی)) گەلەک کەس هەنە وەسا د خۆ دگەهن کو ئەو دوژمنێن ئبلیسینە، پاشی (موفاجەئە) بۆ وان چێ دبت دەمێ ئەو د هەلویستەکی دا خۆ دبینن یێ بەرەڤانییێ ژ ئبلیسی ودەستەکا وی دکەن، یان دەمێ ئەو ل نک خەلکی نەیارەتییا ئبلیسی دکەن وگاڤا مانە ب تنێ ل سەر ڕێکا وی دچن.

ژ بەر ڤێ چەندێ جیلێ پێشییێ یێ ڤێ ئوممەتێ ئێک ژ وان دەمێ دوعایەک بۆ هەڤالەکێ خۆ دکر دگۆت: خودێ تە بپارێزت ژ خرابییا نەفسا تە.. بەلێ چونکی وان باش دزانی ئەو کەسێ بکەفتە داڤێن نەفسێ، ئێدی ئەو قەت ئیفلەحێ نابینت.

یا دووێ: دڤێت ئەم نەفسا خۆ کێم بکەین:

ئێک ژ ڕێکێن پەروەردەکرنێ ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ ژ صەحابی وتابعییان ئەوە مرۆڤ نەفسا خۆ مەزن نەبینت وگەلەک زێدە د خۆ نەگەهت، وخۆمەزنکرن تبیعەتەکە ژ تبیعەێن نەفسا مرۆڤی، هەر جارەکا مرۆڤ ژێ غافل بوو ئەو دێ ژ حەددێ خۆ دەرکەڤت، ودێ خۆ بینت گەلەک، وبەلکی ئەڤ سالۆخەتێ کرێت پتر ل نک مرۆڤێن داعیە وزاهد وعیبادەتکەران هەبت، چونکی هندەک جاران شەیتان نەفسێن وان ل سەر زال دکەت حەتا ئێک ژ وان وەسا د خۆ بگەهت کو ئەوە (قوطبێ زەمانی)، یێ دنیا ل سەر ملی ڕاوەستای، وئەگەر ئەو نەبت نە دین ب ڕێڤە دچت، ونە دنیا چێ دبت، هەما بەس ئەوە یێ باش، یێ کو خەلک دینێ خۆ ب ڕێکا وی دزانن، وخەلک هەمی د بن وی دانە، دنەزانن، ودهەوجەیی وینە، وئەگەر ئەو نەبت چو تام د ژینێ نابت.. وهزر نەکەن ئەو ڤان تشتان ب دەڤێ خۆ دبێژت، یان ب قەلەمێ خۆ دنڤیست، نە.. شەرت نینە ئەو ڤێ هزرێ ب دەڤێ خۆ بەلاڤ بکەت، هەما تێرا وی خرابی هەیە ئەو ب دلێ خۆ ڤێ هزرێ بکەت، حوسەینێ کوڕێ زیادی دبێژت: جارەکێ ئەز چوومە نک فوضەیلێ کوڕێ عیاضی ل حەرەما مەکەهێ، ئینا وی گۆتە من: ((نە کو تو هزر بکەی ئێکێ ژ تە خرابتر ل ڤێ مزگەفتێ یێ هەی؟ ئەگەر تو هزر بکەی ئێکێ ژ تە خرابتر ل ڤێ مزگەفتێ یێ هەی، ئەو تو یێ د بەلایەکا مەزن دا دژی)).

و ژ شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی دئێتە ڤەگوهاستن دبێژت: ((هەچییێ سەنگەکێ بۆ خۆ بدانت ئەوی چو سەنگ نینە)).

بۆچی؟

چونکی چی گاڤا مرۆڤی نەفسا خۆ کێم نەدیت، وهزرکر ئەو گەلەکە، دەردێ ڤەشارتی دێ گەهتە دلێ وی.. وبەلکی هوین نوکە د گەل خۆ پسیار دکەن: (دەردێ ڤەشارتی) چییە؟ دەردێ ڤەشارتی ئەوە مرۆڤ ب خۆ (موعجب) ببت، هزر بکەت ئەو سەیدایە وخەلک هەمی فەقینە، ئەو زاهدێ ئێکانەیە وخەلک هەمی دگونەهکارن، ئەو یێ ب عاقلە وخەلک هەمی دبێ فامن!

دەمێ ئیمامێ عومەر کەفتییە بەر مرنێ، وعەبدللاهێ کورێ عەبباسی چووی سەرا دای، گۆتێ: مزگینییا من ل تە بت ب بەحەشتێ، تە هەڤالینییەکا درێژ د گەل پێغەمبەرێ خودێ کربوو، وتو بوویە ئەمیرێ موسلمانان وتو یێ ب هێز بووی، وتە ئێمانەت ب تمامی ژ سەر خۆ ڕاکر. عومەری گۆتێ: هندی مزگینییا تەیە بۆ من ب بەحەشتێ، ئەز ب وی خودایی کەمە یێ ژ وی پێڤەتر چو خوداییێن ب حەق نەهەین، ئەگەر دنیا ب هەر تشتەکی ڤە یێ لێ هەی یا من با ئەز دا دەم بەس کو ئەز خلاس ببم ژ ترسا وی تشتی دا یێ ل بەرا من هەی، ومەسەلا ئەمیرییا موسلمانان ب خودێ هیڤییا من ئەوە بەس ئەز سەر ب سەر ژێ دەرکەڤم، نە بۆ من ونە ل سەر من، بەلێ هەڤالینییا من بۆ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەوێ بەلکی..

ئەڤە عومەر بوو.. ئەگەر دنیا هەمی یا وی با ئەو دا دەت نە کو دا بچتە بەحەشتێ، بەلکی دا ژ ئاگری خلاس ببا!

صلەیێ کورێ ئەشیەمی ئەوێ ل سەر دەستێ عەبدللاهێ کورێ عەبباسی هاتییە پەروەردەکرن، دەمێ دوعا دکر دگۆت: ((یا رەببی تو من ژ ئاگری بپارێزە، وما ئێکێ وەکی من بستە دکەت پسیارا بەحەشتێ ژ تە بکەت)) ویوونسێ کورێ عوبەیدی دگۆت: ((ئەز سەد خەسلەتێن خێرێ دزانم، خۆ ئێک ژ وان ل نک من نینە)) ویێ گوهـ ل ڤێ گۆتنا یوونسی بت ووی نەنیاست، باوەر ناکەت کو ئەو گۆتنا ئێک ژ ئیمامێن مەزنێن تابعییانە، یێن ل سەر دەستێ صەحابییان فێری زوهدێ وتەقوایێ وخێرێ بووین.

وموحەممەدێ کورێ واسعی ئێک ژ وان مرۆڤان بوو یێن چو جاران دعایا وی نەدهاتە زڤڕاندن، د گەل قوتەیبەیێ باهلی دەردکەفتە جیهادێ، گاڤا شەڕ دژوار دبوو قوتەیبە دا گازی کەت: کانێ موحەممەدێ کورێ واسعی؟ موحەممەدی مەخسەدا وی دزانی، هنگی ئەو دا تبلا خۆ بەر ب عەسمانی ڤە درێژ کەت، ودەمەکێ درێژ پێڤە نەدچوو هەوار ژ لایێ خودێ ڤە دگەهشت، ولەشکەرێ ئیسلامێ ب سەر دکەفت، لەو قوتەیبەی دگۆت: تبلا موحەممەدێ کورێ واسعی ل نک من ژ سەد هزار لەشکەران چێترە..

هوین دزانن ئەڤ موحەممەدە چ دبێژت؟

دبێژت: ((ئەگەر بێهن ژ گونەهان هاتبا، کەسەک ژ هەوە نەدشیا خۆ نێزیکی من بکەت ژ بەر بێهنا من یا گەنی))!

هۆسا وان خۆ ددیت.. وڕۆژا مرۆڤەکێ خەراسانی هاتییە بەغدا، وئیمام ئەحمەد دیتی، کەیفا وی گەلەک هات، لەو گۆتە ئیمامی: حەمد بۆ خودێ بت کو هێشتا ئەزێ ساخ من تو دیتی، ئیمام ئەحمەدی گۆتێ: ڕوینە خوارێ، ئەڤە چ گۆتنە؟ ئەز چمە حەتا تو وە بێژی؟

ئەو جیلەک بوون ل وێ باوەرێ بوون کو ماکا هەر خرابییەکێ ئەوە مرۆڤ یێ ژ نەفسا خۆ رازی بت، وئێک ژ وان دگۆت: ئەگەر تو هەڤالینییا نەزانەکی بکەی یێ ژ خۆ رازی نەبت چێترە ژ هندێ کو تو هەڤالینییا زانایەکی بکەی یێ ژ خۆ رازی بت..

وئەگەر کەسەک بێژت: ئەرێ ئەڤ ئسلووبە د پەروەردەکرنا نەفسێ دا ما ئێکا هند ژ مرۆڤی چێ ناکەت کو مرۆڤی باوەری ب خۆ نەبت؟ دێ بێژین: نەخێر، مەسەلە یا ب وی ڕەنگی نینە، ژ بەر کو تشتەکێ مەعلوومە د مەسەلا پەروەردەیێ دا هەر جارەکا مرۆڤ ژ نەفسا خۆ رازی بوو، وهزرکر ئەو یێ بێ کێماسییە، ئەو کاری بۆ هندێ ناکەت کو حالێ خۆ بەر ب باشترییێ ڤە ببەت، وئەگەر هات وجارەکێ ئەو ب سەر خەلەتی یان کێماسییەکا خۆ هلبوو ژی وی هند زیرەکی نابت ئعترافێ ب کێماسییا خۆ بکەت، یان ل خەلەتییا خۆ لێڤە ببت، (ئبن ئەنباری) زانا وزاهدەکێ مەزن بوو، ئیمامێ دارەقوطنی بەحسێ خۆ دکەت دبێژت: دەمێ ئەزێ جحێل جارەکێ ئەز ل دەرسەکا وی ل مزگەفتێ ئامادە بووم، وی ناڤەک خەلەت گۆت، وبۆ من نەخۆش بوو ناڤەک ب خەلەتی ژ وی بێتە ڤەگوهاتن، و ژ بەر هیبەتا وی من د خۆ ڕا نەدیت بێژمێ: تو یێ خەلەت بووی.. پشتی دەرسێ ئەز چوومە نک فەقییێ وی ئەوێ دەرس دنڤیسی ومن گۆتێ: فلان ناڤ یێ خەلەتە دورست بکە، ئەینییا دی دەمێ ئەز ل دەرسا شێخی ئامادە بوویم، وی د دەرسا خۆ دا گۆت: ئەینییا چووی فلان ناڤ ب خەلەتی مە گۆتبوو یا دورست هۆسایە، ووی جحێلێ هە ئەم ل ڤێ ڕاستییێ هشیار کرین.

ڤێجا بەرێ خۆ بدەنە ڤی تۆرەیێ ئیسلامی، یێ کو مخابن ئەڤرۆ ل نک مە نەمای، زانایەکێ مەزن د ناڤ خەلکی دا خۆ ژ هندێ مەزنتر نەدیت ئعترافێ ب خەلەتییا خۆ بکەت، وئاگەهدارییا شاگردێن خۆ بکەت کو ئەوێ ئەو ل ڤێ خەلەتییێ هشیار کری جحێلەکە کەس

نانیاست وناڤ ودەنگێن وی ژی ب زانینێ د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ نەبووینە.. و ژ لایەکێ دی ڤە ڤی جحێلی ئەڤ خەلەتییا شێخی بۆ خۆ ب دەلیڤە نەزانی کو د ناڤ خەلکی دا ڕابتەڤە وبێژتێ: ل فلان جهی تو یێ خەلەتی. دا خەلک وی ژی بنیاسن، وبزانن کو ئەو ئەوە یێ خەلەتییێن سەیدای دورست دکەت!

ئەڤە ئەدەبەکێ ئیسلامییە مە ئەڤرۆ گەلەک هەوجەیی پێ هەیە، ل ڤی دەمێ نە زانایێن مە وەکی ئبن ئەنباری د موتەواضع، ونە جحێل وشاگردەیێن مە وەکی دارەقوطنی ئەدەب وئەخلاقێ علمی ل نک مای.

ڤێجا فەرە هەر ئێک ژ مە ل نەفسا خۆ یێ هشیار بت، دا نەفسا وی وی نەخاپینت، چونکی هەر ئێکێ نەفسا خۆ ب بهاتر ببینت ژ وی قیمەتێ وێ هەی، خودێ دێ وی زڤڕینتە بهایێ وی یێ دورست.. وەکی ئیمامێ شافعی دبێژت.

خۆ پەروەردەكرنا
ل سەر حسێبا د گەل نەفسێ

پشتی ئەم خۆ ل سەر هشیارییا ل خەطەرا نەفسێ پەروەردە دكەین، مەسەلەكا دی هەیە هەر پەیوەندی ب نەفسێ ڤە هەیە دڤێت ئەم خۆ ل سەر پەروەردە بكەین، ئەو ژی مەسەلا حسێبا د گەل نەفسێیە..

خۆ ب نەفسا خۆ ڤە موژیل بكە:

بەری مرۆڤ حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بكەت، یا فەرە مرۆڤ خۆ ب نەفسا خۆ ڤە موژیل بكەت، ومەعنا خۆ موژیلكرنا ب نەفسێ ڤە ئەوە چو تشتەك د ژیانا مرۆڤی دا نەبت ئێكا هند ژ مرۆڤی چێ بكەت مرۆڤ ژ نەفسا خۆ رازی ببت و ژ وێ بێ ئاگەهـ بمینت، وێ پەروەردە وپاقژ نەكەت، وهزر بكەت ئەو یێ تمام بووی، وچو كێماسی ل نك وی نەماینە ئەو خۆ ب چێكرن ودورستكرنا وان ڤە موژیل بكەت، وهندەك جاران ژی بەلكی ئەو ئعترافێ بكەت كو وی كێماسی هەنە بەلێ ئەو دلێ خۆ ب هندێ خۆش بكەت كو ئەو ژ گەلەك كەسان چێترە، یان ئەو ل دویڤ خەلەتی وكێماسییێن خەلكی بچت وبهژمێرت وكەیفا خۆ ب هندێ بینت كو ئەڤ خەلەتییە ل نك وی نینن، ڤێجا ئەڤ چەندە وە ل وی بكەت ئەو ژ خۆ رازی ببت، وهزرا هندێ نەكەت كو حسێبێ د گەل خۆ بكەت، وئەڤە دەسپێكا كەفتنێیە.. فوضەیلێ كورێ زەیدێ رەققاشی جارەكێ گۆتە هەڤالەكێ خۆ: ((گەلەكییا مرۆڤان بلا تە ژ نەفسا تە موژیل نەكەت، چونكی مەسەلێ پەیوەندی ب تە ڤە هەیە، وهشیار بی نەچی رۆژا خۆ ل ڤێرێ ووێرا هە ب فلان تشت وبێڤان تشتی ڤە ببۆرینی، ژ بەر كو ئەو هەمی دێ ل سەر تە ئێتە نڤیسین..)).

وهندەک زاهدێن ڤێ ئوممەتێ هەبوون هزر دکر موژیلبوونا ژ پەروەردەکرنا نەفسێ، وخۆ غافلکرنا ب وی تشتی یێ مفایێ ئاخرەتێ تێدا نەبت، ئەگەر خۆ یێ حەلال ژی بت، ڕەنگەکێ کوشتنێیە بۆ نەفسێ، ئەو کوشتنا خودێ ل سەر مە حەرام کری، دەمێ گۆتی: ﴿وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمٗا﴾ (النساء: ٢٩) د تەفسیرا ڤێ ئایەتێ دا فوضەیلێ کوڕێ عیاضی دگۆت: ژ نەفسا خۆ غافل نەبن، چونکی هەچییێ ژ نەفسا خۆ غافل ببت ئەو وی ئەو کوشت.

وکانێ چاوا بەطالییا لەشی گەلەک جاران بەرێ خودانی ددەتە کارێن خراب، وەسا بەطالییا نەفسێ ژی مرۆڤی بەر ب خرابییێ ڤە دبەت، وهەر جارەکا مرۆڤی نەفسا خۆ ب حەقییێ ڤە موژیل نەکر، ئەو دێ مرۆڤی ب نەحەقییێ ڤە موژیل کەت، ومەزنترین نەحەقییا نەفس پێڤە موژیل دبت -ئەگەر مرۆڤی ئەو ب حەقییێ ڤە موژیل نەکر- ئەوە ئەو عەیبێن خۆ دێ ژ بیرکەت ودێ مینتە ب عەیبێن خەلکی ڤە، کارێ خۆ دێ کەتە ئەو کێماسییێن خەلکی بهژمێرت، و د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ کەت، ئەگەر خۆ ب ناڤێ بەرەڤانییا ژ سوننەتێ ودیارکرنا بیدعێ ژی بت!

ڕۆژەکێ هندەکان گۆتە رەبیعێ کوڕێ خوثەیمی: ئەم نابینین تو بەحسێ عەیبێن کەسێ بکەی وبهاڤێیی؟ وی گۆت: ((ئەز ژ نەفسا خۆ یێ رازی نینم حەتا وەسا بەطال ببم ڤێجا بەحسێ خەلکی بکەم، مرۆڤ د دەرحەقا گونەهێن خەلکی دا ژ خودێ دترسن، بەلێ سەرا گونەهێن خۆ دپشتڕاستن)).

هندەک کەس هەنە، بەلکی ب ناڤێ (إنكار المنكر) ژی بت، بیست وچار سەعەتان دان وستاندنێ ل سەر عەیب وکێماسی وخەلەتییێن خەلکی دکەن، وتو نابینی جارەکێ د ناڤ خەلکی دا ئەو بەحسێ کێماسییێن خۆ یان یێن هەڤالێن خۆ بکەن، هەر وەکی ئەو دبێ کێماسینە، یان بەراتەک ژ نک خودێ یا بۆ وان هاتی کو کێماسییێن خەلکی نائێنە غەفراندن، بەلێ یێن وان دغەفراندینە!

پشتی حەججاجێ ثەقەفی مری، وهوین دزانن حەججاج کی بوو! مرۆڤەکی ل دیوانا موحەممەدێ کوڕێ سیرینی هاڤێتێ وگۆتنێن سەقەت د دەر حەقا وی دا گۆتن، ئبن سیرینی

گۆتىێ: ((برازا، خۆ بىێ دەنگ بکە، حەججاج یىێ چوویە نک خودایىێ خۆ، وتو دەمىێ دچییە نک خودایىێ خۆ دێ بینی گونەها ژ هەمییان کێمر یا تە کری ل بەر تە مەزنترە ژ مەزنترین گونەها حەججاجی کری، وهەر ئێک ژ هەوە وێ ڕۆژێ دێ ب خۆ ڤە موژیل بت، وبرازا تو بزانە کو خودێ دێ تۆلا وان ژ حەججاجی ستینت یێن وی زولم لىێ کری، کا چاوا دێ تۆلا حەججاجی ژ وان ستینت یێن زولم ل وی کری، ڤێجا ژ ئەڤرۆ وێڤە خۆ ب عەیبێن کەسىێ ڤە موژیل نەکە)).

سەرەدەرییەکا دورست د گەل نەفسا بکە:

نەفسا مرۆڤی ژ زارۆکەکی ب زەحمەتترە دەمىێ مرۆڤ سەرەدەرییىێ د گەل دکەت، حەتا و بشێیی زارۆکەکی قانع بکەی دڤێت هندەک جاران ل دویڤ بەردەی، هندەک جاران ب لایىێ خۆ ڤە بکێشی، هندەک جاران یىێ سست بی د گەل، هندەک جاران یىێ دژوار.. نەفس ژی یا وەسایە، بەلکی ب زەحمەتترە ژی، ژ ئیمام عەلی دئێتە ڤەگوهاستن، دبێژت: ((نەفس هندەک جاران دئێت وهندە جاران دچت، دەمىێ ئەو دئێت هوین سوننەتان پىێ بدەنەکرن، ودەمىێ ئەو دچت کرنا فەرزان بەسە)) مەعنا: هەمی دەمان نەفسا مرۆڤی د ئێک حالەتی دا نینە، وچىێ نابت بۆ مرۆڤی ل دەمىێ نەفس دکەفتە د حالەتىێ سست وخاڤییىێ دا مرۆڤ وی باری لىێ بکەت یىێ مرۆڤ لىێ دکەت دەمىێ ئەو یا گشت، ئەو کەسىێ ب ڤی ڕەنگی بت، ئەو د سەرەدەرییا خۆ دا د گەل نەفسىێ دێ تووشی ئاستەنگان بت، ودڤێت ئەم ژ بیر نەکەین کو هەڤیرىێ مرۆڤی وەکی چیمەنتۆیىێ نینە گاڤا جارەکىێ تە کرە د قالبی دا ڕەنگىێ خۆ بگرت وئێدی نەئێتە گوهاڕتن، بەلکی بەردەوام دڤێت مرۆڤ وی هەڤیری قالب بدەت دا ئەو وی ڕەنگىێ خۆ بەرنەدەت یىێ مرۆڤی دڤێت.

هندەک کەس هەنە دەمىێ حالىێ هندەک زاهد وزانایێن پێشەوایێن ڤىێ ئوممەتىێ دخوینن، ووی حالىێ بلند دبینن یىێ ئەو گەهشتینىێ، وبەرىێ خۆ ددەنە حالىێ خۆ، ڕەنگەکىێ (ئحباطىێ) بۆ چىێ دبت، ودبێژن: کانىێ ئەم وکانىێ ئەو!

وهەر چەندە ئەڤ گۆتنە یا ڕاستە (کانىێ ئەم وکانىێ ئەو) چونکی ئەو ئەو بوون، وئەم ئەمین، بەلىێ دو مەسەلە ل ڤێرىێ هەنە دڤێت ئەم ژ بیرا خۆ نەبەین:

یا ئێکێ: ئەڤ مەوقفێن ژ وان هاتییە ڤەگوهاستن، هەر چەندە د ژیانا وان دا (ئەصل) بوون ژی، بەلێ ژ بەر کو ئەو ژی وەکی مە مرۆڤ بوون، هەمی جاران ئەو ب خۆ ژی ل وێ بلندییێ نەبوون. ما تە گوهـ ل وی صەحابی نەبوویە ئەوێ گۆتی: ئەزێ بوویمە منافق! وگاڤا هەڤالێ وی گۆتییێ ئەو تو چ دبێژی؟ وی گۆت: دەمێ ئەز ل نک پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەزێ ب ڕەنگەکیمە، وگاڤا ئەز دزڤڕمە مال وتێکەلی ژن وعەیالی دبم ئەزێ ب ڕەنگەکێ دی.. مەعنا: وی هەست دکر کو نەفسا وی هەمی گاڤا وەکی ئێک نینە.

یا دووێ: هندک تشت هەنە بەلکی بۆ وی کەسی واجب بن یێ بۆ خەلکی دبتە پێشەوا وجهێ چاڤلێکرنێ، بەلێ ئەو بۆ کەسەکێ دی نەگەهشتییە ڤێ دەرەجێ سوننەت بن، ئیمامەک ژ ئیمامێن تابعییان دبێژت: بەرێ مە دکرە کەنی وسوحبەت دکرن، بەلێ پشتی ئەم بۆ خەلکی بووینە جهێ چاڤلێکرنێ ئەم نەشێین ئێدی بگرنژین ژی!

مەعنا: دڤێت مرۆڤ بزانت کو نەفس ژ نەفسێ یا جودایە، وخۆ ئێک نەفس ژی ل دەمەکی یا جودایە ژ دەمەکێ دی، وهەر جارەکا مرۆڤی ڤیا هەمی نەفسان وەکی ئێک بدەتە ڕێکێ، یان نفسا خۆ ل هەمی دەمان ب ئێک قانوونێ بهاژۆت، دێ تووشی گرفتارییێن مەزن بت، لەو دڤێت مرۆڤ ب دورستی سەرەدەرییێ د گەل نەفسا خۆ بکەت، زانایێ ناڤدار (ئبن جەوزی) بەحسێ خەلەتییا وان مرۆڤان دکەت یێن ب ئێک ڕەنگێ سەرەدەرییێ هەردەم د گەل نەفسا خۆ دکەن، ووێ بێ بار دکەن ژ هەمی ڕەنگێن خۆشییان ، پاشی دبێژت: ((خودان باوەرێ ب عەقل هەڤسارێ نەفسا خۆ بەرنادەت، وسستییێ د هاژۆتنا وێ دا ناکەت، بەلکی ل دەمێ بەرفرەهییێ ئەو هەڤساری ل دویڤ بەردەت ودرێژ دکەت، ولێ ناشدینت، هندی ل سەر ڕێکێ بت، وگاڤا وێ ژ ڕێکێ لادا ئەو هێدی و ب نەرمی بەرێ وێ ددەتە ڕێکێ، ئەگەر گوهداری نەکر ئەو ب دژواری دێ بەرێ وێ دەتە ڕێکێ)).

ژ سەرڕاستکرنا نەفسێ بێ هیڤی نەبە:

مە گۆت: دڤێت مرۆڤ سەرەدەرییەکا دورست د گەل نەفسا خۆ بکەت، هەر وەسا مە گۆت: سەرڕاستکرنا نەفسێ زەحمەتەکا زێدە پێ دڤێت، چونکی ئەو زوی ب زوی خۆ ب دەست مرۆڤی ڤە بەرنادەت، بەلێ د گەل هندێ ژی دڤێت مرۆڤ خۆ بێ هیڤی نەکەت،

وبزانت کو ئەو چەند یا ئاسێ ژی بت، دویماهییێ هەر دێ ئێتە سەر رێ ئەگەر مرۆڤ سەری ژێ ڤەنەکەت.. وگوهدارییا ڤێ سەربۆرێ بکەن:

داوودێ طائی ئێک ژ زانا وزاهدێن تابعییان بوو، هەڤالێ زانایێ مەزن ئەبوو حەنیفەی بوو، ل دەسپێکا خۆ یا علمی وەکی گەلەک کەسەکان حەز دکر خۆ بینتە پێش وبەرێ خەلکی بدەتە خۆ، لەو حەز دکر دەمێ ل حەلەقەیەکا علمی ئامادە ببا ئاخفتبا، ودان وستاندن د گەل زانایان کربا، ژ بەر ڤێ چەندێ وی گەلەک حەز ژ ئاخفتنێ دکر، رۆژەکێ ئەو ل نک ئەبوو حەنیفەی یێ رونشتی بوو، ئیمامێ گۆتێ: بابێ سلێمانی، ئەڤە ئامیرەت مە باش ب دەست خۆ ئێخست، ومەخسەدا وی ب ئامیرتی علم بوو، داوودی گۆتێ: ڤێجا چ ما؟ ئەبوو حەنیفەی گۆتێ: ما ل وێرێ ئەم کاری پێ بکەین..

داوود ما هزرێن خۆ کرن، و د گەل نەفسا خۆ کەتە حسێبێ، ئەڤە من علم ب دەست ئێخست، بەلێ ئەز شیایمە نەفسا خۆ وە لێ بکەم ئەخلاقێن زانایان ل نک خۆ پەیدا بکەت، کو (تەواضوع) وکێم ئاخفتن ئێک ژ گرنگترینێ وان ئەخلاقانە.. وی گۆتە خۆ: نە! رابوو بریار دا سالەکێ ل حەلەقێن علمی رونتە خوارێ ونە ئاخڤت، دا نەفسا خۆ فێری گرێدانێ بکەت، داوود دبێژت: هندەک جاران مەسەلەک دهاتە هلێخستن، وەسا دلێ من دچوو ئاخفتنێ کا چاوا دلێ مرۆڤێ تێهنی دچتە ئاڤێ، بەلێ من دگۆتە خۆ: ڤێت تو نەئاخڤی!

پشتی سالەکێ ژ ڤێ (دەورا تەدریبی) یا وی خۆ ئێخستییێ، ئەو وە لێ هات، هزرکرنا وی ژ ئاخفتنا وی پتر لێ هات، و ب ڤێ چەندێ ئەو شیا نەفسا خۆ بگرت..

ومرۆڤەکێ دی ژ هەڤچاخێن وی هەبوو دگۆتنێ: مووەررقێ عەجلی دبێژت: تشتەکێ هەی ئەڤە بیست سالە ئەزێ لێ دگەرییێم وهێشتا من نەشیایە ب دەست خۆ بێخم. گۆتنێ: بابێ موعتەمری! ئو چییە؟ وی گۆت: خۆ بێدەنگکرنا ل سەر وی تشتێ مایێ من تێ نەچت.

ئێک ژ وان بیست سالان، سیهـ سالان خۆ فێری هندێ دکر نەئاخڤن، مایێ خۆ د وی تشتی نەکەن یێ مایێ وان تێ نەچت، بێدەنگی ل نک وان چێتر بت ژ ئاخفتنێ، حەتا دشیان دویماهییێ بگەهنە مرادێ.. ڤێجا دڤێت ئەم ژ سەرراستکرنا نەفسێ بێ هیڤی نەبین.

وپشتی ڤێ هەمییێ ژ نوی (ئەصلێ مەسەلێ) دئێت.

حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکە:

مەسەلا حسێبا د گەل نەفسێ تشتەکێ بڤێت نەڤێتە، یێ لازمە، وەکی مرنێ کا چاوا چو نەفس نینن ژ مرنێ خلاس بین، وەسا چو نەفس نینن ژ حسێبێ ژی خلاس بین، ڤێجا تە دڤێت ئەڤرۆ -د دنیایێ دا- حسێبەکا دژوار د گەل خۆ بکە، سوباهی -ل ئاخرەتێ- دەمێ تو بۆ نک خودایێ خۆ دئێیەبرن حسێبا تە دێ یا سڤک بت، وتە دڤێت ئەڤرۆ حسێبێ د گەل خۆ نەکە، بەلێ سوباهی حسێبا تە دێ یا دژوار بت، حەسەنێ بەصری دبێژت: ((خودان باوەر ل سەر نەفسا خۆ یێ ڕاوستایە، بۆ خودێ حسێبێ د گەل نەفسا خۆ دکەت، وڕۆژا قیامەتێ حسێب ل سەر وان یا سڤکە یێن د دنیایێ دا حسێب د گەل خۆ کری، و ل ڕۆژا قیامەتێ حسێب ل سەر وان یا دژوارە یێن چو حسێب د گەل خۆ نەکری)).

وشریکەک ئەگەر تە هەبت تو وئەو پێکڤە کارەکی بکەن، ئەگەر ئەو بزانت دەم بۆ دەمی تو دێ د گەل وی ڕوینی وحسێبا کاری د گەل کەی، ئەو دێ د کارێ خۆ دا یێ ڕێک وپێک بت، بەلێ هەر جارەکا وی دیت تە ئەو یێ ب پشت گوهـ ڤە لێدای، وتو چو حسێبێ د گەل وی ناکەی، ئەو دێ ب کەیفا خۆ کەڤت، ودویر نەگرە ئەو ڤێ غەفلەتا تە بۆ خۆ ب دەلیڤە ژی بزانت وخیانەتێ ژی ل تە بکەت، ڤێجا حەتا تو ژ خیانەتا نەفسا خۆ بێیە پاراستن، حسێبێ د گەل وێ بکە..

خودایێ مەزن د ئایەتەکێ دا دبێژت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ١٨﴾ (الحشر: ١٨) وئەڤە گازییەکە بۆ خودان باوەران کو ئەو ژ خودایێ خۆ بترسن، وحسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکەن، وهەر ژ ئەڤرۆ بەرێ خۆ بدەنێ کانێ وان چ بۆ سوباهییا خۆ بەری خۆ هنارتییە.. بەرێ خۆ بدەنێ کانێ هەوە چ بۆ سوباهی کرییە، وئەڤ بەرێخۆدانە -وەکی سەیید قوطب خودێ ژێ رازی بت دبێژت- تێرا هندێ هەیە وی ل جهێن لاوازی وکێماسی وتەخسیرییێ هشیار بکەت، ئەگەر وی چەند خێر وباشی کربن ژی، ڤێجا پا دێ چاوا بت ئەگەر خێرێن وی دکێم بن؟ ئەڤە هشیارکرنەکە بۆ دلی دا ئەو پشتی هنگی نەنڤت، وبەرێخۆدانێ بەس نەکەت!

وئەگەر هەوە بڤێت گوهدارییا رەنگەکێ غەریب یێ حسێبا د گەل نەفسێ بکەن، گوهێ خۆ بدەنە ڤێ سەرهاتییا عنتیکە یا مرۆڤەکی ژ جیلێ پێشییێ یێ ڤێ ئوممەتێ، مرۆڤەک بوو دیرۆکێ ناڤێ وی بۆ مە نەڤەگێڕایە، لەو ئەم ناڤێ وی نزانین، وما بۆچییە ئەم ناڤێ وی بزانین؟ تێرا وی هەیە کو ئەو ملیاکەتێن کاری وی نڤیسی ناڤێ وی دزانن.. عەبدللاهێ کوڕێ قەیسی دبێژت: جارەکێ ئەم ل جیهادێ بووین، گازی هاتە هلدێران کو ئەڤە دوژمن هات ڕابنە سەر خۆ، وئەو ڕۆژەک بوو گەلەک یا ب هڕ وبا بوو، زەلامەک ل نێزیکی من بوو، من گوهـ لێ بوو هێدی دگۆتە خۆ:

- ئەی نەفسا من! بیرا تە دئێت ل فلان ڕۆژێ گاڤا من ڤیای بچمە سنگێ شەڕی تە گۆتە من: پا مال وعەیالێ تە! من گوهێ خۆ دا تە وئەز زڤڕیم، فلان ڕۆژێ تە گۆتە من: مال وعەیالێ تە! دیسا من گوهێ خۆ دا تە وئەز زڤڕیم.. ئەز ب خودێ کەمە ئەڤرۆ ئەز دێ تە ل بەر دەستێ خودێ دانم، وی ڤیا دێ تە بۆ خۆ بەت ووی ڤیا دێ تە هێلت!

عەبدللاهـ دبێژت: من گۆت: ب خودێ ئەڤرۆ ئەز دێ بەرێ خۆ دەمە تە کانێ دێ چ کەی، من بەرێ خۆ دایێ، دەمێ هێرشێ دەست پێ کری ئەو بەری هەمییان ب نک دوژمنی ڤە چوو، پاشی گاڤەکێ هێرشا دوژمنی دژوار بوو وخەلک ڕەڤین، ئەو ما ل جهێ خۆ، وچەند لەشکەرێ مە پاشڤە هاتبا یان پێشڤە چووبا وی جهێ خۆ بەرنەددا، وپشتی شەڕ ب دویماهی هاتی من دیت ئەو یێ کوشتی بوو وپتر ژ شێست برینان د لەشێ وی دا هەبوون.

وحسێبەکا ژ ڤێ ژی دژوارتر: تەوبەیێ کوڕێ صوممەی ئێک ژ زاهدان بوو، جارەکێ حسێب د گەل خۆ کر گۆت: عەمرێ من شێست سالن، وشێست سال دبنە بیست وئێک هزار وپێنج سەد ڕۆژ، وئەگەر هەر ڕۆژەکێ من گونەهەکا ب تنێ کربت، مەعنا بیست ئێک هزار وپێنج سەد گونەهـ من یێن کرین، ڤێجا پا ئەگەر من ڕۆژێ دەهـ گونەهـ کربن دێ بنە چەند؟ پاشی گۆت: تێچوون بۆ من بت چاوا ئەز ب ڤان هەمی گونەهان دێ بەرابەر خودایێ خۆ ڕاوەستم؟ وقێژییەک ڕاهێلا وکەفت..

ورانەبوو!

وشەڤەکێ حەسەنێ بەصری د مالا خۆ ڤە کرە گری، وگرییا وی درێژ بوو، حەتا دەنگێ وی گەهشتیە جیرانان، سپێدێ هندەکان گۆتێ: ئەی ئیمام، ئەو شڤێدی تە خێر بوو تە هند کرە گری حەتا تە گرییا مە ژی ئینا؟ وی گۆت: من هزرێن خۆ کرن ومن گۆتە خۆ: ئەی حەسەن! ما تو چ دزانی، بەلکی خودێ بەرێ خۆ دابتە هندەک گونەهێن تە، وگۆتبت: تو چ دکەی بکە ئەز چو کاری ژ تە قەبویل ناکەم.

بەلێ.. ئەڤە ئەو جیل بوو یێ لەشێن وان ل عەردی ودلێن وان ل عەسمانی، ژ بەر کو دلێن وان ب خودێ ڤە دگرێدای بوون.

خۆ پەروەردەكرنا
ل سەر موخالەفا نەفسێ

وپشتی تە حسێب د گەل نەفسا خۆ كر، تو باش بزانە كو ڕزگارییا تە دێ د هندێ دا بت كو تو (موخالەفا نەفسا خۆ) بكەی..

بۆچی؟

چونكی ئەوێ (نەفس) چێكری، وئەو وێ چێتر ژ مە دنیاست، بەحسێ نەفسێ دكەت، ودبێژت: ﴿ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ ﴾ (یوسف: ٥٣) وباش بەرێ خۆ بدێ چاوا خودایێ مەزن كارێ نەفسێ بۆ مە دەستنیشان دكەت، دبێژت: هندی نەفسە، گەلەک جاران فەرمانێ ب خرابییێ دكەت.. یەعنی: نەفس جارەكا ب تنێ بەرێ مرۆڤی نادەتە خرابییێ وخلاس! نە، ئەگەر وێ بەرێ تە دا خرابییێ وتە گوهدارییا وێ نەكر، ئەو جارەكا وئێكا دی دێ فەرمان ب خرابییێ ل تە كەت، وئەگەر تە گوهدارییا وێ كر ژی، دیسا ئەو بەلا خۆ ژ تە ڤە ناكەت، جارەكا دی وئێكا دی دێ بەرێ تە دەتە خرابییێ!

لەو یەحیایێ كوڕێ موعاذی دگۆت: ((باوەرییا خۆ ب نەفسا خۆ نەئینە، ئەگەر خۆ ئەو بەرێ تە بدەتە باشییێ ژی)).

بۆچی؟

چونكی دەمێ كەسەكی دڤێت دزیەكێ ژ تە بكەت، ئحتمالە ل سەری بێتە نک تە، وخۆ جامێر بكەت، دا باوەرییا تە پێ بێت، دا پشتی هنگی بشێت دربێ خۆ بدانت، وئەحمەدێ كوڕێ حەواری دگۆت: ((من گوهـ ل هندەک سەیداییێن خۆ دبوو دگۆت: ئەگەر دو كار كەفتنە بەراهییا تە، وتە نەزانی چ كار ژ وان یێ دورستە، بەرێ خۆ بدێ كانێ هەوایێ نەفسا تە د گەل كی ژ وان، وی نەكە؛ چونكی حەقی یێ د گەل موخالەفا هەوایێ نەفسێ)).

ودڤێت مرۆڤ باش بزانت کو حەتا ئەو بشێت موخالـەفا هەوایێ نـەفسا خۆ بکـەت، وهەردەم وێ (لغاڤ) بکەت، دڤێت ئەو چەند پێگاڤەکان بهاڤێت:

یا ئێکێ: دڤێت ئەو هەردەم لۆمێ ل خۆ بکەت:

وکو مرۆڤ هەردەم لۆمێ ل خۆ بکـەت، مـەعنا وێ ئـەوە ئـەو یـێ ژ نـەفسا خۆ رازی نەبت، ویێ ب کارێ خۆ موعجب نەبت، دەمێ ئەو خرابییەکێ دکـەت دڤێت ئـەو لۆمـەی خۆ بکەت وبێژتە خۆ: بۆچی تە ئەڤ کارە کر.. وگاڤا ئەو باشییەکێ ژی دکەت دیسا دڤێت ئـەو لۆمێ ل خۆ بکەت وبێژتە خۆ: ئارمانجا تە ژ کرنا ڤێ باشییێ چییـە، وبـۆچی تـە باشییەکا زێدەتر نەدکر!

وئەو نەفسا ب ڤی ڕەنگی لۆمێ ل خودانی دکـەت، ئـەوە یا خـودێ ب قـەدر ئێخستی دەمێ سویند پێ خواری وگۆتی: ﴿وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ ۝٢﴾ (القيامة: ٢).

ڕۆژەکێ ریاحێ قەیسی شۆلـەک ب هەڤالەکێ خۆ هەبوو، پشتی نڤێژا ئێڤاری چـوو بـەر دەرێ مالا وی پسیارا وی کر، هندەکان گۆتێ: ئەو یێ نڤستییە.. ئینا ریاحی سەرێ خۆ هژار وگۆت: یێ نڤستییە پشتی نڤێژا ئێڤاری؟ ما ئەڤە وەختێ نڤستنێیە.. وزڤڕی، گاڤا خودانێن مالێ زانی ئەو ژ بەر دەری زڤڕی وان کەسەک هنارتە ب دویڤ ڕا دا بێژتێ: ئەگەر تە بڤێت ئەم دێ وی بۆ تە هشیار کەین. قاصد چوو وهەیامەکێ ما نەزڤڕی، گاڤا زڤڕی وان گۆتێ: تە خێر بوو تو چووی ونەزڤڕی نێزیکە ڕۆژ ئاڤا ببت؟ وی گۆت: دەمێ هەوە ئەز ب دویڤ وی دا هنارتیم، من دیت ئەو چوو ناڤ قەبران، من گۆت: ئەز دێ سەحکەمێ کانێ ئەو دێ چ کەت، من گوهـ لێ بوو وی ب لۆمەکرن ڤە دگۆتە خۆ: ما ڤێ گـاڤێ وەختـێ نڤستنێیە؟ وتـە شۆلە ژێیە؟ وی کەنگی بڤێت دێ هنگی بۆ خۆ نڤت، تو مایێ خۆ د وی تشتی دکەی یێ مایێ تە تێ نەچت؟ ووی ئەڤ گۆتنە د گەل خۆ هەر دوبارە دکر، وهندی ئـەز د گـەل دئـاخفتم ژی، وی های ژ من نەبوو.

یەعنی: دەمێ وی دیـتـی نـەفـسـا وی مایێ خـۆ د تشتەکی دا کو نەشۆلێ وییە، وی ب ڕەنگەکێ وەسا لۆمە ل خۆ کر حەتا وی ئاگەهـ ژ دەور وبەرێن خۆ نەمای!

یا دویێ: دڤێت ئەو بشێتە خۆ:

مرۆڤ د گەل نەفسێ دو ڕەنگن: هندەک هەنە د گەل نەفسێ وهەوا و دلچوونێن وێ، دبێ دەسهەلاتن، نەفسا وان حوکمی لێ دکەت، ووەسا وان دئینت ودبەت وەکی وێ دڤێت، وهندەک هەنە دشێنە نەفسا خۆ، ووێ وەسا دئینن ودبەن وەکی وان دڤێت، بەلێ دڤێت ژ بیر نەکەین کو ئەڤ مرۆڤە حەتا شیاین ڤێ چەندێ بکەن، زەحمەت ووەستیانەکا زێدە مەزن وان دیتییە، ئەڤ زەحمەتا زانایێن (سلووکێ) دبێژنێ: (موجاهەدە) یەعنی: ئەو ڤێ وەستیانێ وەک جیهاد دزانن، وگەلەک جاران ئەو دبێژنە ڤی ڕەنگێ جیهادێ: جیهادا مەزن.. وجیهادا دوژمنی ل نک وان جیهادا بچویکە.

ئیمامێ غەزالی دبێژت: ((هەچییێ نەفسا وی شیایێ وئەو ئێخستە بن دەستێ خۆ، ئەو دێ بتە ئێخسیرێ ڤیانا شەهوەتێن نەفسێ، د گرتیخانەیا کەفتنان دا دێ ئێتە گرێدان، ونەفس دێ بتە ڕێگر د ناڤبەرا دلێ وی وفایدەیان دا)).

ژ بەر ڤێ چەندێ ئەم دبینین صەحابییێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وشاگردێن وان ژ تابعییان خۆ ل سەر هندێ پەروەردە دکر (جیهادێ د گەل نەفسا خۆ) بکەن بەری کو جیهادێ د گەل دوژمنێ خۆ بکەن، وئەگەر جارەکێ وان هەست کربا کو نەفسا وان پیچەکێ ئەو بن دەستی خۆ کرن، وان جزایەکێ دژوار ددا بەر نەفسێ، (تەمیمێ داری) جارەکێ گوهدارییا نەفسا خۆ کر، وبۆ رحەتییا وێ رانەبوو نڤێژێت شەڤێ، سپێدێ گاڤا ئەو هشیار بووی، وی بڕیار دا سالەکێ هەر شەڤ حەتا سپێدێ عیبادەتی بکەت، ونەنڤت!

وجارەکێ زەلامەک هاتە نک (ئەبوو دەردائی) وگۆتێ: شیرەتەکێ ل من بکە.. وی گۆتێ: ((ل بەرفرەهی وتەنگاڤییێ خودێ ل بیرا خۆ بینەڤە، وئەگەر تە بیرا خۆ ل مرییان ئیناڤە خۆ حسێب بکە ئێک ژ وان، وئەگەر جارەکێ نەفسا تە تشتەک ل بەر تە شرین کر بیرا وێ ل دویماهییا وی تشتی بینەڤە)) یەعنی: بێژە نەفسا خۆ: ئەو تشتێ تو ژ من دخوازی دویماهییا وی دێ بتە (فلان تشت) ما تە ئەو تشت دڤێت؟! و د ڤێ جیهادا خۆ دا یا د گەل نەفسێ ئێک ژ وان قەت نەدوەستیا، وحسێب نەدکر ڕێک درێژ بوو،

ژ موحەممەدێ کورێ مونکەدری دئێتە ڤەگوهاستن، دبێژت: ((چل سالان من جیهاد د گەل نەفسا خۆ کر حەتا وێ خۆ ڕاستکری)).

یا سێیێ: دڤێت خۆ ب خەلکی ڤە موژیل نەکەت:

گەلەک کەس هەنە ب هێجەتا ئەمرێ ب باشییێ، وباشڤەبرنا ژ خرابییێ کارێ خۆ دکەنە بەحسکرنا ژ خەلەتی وکێم وکاسێن خەلکی، لۆمەی ڤی دکەن، ودهاڤێنە وێ هە، ژ ڤی درازی نینن، وکەربێن وان ژ وێ هە ڤەدبن، وهۆسا.. وحەتا ئەو خۆ قانع بکەن کو ئەڤ کارێ وان یێ دورستە، ئەو وەسا خۆ تێ دگەهینن کو ئەو یێ (بیدعەچییان) ئاشکەرا دکەن، وتشتەکێ مەعلوومە ژی د شریعەتی دا کو ئاشکەراکرنا بیدعێ ژ کرنا سوننەتان ب خێرترە!

وئەو ب خۆ هەر ئێک ژ مە ئەگەر هزرا خۆ د خرابییێن نەفسا خۆ دا بکەت، وحسێبێ د گەل خۆ بکەت، وی هند دەم نابت بمینتە ب خرابییێن خەلکی ڤە وبەحس ژێ بکەت، ئیمامێ جونەید دبێژت: تشتەک ژ ئەبوو سولەیمانی دئێتە ڤەگوهاستن گەلەک کەیفا من پێ دئێت، ئەو دبێژت: ((هەچییێ ب خۆ ڤە موژیل بت ناگەهت بەحسێ خەلکی بکەت، وهەچییێ ب خودایێ خۆ ڤە موژیل بت نە های ژ خۆ دمینت نە های ژ خەلکی)) ژ ڤێ گۆتنا وی دئێتە زانین کو هەچییێ ب خەلکی ڤە موژیل بت نە دگەهت زکرێ خودایێ خۆ بکەت، ونە هند مەجال بۆ دمینت حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکەت.

ڕاستکرنا خەلەتییێن جڤاکێ، ودیارکرنا بیدعە وکێماسییێن خەلکی، ئەڤە کارەکێ فەرە، وپێتڤییە بێتەکرن، بەلێ ئەو کارێ مرۆڤێن زانا وبسپۆرە، وچێ نابت هەر کەسەک خۆ بدانت دختۆرێ چارەکرنا نساخییێن خەلکی.. بەری پسیار ژ تە بێتەکرن: بۆچی فلان کێماسی د ناڤ خەلکی دا هەبوو پسیار دێ ژ تە ئێتەکرن: بۆچی فلان خەلەتی ل نک تە هەبوو؟ وئەگەر تو خەلەتییێن دنیایێ هەمییێ دورست بکەی، وخەلەتییا تە هەبت، ئەو کار وێ خەلەتییا تە دورست ناکەت.

ڤێجا ئەو کەسێ بڤێت موخالەفا هەوایێ نەفسێ بکەت، بلا هشیاری خۆ بت، نەفس وی وە تێ نەگەهینت کو وی حەقێ هەی ببتە (حەکەم) ل سەر خەلکی.

یا چارێ: دڤێت بۆ خۆ ل هێجەتان نەگەڕیێت:

دڤێت ژ بیر نەکەین کو ئێک ژ وان ڕێکێن نەفسا مرۆڤی هندەک جاران پێ دئێتە مرۆڤی ئەوە ئەو هێجەت و (روخصەتان) ل بەر مرۆڤی شرین دکەت، گاڤا ڤیا کارەکی ب وی بدەتەکرن، دێ بێژتێ: دێ کا ڤی کاری ژی بکە مانێ خودێ فلان روخصەت یا دایە فلان ڕەنگێ مرۆڤان، وتو ئێک ژ وانی.. وهێدی هێدی نەفسا وی دێ وی فێری روخصەتان کەت حەتا (عەزیمە) ل بەر وی گران ببت، وئەگەر ئەو گەهشتە ڤی حالەتی ئێدی ئەو نەشێت حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکەت، چونکی هەر جارەکا وی گازندەیەک ژ نەفسێ کر، نەفس دێ هێجەتەکێ بۆ خۆ دەرێخت، ژ بەر ڤێ چەندێ یووسفێ کوڕێ حوسەینێ رازی دگۆت: ((ئەگەر تە دیت مورید یێ ل هێجەتان دگەڕیێت تو بزانە چو خێر ژ وی چێ نابن)).

وپشتی ئەو ڤان هەر چار مەسەلان ل بیرا خۆ دئینتەڤە، دڤێت ئەو بزانت کو (موخالەفا هەوایێ نەفسێ) باشترین کارە و ب زەحمەتترین کارە ژی مرۆڤ پێ ڕادبت، ئەبوو سولەیمانێ دارانی دگۆت: ((باشترین کار ئەوە مرۆڤ گوهدارییا هەوایێ نەفسێ نەکەت))، ومورتەعشێ زاهد دگۆت: ((ل نک من، موخالەفا هەوایێ نەفسێ ژ هندێ ب زەحمەتترە کو مرۆڤ ل سەر ئاڤێ ب ڕێڤە بچت)).

خۆ پەروەردەكرنا
ب مەشقكرن و بێنفرەهییێ

مـه گـۆت: ئێـک ژ باشـترین رێکـێن خۆپـەروەردەکرنـێ ل نـک جیلـێ ئێکـێ یـێ ڤـێ ئوممەتێ، خۆپەروەردەکرنا ل سەر (موخالەفا هەوایێ نەفسێ)یە، وتشـتێ ل ڤێرێ مـه دڤێت بێژین ئەڤەیە: ئەڤ کارێ هە، ژ بەر کو کارەکێ ب زەحمەتە، گەلەک تەدریب ومەشـقکرن پـێ دڤێت، و ل دەمێ مەشقکرنێ ژی گەلەک صەبر و تەحەممول پێ دڤێت، حەتا مـرۆڤ بـشێت ڤی کاری بکەت، وتێدا ب سەرکەڤت، لەو ئێک ژ بناخەیێن خۆپەروەردەکرنێ ل نک صەحابی وتابعییان (خۆپەروەردەکرنا ب مەشقکرن وبێنفرەهییێ) بوو.

تبیعەتێ نەفسێ نشیڤییێ دخوازت:

زانـایێ ناڤـدار (ئـبن ئـەلجـەوزی) د کتێبـا خـۆ یـا زێـدە ب مفـا (صـید الخـاطـر) دا بەحسێ نەفسا مرۆڤی وتبیعەتێ وێ دکەت، ومەتـەلـەکـێ ل سـەر دئینـت، دبێـژت: ((مـەتـەلا طەبعی د مەیلا وی دا بۆ دنیـایێ، وەکـی مـەتـەلا وێ ئاڤێیـه ئـەوا دچت، هـەمـی گاڤـا ئـەو قـەسـتا جهـێ نـزم ونـشیڤییان دکـەت، وبرنـا وێ بـۆ جهـێن ئـەڤـراز پێتڤـی ب زەحمـەت ووەستیانێیە)).

وحەتا مرۆڤ بشێت سەرەدەرییەکا دورست د گەل نەفسا خۆ بکەت، ووێ ب سلامەتـی د دنیایێ ڕا دەرباس بکەت، وبگـەهینتـه کنـارێ تـەناهییێ، دڤێـت ئـەو بـەری هـەر تـشتەکـی جیهادەکا ب زەحمەت د گەل خۆ ب خۆ بکەت، نەفسا خۆ ب شریعەتی قالب بدەت، وخەمەکا خەم ژ پاقژکرنا وێ بخۆت؛ دا گلێشێ ڤێ دنیایێ پێڤە نە نویسییێت، د ئایەتەکا قورئـانێ دا خـودایـێ مەزن ئاشکەرا دکـەت کو مرۆڤ هەمی د گەل نەفسێن خۆ ئێک ژ دووانە، دبێـژت: ﴿قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ۝٩ وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ۝١٠﴾ (الـشمس: ٩-١٠) یـەعنـی: ئـەو کـەس گەهشتە مرادێ و ب سەرکەفت یێ نەفسا خۆ پاقژکری و ب کرنا خێرێ ئەو پێشڤە بری، وئەو

کەس خوسارەت وشەرمزار بوو یێ نەفسا خۆ د گونەهان دا نقۆکری وڤەشارتی. و ژ ڤێ ئایەتێ دئێتە وەرگرتن کو پەروەردەکرنا نەفسێ د دەست مرۆڤی دایە، ورەنگێ ڤێ پەروەردەکرنێیە بەرێ خودانی ددەتە ئێک ژ دو رێکان: رێکا ئیفلەحێ، یان ژی رێکا خوسارەتییێ.

وئەو کەسێن بۆ خەلکی دبنە جهێ چاڤلێکرنێ، وەکی وان یێن بەرێ خەلکی ددەنە رێکا خودێ، پتر ژ هەر کەسەکێ دی هەوجەیی ب هندێ هەیە کو ئەو د گەل نەفسا خۆ مجد راوەستن، وجیهادەکا دورست د گەل وێ بکەن، زانایێ تابعییان ئەبوو حازم دەمێ ل بازارێ د بەر دکانا فێقی را دچوو، وبەرێ وی ب فێقی دکەفت، ودلێ وی دچوویێ، دگۆتە خۆ: ژڤان ل بەحەشتێیە!

وان خۆ فێری هندێ دکر کو مەیلێ بۆ دنیایێ وخۆشییێن وێ نەکەن دەمێ نەفسێ ئەو ل بەر شرین دکر، وئارمانجا وان ئەو نەبوو خۆ ژ وان نعمەتان بێ بار بکەن یێن خودێ حەلال کرین هندی ئارمانجا وان ئەو بێژنە نەفسا خۆ یا طەماع: نە هەر تشتەکێ تە بڤێت دێ وەکی تە بت، وخەلکێ دنیایێ ئەگەر ڤێ چەندێ ژ وان ب غەریبی ڤە وەرگرن، ئەو ل نک وان تشتەکێ عەدەتی بوو، ودەمێ وان ئەڤ چەندە دکر ونەفسا ئێک ژ وان پێ دئێشا وی دگۆتێ: ئەز ب خودێ کەمە ژ دل پێڤەبوون ئەز ڤی تشتێ تە دڤێت ژ تە مەنعە دکەم!

بەلێ.. ئەگەر تە نەفسا خۆ نازدار کر، وهەر تشتەکێ حەلال یێ وێ بڤێت تە بۆ ئامادە کر، دویر نەبینە ل دەمەکێ نێزیک ئەو توخویبان دەرباس بکەت، وهندەک تشتێ دی یێ حەلال نەبت ژی ژ تە داخواز بکەت، ما مە نەگۆت: ئەو وەکی ئاڤێیە، هەردەم قەستا جهێن نشیف دکەت؟!

ودەمی وان ئەڤ رەنگێ توند یێ سەرەدەرییێ د گەل نەفسا خۆ دکر، نەفسا وان پێ نەخۆش بوو، وهەست ب بێنتەنگییێ دکر، بەلێ دەمەکێ درێژ پێڤە نەدچوو، ئەو ب ڤی رەنگی دهاتە قالبدان، وئەو بۆ دبوو تبیعەت، ئەبوو یەزید دبێژت: ئەز دمامە ب نەفسا خۆ ڤە ومن ئەو بەر ب خودێ ڤە دهاژۆت ووێ دکرە گری، وئەز هنگی مام حەتا من وە لێ کری بێت وبکەتە کەنی.

وحەتا ئێک ژ وان شیابا نەفسا خۆ نەرم بکەت، دا بشێت وەسا وێ قالب بدەت وەکی وی دڤێت، ئەوی هەردەم دنیا ل بەر وێ سڤک دکر، ودلێ خۆ ب هندێ خۆش دکر کو چەند رۆژەکێن کێم وئەو دێ گەهتە ئارمانجا مەزن، رۆژەکێ بشر ئەلحافی د گەل شاگردەیەکێ خۆ ب رێڤنگی ل رێکەکێ دچوو، بشری ڤیا دەرسەکا وەسا نیشا وی بدەت یا د چو کتێبان دا نەهەی، وچو خوتبەخوین نەشێن ب ئەزمانێ خۆ بگەهیننە خەلکی، هوین دزانن ئەو دەرس چ بوو؟

هەڤالێ بشری تێنی بوو، ئەو گەهشتنە بیرەکا ئاڤێ، هەڤالێ وی چوو دا ئاڤێ ژێ ڤەخۆت، بشری دەستێ وی گرت وکێشا، وگۆتێ: حەتا ئەم دگەهینە بیرا دی، گاڤا گەهشتینە بیرا دی، دیسا بشری ئەو ڤەکێشا وگۆتێ: بیرەکا دی یا د رێکا مە دا هەی.. وهۆسا حەتا ئەو ژ سێ بیران دەرباس بووین، شاگردەیێ وی گۆتێ: بابێ نەصری، ئەز مرم ژ تێنا دا، بشری گۆتێ: هش بە! هۆسا مرۆڤ دشێتە دنیایێ.

بەلێ.. هۆسا مرۆڤ دشێتە دنیایێ، ئیمامێ ئوممەتێ ئەحمەدێ کورێ حەنبەلی دگۆتە هەڤالێ خۆ ئەحمەدێ کورێ حەواری: برسەکا کێم، بێ جلکییەکا کێم، فەقیرییەکا کێم، صەبرەکا کێم، ودێ رۆژێن دنیایێ د سەر تە دا بۆرن.

فێربوونا ب مەشقکرنێ:

گەلەک جاران وەسا چێ دبت تشتەک ل بەر مرۆڤی یێ گرانە، بەلێ ئەگەر مرۆڤی گەلەک جاران ئەو تشت کر، خۆ ئەگەر نە ژ دل ژی بت، دەمەک پێڤە دچت، مرۆڤ پێ دحەسییێت هەر وەکی ئەو تشت ل بەر مرۆڤی یێ سڤک دبت، وئەڤەیە ئەوا زانایێن تەربیەتێ دبێژنێ: تەربیەتا ب تەدریبێ.

تەدریبا ل سەر تشتی، ئەگەر ئەو تشت چەند یێ نەخۆش ژی بت، دبتە باشترین رێک کو ئەو تشت بۆ مرۆڤی ببتە تبیعەت، عەبدللاهێ کورێ موبارەکی دگۆتە خەلکێ زەمانێ خۆ: مرۆڤێن چاک یێن بەری هەوە، ومەخسەدا وی پێ صەحابی بوون، نەفسێن وان هەما ب خۆ قەستا خێرێ دکر، بەلێ نەفسێن مە ئەگەر ب تەعدایی نەبت قەستا خێرێ ناکەن، لەو دڤێت ئەم تەعداییێ لێ بکەین.

ومەخسەد ب تەعداییێ د ڤێ گۆتنا بۆری دا ئەوە ئەم بەرێ نەفسا خۆ بدەینە کارێ خێرێ، وجار ل دویڤ جارێ پێ بدەینە کرن، ئەگەر خۆ ب دلێ وی نەبت ژی، حەتا ئەو بۆ وێ ببتە عەدەت، وئەڤەیە یا دبێژنێ: مەشقکرن، یان تەدریب.

وئەگەر مەشقکرن د پەروەردەیا زارۆکی دا بێتەکرن، هێشتا دێ یا ب مفاتر بت، چونکی ئەگەر ل زارۆکینیی مە ئەو فێری باشییێ کر حەتا باشی بۆ وی دبتە تبعەت، دەمێ ئەو مەزن دبت گەلەک دێ یا ب زەحمەت بت ل بەر وی کو ئەو دەستی ژ وێ باشییێ بەردەت، زوبەیدێ یامی کو ئێک ژ تابعیینانە، هەر ڕۆژ پێنج دەرهەم ددانە ب گویز، و د گەل خۆ دبرنە مزگەفتێ، ب ڕێڤە دەمێ زارۆک ددیتن دگۆتێ: هەچییێ ژ هەوە بێتە مزگەفتێ نڤێژێ د گەل مە بکەت، ئەز دێ هندەک گویزان دەمێ.. ڤێجا ئەو دهاتنە مزگەفتێ ونڤێژ دکر و ل دۆر وی کۆم دبوون، هندەکان گۆتێ: بۆچی تو ڤێ چەندێ دکەی؟ وی دگۆت: ما چییە ئەگەر ئەز هەر ڕۆژ پێنج دەرهەمان بۆ وان بدەمە ب گویز وئەو فێری نڤێژا ب جماعەت ببن؟

وصەحابی وتابعییان نە ب تنێ زارۆک ب ڤی ڕەنگێ مەشق وڕاهێنانێ فێری عیبادەتی دکرن، بەلکی وان ئەو فێری ژیانەکا سەرکەفتی ژی دکرن، جارەکێ ئیمامێ تابعییان حەسەنێ بەصری چوو مالا هەڤالەکێ خۆ سەرا بدەت، گۆتە کوڕەکێ وی یێ نیڤ جحێل:

- ئەی جحێل، هندەک حەدیسان بۆ مە بێژە..

وئارمانجا وی ئەو بوو وی جحێلی فێری ڕەنگێ ئاخفتنێ ل دیوانا مەزنان بکەت، کانێ چاوا دێ شێت ب بستەیی ل بەرانبەر کەسێن ژ خۆ مەزنتر وزاناتر ئاخڤت.

جحێلی گۆتێ:

- بابێ سەعیدی، هێشتا ئەم نەگەهشتینە ڤێ چەندێ!

ئیمامی گۆتێ: ما کی ژ مەیە گەهشتییە ڤێ چەندێ؟ مرادا شەیتانی ئەوە ڤی تشتی ب دەست خۆ ڤە بینت، ئەز ب خودێ کەمە ئەگەر ژ بەر هندێ نەبا کو خودێ پەیمان ژ زانایان وەرگرتییە کو ئەو حەقییێ بێژن، گۆتنەکا ب تنێ مە نەدگۆت.

ومەخسەدا وی ب ڤێ گۆتنا بۆری ئەوە: شەیتان حەز دکەت خەلک هەمی خۆ ژ وەعظ وشیرەتان بدەنە پاش ب هێجەتا هندێ کو ئەم ژ هندێ کێمترین شیرەتان ل خەلکی بکەین، یان بۆ وان باخڤین؛ چونکی ئەم دگونەهکارین.

وهەر چاوا بت، ئێک ژ باشترین رێکێن خۆپەروەردەکرنێ یێن کو دڤێت ئەم پێ ئاگەهدار بین، وخۆ ژێ نەدەینە پاش ئەوە ئەم مەشق وتەدریبێ ب نەفسا خۆ بکەین، حەتا ئەم فێری چاکییێ ببت، ودڤێت ژ بیر نەکەین کو تەدریبێ زەحمەت ووەستیان پێ دڤێت، وزەحمەت ووەستیانێ صەبر وبێنفرەهی پێ دڤێت.

خۆ پەروەردەکرنا
ب نموونە و مەتەلێن زێندی

وئەڤە ژی ئێک ژ شێوەیێن سەرکەفتییە د پەروەردەکرنێ دا، دەمێ تە بڤێت خۆ یان کەسەکێ دی ل سەر باشییەکێ پەروەردە بکەی، بەرێ خۆ بدەتە مەتەلەکا زێندی، ونموونەیەکا بەرچاڤ، یان بینە بەرچاڤێن خۆ کو تو ب ڕەنگەکێ عەمەلی یێ ب ڤی کاری ڕادبی، هنگی ب ڕەنگەکێ ب لەز کار وتەئسیرا وی تشتی دێ ل تە دیار بت.

و ب ڕاستی دەمێ ئەم ژیانا پێشییێن ڤێ ئوممەتێ ژ صەحابی وتابعییان دخوینین، بۆ مە ئاشکەرا دبت کو دەمێ ئەو ب کریارا پەروەردەیێ ڕادبوون، وان ئەڤ ڕێکە ب شێوەیەکێ بەرفرەهـ ب کاردئینا؛ ژ بەر کو ئەو ئێک ژ وان ڕێکانە یێن دلی ب ڕەنگەکێ موکم ب ئاخرەتێ ڤە گرێ ددەت.

ومەخسەدا مە ب خۆپەروەردەکرنا ب نموونە ومەتەلان ل ڤێرێ ئەوە:

١- پەروەردەکار نموونەیی ب ڕەنگەکێ زێندی بدانتە بەر چاڤێن خۆ ویێن وان کەسان ژی یێن ئەو ب کارێ پەروەردەکرنا وان ڕادبت.

٢- وئەو ب ڕەنگەکێ شارەزا هەلویستان ژ ژیانا خەلکی یا عەمەلی هلبژێرت، دا بشێت ب ڕەنگەکێ باشتر کاری ل وان بکەت.

٣- وئەگەر د شیان دا بت ئەو بەرێ خەلکی بدەتە هندەک نموونەیێن زێندی، دا ئەو بۆ وان ببنە جهێ چاڤلێکرنێ.

٤- وئەگەر نموونەیێن زێندی ب دەست نەکەڤن، ئەو دشێت ب ڕێکا هلبژارتنا نموونە ومەتەلان ژ دیرۆکا مرۆڤێن خودێ ژ زانا وزاهد وچاکان، بەرێ خەلکی بدەتە مەسەلا بیر وباوەر ومەبدەئی دەمێ د قالبێ کەسەکێ زێندی دا بەرچاڤ دبت.

و ل ڤێرێ مە دڤێت ب کورتی ل دۆر ڤان هەر چار خالان باخڤین.

زێندیکرنا نموونەیێ ل بەر چاڤ:

یان ژی بلا بێژین: پەروەردەکرن ب ڕێکا (تەمسیلکرنا) وی تشتی یێ مرۆڤی دڤێت بگەهینتە خۆ یان کەسێ بەرانبەر، یەعنی: ئەگەر تە بڤێت تشتەکی یان هزرەکێ بگەهینییە دلەکی، وتو بشێی وێ هزرێ یان وی تشتی (تەمسیل) بکەی، مەخسەد د کراسەکێ واقعی دا بینییە بەر چاڤان، وە بکە.. چونکی سەدا سەد ئەڤ ڕەنگێ پەروەردەکرنێ پتر ژ هەر ڕەنگەکێ دی کاری ل دلی دکەت، بەرێ خۆ بدەنە ڤان نموونەیان ژ جیلێ تابعییان:

- ئیبراهیمێ تەمیمی دبێژت: جارەکێ من ئینا بەرچاڤێن خۆ هەر وەکی ئەزێ د ناڤ ئاگری دا، ئەزێ هاتیمە گرێدان ب زنجیران، وئەزێ ژ زەققووم وزەمهەریرێ دخۆم وڤەدخۆم، هنگی من گۆتە نەفسا خۆ: تە چ دڤێت؟ وێ گۆتە من: خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ، دا من کارەکێ وەسا کربا ئەز ژ ڤێ عەزابێ خلاس ببام.. وجارەکا دی من ئینا بەر چاڤێن خۆ هەر وەکی ئەزێ ل بەحەشتێ، د گەل حوورییان، و د ناڤ خۆشی وئاڤرمیشێ بەحەشتێ دا، هنگی من گۆتە نەفسا خۆ: تە چ دڤێت؟ وێ گۆتە من: خوزی ئەز زڤڕیبامە دنیایێ، دا من پتر کارێ باش کربا، دا پتر خۆشی گەهشتبانە من.. هنگی ئەز ل نەفسا خۆ زڤڕیم ومن گۆتێ: ئەی نەفسا من، تو یا د وێ خوزییێ دا یا تە ڕادهێلا، ڤێجا کاری بکە!

ئەڤە د گەل نەفسا خۆ، دەمێ ئێک ژ وان دڤیا نەفسا خۆ هشیار بکەت.

- هەڤالەکێ مالکێ کوڕێ دیناری دبێژت: جارەکێ ئەم ل نک مالکی دڕوینشتی بووین وی وەعظەک ل مە دکر، مە هند دیت ئەبوو عوبەیدە هات وکنفەکا د دەستی دا، هات حەتا گەهشتییە ڕاستا مالکێ کوڕی دیناری، پاشی سەرەکێ کنفێ د ستویێ مالکی ئالاند، وسەرێ دی د ستویێ خۆ ئالاند، وگۆتە مالکی: هزر بکە ئەز وتو هەردو بەرانبەر خودێ دگرێدداینە، وئەو یێ حسێبێ د گەل مە دکەت، تو دێ چ هێجەت بۆ خۆ گری؟

گۆت: ووی ومالکی هەردووان کرە گری، حەتا گریا خەلکی هەمییێ ئینای!

ئەڤە ل پێش چاڤێن خەلکی.. هەوە وەعظێن هۆسا دیتینە؟ ئەرێ ڕەهوانترین کەس بۆ ئاخفتنێ دێ شێت پیچەکێ ژ وێ گەهینت یا نموونەیەکێ هۆسا دگەهینت؟ ئەی مالک! ئەز

وتو هەردو، ئەوێن خەلک هزرەکا مەزن ژ مە دکەن، ومە وەک ئیمام حسێب دکەن، هۆسا دێ ئێینە گرێدان ب کنف وزنجیران، ودێ ئێینە ڕاخشاندن بۆ نک خودێ، دا حسێبێ د گەل مە بکەت، ئەگەر وی گۆتە مە: ئەی ئەوێن هەوە وەعظ ل خەلکی دکر، کانێ کارێ هەوە یێ باش؟ هنگی هێجەتا مە دێ چ بت؟ چاوا ئەم دێ گەردەنێن خۆ ژ ڤێ کنفێ ئازا کەین؟

- وجونەید دبێژت: هندەک جاران من دئینا سەر هزرا خۆ کو نەفسا من وەکی یووسفییە، وئەز وەکی یەعقووبیمە، دەمێ یووسف ژ دەست یەعقووبی دەرکەفتی، چ خەم هاتە ڕێکا وی، من دگۆتە خۆ: نەفسا تە ل بەر تە عەزیزترە ژ یووسفی ل بەر یەعقووبی، ڤێجا بۆچی تو ل سەر ب خەم ناکەڤی.. پشتی هنگی چەند ڕۆژان ئەز دمام ب ڤێ هزرێ من کار دکر.

جارەکێ دەمێ شەڤ ل تە تاری دبت، وچو دەنگ ودۆر نەمینن، بینە بەر چاڤێن خۆ کو نوکە تو یێ داهێلایە د قەبری دا، وکەس وکار وهەڤال هەمی یێ دزڤڕن وتە دهێلنە ب تنێ، ئەو کەسێن ل دنیایێ صەبرا تە پێ دهات، وتە دەمێن خۆ د گەل دبۆراندن، چوون.. هنگی خوزی ومرادێن تە دێ چ بن؟

یان بینە بەر چاڤێن خۆ کو تو یێ ل مەحشەرێ وحسێبا تە یا خلاس بووی، وفەرمان یا هاتییەدان کو تو بۆ جەهنەمێ بێیەبرن، وتو یێ ل دۆر وڕەخێن خۆ دزڤڕی تو کەسێ نابینی هاری تە بکەت، وتە تێرا هندێ کار نەکرییە دەستێ تە بێتەگرتن.. هنگی خوزی ومرادێن تە دێ چ بن؟

ڤێ چەندێ بکە، وهەوجە ناکەت تو گوهێ خۆ بدەیە وەعظ وشیرەتێن کەسەکێ وەکی من!

هلبژارتنا هەلویستێن عەمەلی:

گەلەک جاران وەسا چێ دبت هەلویستەکێ عەمەلی د ژیانێ دا کارەکێ هند ل دل ودەروونێ مرۆڤی دکەت، چ گۆتن نەشێن نیڤا وی کاری ل مرۆڤی بکەن، ئەگەر خۆ گۆتنا ڕەهوانترین وزیرەکترین کەسی ژی بت.

ژ بەر هندێ پێتڤییە مرۆڤێ بڤێت خۆ یان کەسەکی پەروەردە بکەت هەلویستێن کارلێکەر ژ دەست خۆ نەکەت، ولێ بگەڕیینێت وان ئستغلال بکەت، وبکەتە ماددەیەکێ باش بۆ پەروەردەکرنێ.

ئێک ژ مە ئەگەر بڤێت -ب گۆتنێ- وەعظەکی ل دۆر بێ بهاییا دنیایێ ل کەسەکی بکەت، ولێ بگەڕیینێت ئاخفتنێن ژ هەمییان کارلێکەرتر بێختە بەرک، و ب ئەزمانەکێ خۆش وشرین بێژت، تو بێژی بشێت هندەکێ ژ وێ بگەهینت یا مەسرووقی د گەل برازایەکێ خۆ کری؟

ونوکە هوین دبێژن: ئەرێ مەسرووقی چ کربوو؟

ڕۆژەکێ مەسرووقی دەستێ برازایەکێ خۆ گرت وبرە هنداڤ لاتەکێ خەلکی گلێشێ خۆ دهاڤێتێ، مەسرووقی دەستێ خۆ ب نک گیفکی ڤە درێژکر وگۆت: ((بەرێ خۆ بدە دنیایا وان.. ئەڤەیە ل بن پیێێن مە، وان خوار وپویچ کر، کرە بەر خۆ ودڕاند، لێ سویاربوون وهێلا، وبۆ خاترا ڤێ ئەوان خوینا ئێک ودو ڕێت)).

ما نە تشتەکێ غەریبە سەرا تشتەکێ دبتە گلێش ودئێتە هاڤێتن مرۆڤ خۆ بهاڤێتە جەهنەمێ؟ ئەو چ ڤیانە تو ددەیە دنیایێ؟ ڕاستە ئەو بویکەکا ب خەملە، گەلەک یا جوانە، بەلێ بەرێ خۆ بدێ جهەکێ پاقژ مایە لێ کەسێ بەری تە دەستێ خۆ درێژ نەکربتێ؟

(حەمەمە وهەرم) دو زانایێن تابعییان بوون، دەمێ وان دڤیا بیرا خۆ ل بەحەشتێ یان جەهنەمێ بیننەڤە، دەستێ ئێک ودو دگرت، ودچوونە بازارا گولاڤێ ودوعایا بەحەشتێ بۆ خۆ ژ خودێ دکر، پاشی دچوونە بازارا حەددادان ودوعایا پاراستنا ژ ئاگری بۆ خۆ ژ خودێ دکر.

یەعنی: ئێک ژ وان دەمێ ئاگرەکێ شارەیای وەکی کویرها حەددادی ددیت، وبیرا خۆ ویا خەلکی ژی پێ ل ئاگری دئینا ڤە، وگاڤا وان بێهنێن خۆش ودیمەنێن جوان ددیتن بیرا خۆ ویا خەلکی ژی پێ ل بەحەشتێ دئیناڤە.

ئێکێ دی تبلا خۆ نێزیکی گوڕیا شەمالکێ دکر، حەتا تێن دابایێ وسۆتبا، پاشی دگۆتە خۆ:

- تو تەحەممولا ئاگرێ شەمالکێ ناکەی، دێ چاوا تەحەممولا ئاگرێ جەهنەمێ کەی؟

زاهدێ مەزن (حاتەمێ ئەصەم) سالەکێ کرە دلێ خۆ بچتە حەجێ، ودەمێ وی ئەڤ داخوازا خۆ بۆ خەلکێ مالا خۆ ڤەگێڕای وان گۆتێ: چونا حەجێ ب هەیڤان ڤەدکێشت وگاڤا تو چووی ئەم دێ مینینە بێ خودان، تو دێ مە بۆ کێ هێلی؟

کچەکا حاتەمی هەبوو ژ بابێ خۆ فێری زوهدێ بووبوو، وێ گۆت: بهێلن بلا بچت، رزقێ مە د دەستێ وی دا نینە.

حاتەم چوو، هەچی تشتێ د مال دا هەی عەیالێ وی خوار حەتا چو نەمای، ئینا هەمییان گازندە ژ کچکێ کرن وگۆتێ: ئەگەر تو نەبای بابۆ نەدچوو، ئەڤە ئەم ماینە برسی، کی دێ پارییەکێ نانی دەتە مە؟

ڤان گۆتنێن وان کچک تەنگاڤ کر، ئینا وێ دەستێن خۆ سەرئەڤراز کرن وهەوارێن خۆ گەهاندنە خودێ: یا ڕەببی! تو من شەرمزار نەکە، تویی رزقی ددەی تو د هەوارا مە وەرە.

وێ ڕۆژێ میرێ باژێری د بەر خانیکێ وان ڕا بۆری، گازی زەلامەکێ خۆ کر: کانێ هندەک ئاڤێ بۆ من ژ ڤێ مالێ بینە ئەزێ تێنیمە. پشتی ئاڤ بۆ ئینای، میری پسیارکر: ئەڤە مالا کێیە؟

هندەکان گۆت: مالا حاتەمێ ئەصەمە، میری ناڤ ودەنگێن حاتەمی وزوهدا وی گوهـ لێ بووبوون، ڤیا سەرا حاتەمی بدەت، وگاڤا قەستا مالێ کری، زانی حاتەم یێ چوویە حەجێ وکەس نەمایە چاڤێ خۆ بدەتە مالا وی، ئینا میری ئەو پارێن زێڕی یێن ڤێ هەین هەمی هاڤێتنە بەر عەیالێ حاتەمی وگۆتە هەڤالێن خۆ: هەچییێ ئەز بڤێم دێ وێ کەت یا من کری، وان ژی چاڤ ل میری کر وزێڕێن خۆ دانانە وێرێ وچوون.

کچا حاتەمی ئەڤ هەلویستە چاوا ئستغلال کر؟

دبێژن: گاڤا عەیالێ حاتەمی ئەڤ تشتە دیتی کەیفەکا مەزن بۆ وان چێبوو، وگۆتن: ئەم زەنگین بووین.. بەلێ کچا حاتەمی گاڤا ئەڤ چەندە دیتی کرە گری، دەیکا وێ گۆتێ: کچا من تە خێرە؟

کچکێ گۆتیێ: دادێ، ژ بەر هندێ ئەزا دگریم ئەڤە عەبدەک بوو بەرێ خۆ دا مە ئەم هندە زەنگین بووین، پا دێ چاوا بت ئەگەر خودێ بەرێ خۆ بدەتە مە؟

نموونەیەکا دی بۆ ئستغلالکرنا هەلویستێن عەمەلی:

(عەفیرا) ژنەکا خودێناس بوو، هند عیبادەت دکر خەلکی ناڤێ وێ کربوو (عەفیرا عیبادەتکەر)، دبێژن: جارەکێ برازایەکێ وێ ژ سەفەرەکێ زڤری، هندەک چوونە نک دا مزگینییێ بدەنێ، وێ کرە گری، وان ب مەندەهۆشی ڤە گۆتێ: ئەڤرۆ رۆژا کەیف وخۆشییێیە برازایێ تە ب سلامەتی ژ سەفەرێ یێ هاتی، ڤێجا ئەڤە چ گرییە؟

وێ گۆت: ئەز ب خودێ کەمە هندی بیرا ئاخرەتێ د دلێ من دا هەبت کەیف جهێ خۆ ل نک من نابینت، هاتنا برازایێ من بیرا من ل وێ رۆژێ ئینا دەمێ ئەم بۆ نک خودێ دئێینە برن، ڤێجا وێ رۆژێ یێ ب کەیف ویێ ب خەم ژێک جودا دبن.

ب ڤی رەنگی تابعییان، وبەری وان سەیدایێن وان ژ صەحابییان ژی، ئەم ل هندێ ئاگەهدار دکرین کو هندەک دەرسێن تەربیەتێ هەنە د (صەفێ) ڤە و ل (مەدرەسێ) نائێنە گۆتن، بەلکی ئەو ژ واقعێ ژیانێ وهەلویستێن عەمەلی دئێتە وەرگرتن.

وەرگرتنا مفایی ژ نموونەیێن زێندی:

گەلەک جاران وەسا چێ دبت بەرەکەتا سەیدایی دگەهتە شاگردەی، وهەڤال ل سەر هەڤالی حسێب دبت -ل نک خودێ و ل نک بەنییان ژی- ئەگەر خۆ وەکی وی نەبت ژی، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دگۆتنەکا خۆ دا بەحسێ هندەک ملیاکەتان دکەت کارێ وان ئەوە ل جڤاتێن زکری دگەرییێن، وگاڤا ئەو جڤاتەکێ دبینن دچن خۆ ددەنە دۆران، ودەمێ خودایێ وان پسیارا وان دکەت کانێ ئەو چ دبێژن، وئەو ب حالێ وان زاناترە، وملیاکەت بەحسێ وان بۆ خودێ دکەن، خودێ دبێژت: هوین شاهد بن کو من گونەهێن وان غەفراندن.. ملیاکەت دبێژن: فلان کەس ژی یێ د گەل وان روینشتی ئەو نە ژ وانە، هەما ئەو بۆ کارەکێ خۆ هاتبوو نک وان، خودێ دێ بێژتێ: ﴿هُمُ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْقَى جَلِيسُهُمْ﴾[1] ئەوێ د گەل وان روینت

(١) ئبن حبان ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت.

بلا ژ وان نەبت ژی بەختێ وی دێ یێ سپی بت، ویێ بەخترەش نابت! ئەی ملیاکەتێن من هوین شاهد بن کو ئەز دێ وی ژی ژ وان هژمێرم!

ڤێجا مادەم مەسەلە یا ب ڤی رەنگییە، ئەگەر هندەک نموونەیێن زێندی ژ مرۆڤێن خودێ ب دەست تە بکەڤن، خۆ ب دەهمەنا وان ڤە بگرە، بەلکی تو بشێی ب دیتنا وان، بەری گۆتنا وان خۆ پەروەردە بکەی، و د ناڤ جیلێ تابعییان دا گەلەک مرۆڤێن خودان بەرەکەت هەبوون بەس دیتنا وان خودێ ل بیرا مرۆڤی دئیناڤە، بشرێ کورێ مەنصوورێ سولەیمی -وەکی هەڤالێن وی دبێژن- ئێک ژ وان کەسان بوو یێن ب دیتنا وان خودێ دهاتە بیرا مرۆڤی، وهەچییێ بەرێ خۆ ددا روویێ وی ئێکسەر ئاخرەت دهاتە بیرێ، وعەمرێ کورێ مەیموونی دەمێ خەلکی ئەو ددیت زکرێ خودێ دکرن، وئبن شەوذەب.. هەڤالەکێ وی دبێژت: ئەگەر تە دیتبا دا ملیاکەت ئێنە بیرا تە. ژ خۆ ئێکێ وەکی حەسەنێ بەصری یان موحەممەدێ کورێ سیرینی هەڤالێن وان دبێژن: گاڤا ئەم پێ حەسیابایینە باوەرییا مە یا سست بووی، ئەم دا چین بەرێ خۆ دەینە سەر وچاڤێن وان ئیمانا مە ب هێز دکەڤت.

مەعنا: مرۆڤێ پێڤت خۆ پەروەردە بکەت گەلەک پێتڤی ب هندێ هەیە ل سەر دەستێ هندەک سەیداییێن وەسا بێتە پەروەردەکرن بەری مفایی بۆ خۆ ژ گۆتنێن وان وەرگرت، دیتنا وان گەرمییێ د دلی دا پەیدا بکەت.

وگوهێ خۆ بدە ڤێ شیرەتێ ژ کەسەکێ خودان سەربۆر:

یووسفێ کورێ حوسەینی دبێژت: دەمێ من ڤیای ژ نک (ذوالنون)ێ مصری بچم، من گۆتێ: تو شیرەتێ ل من دکەی ئەز ل نک کێ روینمە خوارێ؟ وی گۆتێ: ((هەڤالینییا وی بکە یێ دیتنا وی خودێ بینتە بیرا تە، ودلێ تە تژی هەیبەت بکەت، گۆتنا وی وە ل تە بکەت کو کارێ تە یێ باش زێدە ببت، وکارێ وی دنیایێ ل بەر تە رەش بکەت، وهندی تو ل نک وی بی تو بێ ئەمرییا خودێ نەکەی، ب ئەزمانێ کارێ خۆ وەعظی ل تە بکەت، نە ب ئەزمانێ دلێ خۆ)).

ئەڤ رەنگێ مرۆڤانە هەڤالینیا وان ودیتنا وان دلێن رەق نەرم دکەن، وچاڤێن هشک تەڕ دکەن، ودەردێ سستییا دینداریێ چارەسەر دکەن، ئەگەر هندەک ژ وان ب دەست تە

بکەڤن، جەلیکرنا دلێ خۆ، وسڤککرنا بارێ خۆ، ورەڤاندنا خەمێن خۆ ل نک وان بخوازە، بەلکی ب بەرەکەتا وان تو ژی بگەهییە (حەضرەتێ)!

یان ب خواندن وگوهدارییا سەرهاتییێن کەسێن بژارە:

ژ خۆ ئەگەر ئێغبالا تە تو گەهاندبییە زەمانەکی ئەڤ رەنگێ مە بەحس ژێ کری ژ مرۆڤێن خودایی لێ نەبن، یان هەبن وتو پێ نەحەسییی، یان تو نەشێی خۆ بگەهینییێ، رێکەکا دی یا هەی تو دشێی مفایەکێ باش ژێ ببینی، ئەو ژی خواندنا ژیان وسەرهاتییێن ڤان رەنگێ مرۆڤانە، یان گوهدارییا سەربۆرێن وان، ئەگەر تو نەشێی د گەل وان ب خۆ بژی، د گەل سیرەتا وان بژی، ل سەر پەرێن کتێبێ هەرە دەمێ وان، وبەرێ خۆ بدێ ئەو چاوا دژیان، چاوا دئاخفتن، چاوا خۆ وهەڤالێن خۆ پەروەردە دکرن، مفایەکێ باش دێ بۆ خۆ ژێ وەرگری.

ئەگەر تو ب چاڤ وان نەبینی، ب گوهی خۆ ژ وان بێ بار نەکە، وشاعرەکێ خودێ نعمەتا دیتنێ د گەل نەکری، دبێژت:

یا قوم أذني لبعض الحي عاشقة

والأذن قبل العين تعشق أحيانـا

خۆ پەروەردەكرنا
ب بيرئينانا ئاخرەتێ

ل وى زەمانێ بەرێ خەلكى هەمييان -يان پتربيا وان- دمينتە ل دنيايێ وخۆشييێن وێ، وژيانا ماددى ل سەر هزر وتەخمينێن وان زال دبت، وبناخەيێ مرۆڤ پەيوەنديێن خۆ ل سەر ئاڤا دكەن دبتە ئەو (تە چەند هەيە، تو هندێ دئينى)، خەما ئاخرەتێ ژ دلان دەردكەڤت، وتو نابينى كەسەك كارێ خۆ ب تەرازيا ئاخرەتێ بكێشت، يان وى تشتى بينتە سەر هزرا خۆ يێ بيرا وى ل ئاخرەتێ بينتە ڤە، وحالێ موسلمانێ دورست وخودان باوەرێ ڕاست نە ب ڤى ڕەنگييە..

(ئبن ئەلجەوزى) دبێژت:

((هممەتا خودان باوەرى ب ئاخرەتێ ڤە يا گرێدايە، وهەر تشتەكێ د دنيايێ دا هەى وى بەر ب بيرئينانا ئاخرەتێ ڤە دبەت، وهەر كەسەكى كانێ چ تشتە وى موژيل دكەت هممەتا وى ئەو تشتە، بەرێ خۆ بدێ دەمێ كۆمەكا سنعەتكاران دچنە د مالێ ڤە ئەوێ بەززاز بت بەرێ وى دێ مينتە ل دۆشەك وفەرشان، ودێ تەخمينا بهايێ وان كەت، وئەوێ نەجار بت بەرێ وى دێ مينتە ل بانى ودار وبارى، وبەرێ بەننائى دێ مينتە ل ديواران، وبەرێ تەڤنكەرى دێ مينتە ل بەڕكان. وخودان باوەر ژى گاڤا لێ دبتە تارى بيرا وى ل تاريا قەبرى دئێتە ڤە، وئەگەر ئێشانەك گەهشتێ بيرا وى ل جزادانێ دئێتە ڤە، وئەگەر دەنگەكێ ب ترس هاتێ بيرا وى ل هنگى دئێتە ڤە دەمێ ئسرافيل پف دكەتە بۆقێ، وئەگەر مرۆڤەكێ نڤستى ديت بيرا وى ل مريان دئێتە ڤە)).

وخۆپەروەردەكرنا ب بيرئينانا ئاخرەتێ.. ئێك ژ گرنگترين ڕێكێن خۆ پەروەردەكرنێيە ل نك جيلێ پێشييێ ژ ڤێ ئوممەتێ، دڤێت ئەم ژ بيرا خۆ نەبەين، ئەگەر هات ومە ڤيا خۆ ب دورستى پەروەردە بكەين.

وحەتا ئەڤ بابەتە ل بەر مە یێ روهن وئاشكەرا بت ئەم دێ گۆتنا خۆ ل سەر دو پشكان لێكڤە كەین:

دڤێت خەما مە یا مەزنتر ئاخرەت بت:

گومان تێدا نینە كو هندی ژیانا مە د ڤێ دنیایێ دا بت، ئەم ب دنیایێ وخەم وخیالێن وێ ڤە دێ دگرێدای بین، بەلێ مرۆڤێ عەقلدار دەمێ خەما دو تشتان دئێتە رێكێ بەرێ خۆ ددەتێ كانێ ج رێ ژ هەردووان گرنگتر وخەطەرترە وخۆشی یان نەخۆشییا وێ بەردەوامترە، ئەو خەما وێ رێكێ ب سەر یا دی دئێخت، وبەلكی هەما یا دی لاددەت، ودمینتە ب ڤێ ڤە حەتا دگەهتە سەرەكی.. وئەڤە حالێ خودان باوەرییە دەمێ بەرێ خۆ ددەتە خەما دنیایێ ووێ ددانتە ب رەخ خەما ئاخرەتێ ڤە، وهەر خەمەكا وی هەبت بلا چەند یا مەزن ژی بت، دەمێ ئەو هەمبەری خەما ئاخرەتێ دكەت، ئەو خەم دبتە چوننە!

وجیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ، ژ صەحابی وتابعییان، هندەک دەرسێن عنتیكە ییێن وەسا د ڤێ دەلیڤەیێ دا پێشكێشی مە كرینە مرۆڤ ژێ عەجێبگرتی دمینت، تو دا بێژی ئێک ژ وان د ڤێ دنیایێ دا نەدژیا، لەو خەمەكا بۆ دنیایێ یان ل سەر دنیایێ كار ل وان نەدكر، دەمێ وان دكرە كەنی نە بۆ دنیایێ بوو، وگاڤا وان دكرە گری ژی نە ل سەر دنیایێ بوو، هندەک مرۆڤ بوون نە پێغەمبەر بوون، بەلێ رۆناهییا پێغەمبەران دلێن وان تژی كربوو و ل سەر ئەزمانێ وان دگەریا و ل بەراهییا وان دچوو.

دەمێ نساخی ب سەر ئەبوو هورەیرەی دا هاتی، كرە گری، هندەكان گۆتێ: بۆچی تو دكەیە گری، وی گۆت: ئەز نە ل سەر ڤێ دنیایا هەوە دكەمە گری، بەلێ گرییا من بۆ وەغەرا من یا دویرە، وكێمییا وی زادێ د گەل من، وئەز گەهشتمە سەرئەڤرازییەكێ بەرێڤە دبتە بەحەشتێ یان جەهنەمێ، وئەز نزانم كانێ ئەز ب كیژ لایی ڤە دێ ئێمە برن.

وعائیشایێ ژی دەمێ ئەڤ بیرە دهاتە بیرێ، دگۆت: خوزی ئەز نەبامە، وئەز تشتەكا ژ بیركری بامە.

مەعنا: ئەو هندەک مرۆڤ بوون خەما ئاخرەتێ دلێن وان تژی کربوو، حەتا گەلەک جاران ڤێ خەمێ چو خۆشی بۆ وان د دنیایێ هەمییێ نەدهێلا، بشرێ کورێ مەنصووری جارەکێ گۆتە عەطائێ سولەیمی: تە خێرە هندە تو یێ ب خەم؟ وی گۆت: وەی بۆ تە! مرن یا د گەردەنا من دا، وقەبر مالا منە، وقیامەت جهێ ڕاوەستیانا منە، وڕێکا من د پڕا جەهنەمێ ڕا دبۆرت، وئەز نزانم کانێ خودایێ من دێ چ ل من کەت.. پاشی ئاخینکەک ڕاهێلا، ودلگرتی بوو!

وتشتێ چو تام بۆ وان د خۆشییێ نەهێلای ئەو بوو هەمی گاڤان ئاخرەت ل سەر هزرا وان بوو، و ل بەر چاڤێن وان بوو، حەتا تو دا بێژی ئەو وێ ب چاڤ دبینن، وئەو مرۆڤێ هەر گاڤ مرن، قەبر، حەشر، ڕابوون، صراط، جەهنەم وبەحەشت ل بەر سنگی بت، چاوا دێ غافل بت؟

حەسەنێ بەصری دگۆت: ئەوێ بزانت مرنە ڕێکا وی، وقیامەتە ژڤانێ وی، و ل بەر دەستێ خودێیە ڕاوەستانا وی، حەقێ وییە خەما وی یا درێژ بت.

وبەرێ خۆ بدێ چاوا ئێک ژ وان ب کورتترین ئاخفتنێ دەربڕینێ ژ نیڤشکێ هزرا وان د ڤێ مەسەلێ دا دکەت، ئیبراهیمێ خەواص دبێژت: ئەوێ دنیا ل سەر نەکەتە گری، ئاخرەت بۆ ناکەتە کەنی!

هەوە دیت وان چاوا هزر دکر؟

مالکێ کورێ دیناری دبێژت: چەند تو بۆ دنیایێ ب خەم بکەڤی هند خەما ئاخرەتێ ژ دلێ تە دەردکەڤت، وچەند تو بۆ ئاخرەتێ ب خەم بکەڤی هند خەما دنیایێ ژ دلێ تە دەردکەڤت.

ئیبراهیمێ نەخەعی بەحسێ یێن بەری خۆ دکەت، دبێژت: گاڤا ئێک ژ وان دمر، ووان جەنازێ وی دبر، ب ڕۆژان ئەو پشتی هنگی خەمگین دبوون، مرۆڤی ئەو چەندە ژ دێمێ وان دزانی.

بۆچی؟

دبێژت: چونکی وان دزانی کو تشتەک ب سەر ڤی دا هات بەرێ وی دا بەحەشتێ یان جەهنەمێ.

وئەم دزانین کو تشتێ ژ هەمییێ نەخۆشتر د سەفەرێ دا ئەوە تو نەزانی چەرخا ڕۆژ وشەڤان دێ تە هاڤێتە کیڤە:

ژ مەحبووب دوورکرم چەرخێ فەلەک وێ پوڕ هلاڤێتم

نزانم دێ ل کوو دت من د ڤێ دەوران و چەرخێ دا

سولەیمانێ ئەعمەش دبێژت: دەمێ مە جەنازەک دبرە زیارەتان، ژ بەر وێ خەما ب سەر حازران دا دهات مە نەدزانی کانێ کینە خودانێ جەنازەی.

ب ڤی ڕەنگی خەما ئاخرەتێ ب سەر دلێن وان دا گرتبوو، وان باوەری هەبوو کو خودێ خەما دلێ وان دبینت، لەو ئێک ژ وان شەرم دکر کو خودێ دلێ وی ببینت یێ تژییە ژ خەما دنیایێ، ما ئێک ژ مە دەمێ دچتە نک مەزنەکی، خۆ ب سەر وبەر ناکەت ونابێژت: شەرمە ئەڤ مەزنە تشتەکێ کرێت د قیافەتا من دا ببینت؟

وان ژی وە دگۆت.. دگۆت: شەرمە خودێ تشتەکێ کرێت د دلێ مە دا ببینت!

گرێدانا هەر کارەکی ب ئاخرەتێ ڤە:

و د سەر هندێ ڕا کو خەما وان یا مەزنتر ئاخرەت بوو، هەر کارەکێ هەبا ژی وان ب ئاخرەتێ ڤە گرێددا، ئەو ل دنیایێ دژیان بەلێ هەر تشتەکی هزرا دبرە ئاخرەتێ، وبۆ نموونە گوهدارییا ڤان نموونەیێن کورت بکەن:

- ڕۆژەکێ حەسەنێ بەصری یێ ب ڕۆژی بوو، مەغرەب گۆسکەکێ ئاڤێ برە بەر دەڤێ خۆ دا فتارێ بکەت، وبێنەکێ ڕاوەستیا.. وکرە گری! هندەکان گۆتێ: تە خێرە چ قەومی؟ وی گۆت: بیرا من ل خوزییا خەلکێ جەهنەمێ هاتەڤە دەمێ دبێژن: ﴿أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ﴾ و د بەرسڤێ دا بۆ وان دئێتە گۆتن: ﴿إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ (الأعراف: ٥٠)

فرەکا ئاڤێ ئەڤ بیرە ئینا بیرا وی.

- وعەلائێ کورێ موحەممەدی دبێژت: جارەکێ ئەز چوومە مالا عەطائێ سولەیمی، من دیت ئەو یێ دلگرتی بوو، من گۆتە ژنکا وی: ئەڤە عەطائی خێرە چ لێ هاتییە؟ وێ گۆت: جیرانا مە تەنویر شاراند، گاڤا بەرێ وی ڤێ کەتی، دلگرتی بوو وکەفت.

- تابعییەکێ دی رۆژەکێ خوارنەک حازر کر وهندەک هەڤالێن خۆ داخوازکرنە خوارنێ، وعەبدەکێ وی هەبوو دگۆتنێ: عوتبە، ئەو ل هنداڤ سەرێ وان یێ راوەستای بوو خزمەتا وان دکر، بەرێ ئێک ژ وان ب خافلەتی ڤە ب عوتبەی کەفت، دیت چاڤێن وی تژی رۆندکن، وی کێلنجییەک دانا خودانێ مالێ کو بەرێ خۆ بدە خولامێ خۆ.. وی خۆ تێ نەگەهاند، حەتا هەڤال هەمی ڤەرەڤین، پاشی گۆتە عەبدێ خۆ: ئەز تە ددەمە سویندێ، کو تو بۆ من بێژی کانێ بۆچی رۆندک ژ چاڤێن تە دهاتن دەمێ مە زاد دخوار؟

وی گۆت: بیرا من ل سفرێن بەحەشتێ هات دەمێ بەحەشتی خوارنێ دخۆن، وخەلام وخزمەتکار ل هنداڤ سەرێ وان.. هنگی عەبدلواحد، خودانێ سفرێ، دلگرتی بوو.

- ئەعمەش دبێژت: رەبیعێ کورێ خوثەیمی د بەر دکانێن حەددادان بۆری، گاڤا ئاگرێ وان یێ بۆش دیتی، دلگرتی بوو.. من گۆت: ئەز ژی دێ وەکی وی کەم، ئەز د بەر وان دکانان را بۆریم، چو ل من نەهات، هنگی من زانی کو چو خێر د من نینە!

- زەینولعابدین عەلییێ کورێ حوسەینێ کورێ عەلی رۆژەکێ ل مال نڤێژ دکر، سەرێ خۆ دانا سوجدێ، ئاگر بەربوو مالا وی، بۆ قەرەبالغا خەلکی وچوون ئاگر ڤەمراند، وهێشتا ئەو د سوجدێ دا بوو، دەمێ نڤێژ خلاسکری وبەرێ خۆ دایە سەر وبەرێ مالێ، خەلکی گۆتێ: دیارە تە های ژێ نەبوو، ئەو چ بوو وە ل تە کری تە های ژ ئاگری نەبت؟ وی گۆت: ئاگرەکێ دی ئەز ژێ بێ ئاگەهـ کرم!

- حەسەنێ کورێ صالحی دلێ وی چوو ماسیەکێ، گۆتە کورێ خۆ هەرە بۆ مە ماسیەکێ بینە، وپشتی ماسی هاتیە بەرهەڤکرن، وسێنیک دانایە بەر سنگێ وی، وی دەستێ خۆ کرە د زکێ ماسییێ دا، پاشی راوەستیا، وهێدی دەستێ خۆ ڤەکێشا، وگۆتە

هندەکان: هەڕن ببەن.. و ژێ نەخوار. وان گۆتێ: تە خێرە، بۆچی تە نەخوار؟ وی گۆت: گاڤا دەستێ من چوویە د زکێ ماسییێ دا بیرا من ل هندێ هاتەڤە کو ئێکەمین تشت ژ مرۆڤی گەنکی دبت د قەبری دا زکە.. ڤێجا ئەز نەشیام بخۆم.

وهۆسا هەر تشتەکی بیرا وان ل ئاخرەتێ دئیناڤە، ومە گۆت: ئەو ل دنیایێ دژیان بەلێ هەر تشتەکی هزرا وان دبرە ئاخرەتێ، هەمی گاڤان دا بێژی قیامەت یا ل بەر سنگێ وان، وبەلکی ئێک ژ مە -حەژێکەرێن دنیایێ- ژ ڤی تشتی عەجێبگرتی ببت، وبێژت:

- ڤێجا فایدێ وێ چییە هەمی گاڤان ئاخرەت ل سەر هزرا مرۆڤی بت؟

ئەم دبێژین: وان ب ڤی تشتی نەفسا خۆ پەروەردە دکر، دا ئەو ژ دەست وان دەرنەکەڤت وبەرێ وان ژ ئارمانجا مەزن وەرنەگێڕت، چونکی ئەم دزانین ئێک ژ باشترین رێکێن خۆپەروەردەکرنێ ئەوە مرۆڤ ترسا تشتەکێ مەزن ل بیرا خۆ بینت ئەگەر هات ووی ڤیا خۆ ژ خرابییەکێ بدەتە پاش، ئەو بچویکێ تام دکەتە گەرمییا ئاگری تو بێژی جارەکا ئەو خۆ نێزیکی ئاگری بکەت؟

ئاخرەتێ بینە بیرا خۆ ئەگەر تە بڤێت نەکەڤییە داڤێن دنیایێ.

خۆ پەروەردەکرنا
ب بیرئینان وهژمارتنا گونەهان

دڤێت ئەم ژ بیر نەکەین کو کەسەک ژ مە نینە ونابت گونەهان نەکەت، وبێ گونەهی ئێک ژ سالۆخەتێن ملیاکەتانە یێن مرۆڤ نەشێن پشکدارییا وان تێدا بکەن، وخودێ مرۆڤ وەسا چێ نەکرینە دبێ گونەهـ بن، پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ﴿ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا، لَذَهَبَ اللهُ بِكُمْ، وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ، فَيَسْتَغْفِرُونَ اللهَ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ ﴾[1] یەعنی: ئەز ب وی کەمە یێ نەفسا من د دەستان دا ئەگەر هوین گونەهان نەکەن، خودێ دێ هەوە بەت، ومللەتەکێ دی ئینت گونەهان بکەن وداخوازا غەفراندنێ ژ خودێ بکەن، دا خودێ گونەهێن وان بغەفرینت.

ژ ڤێ حەدیسا پیرۆز ئاشکەرا دبت کو ترس د هندێ دا نینە مرۆڤ هندەک جاران لاواز ببت وبەر ب گونەهێ ڤە بچت، بەلێ خەطەرا مەزن ئەوە ئەم گونەهێ ل دویڤ گونەهێ بکەین حەتا کرنا گونەهێ ل بەر مە ببتە تشتەکێ عەدەتی، ڤێجا دلێن مە رەق ببن، وئێدی ئەم هەست ب کرێتییا گونەهێ نەکەین، ودەمێ ئەم گونەهێ دکەین ئەم هزر نەکەین کو ئەم یێ تشتەکێ خراب دکەین، وئەم دلێ خۆ ب هندێ خۆش بکەین کو رەحما خودێ گەلەکە، وئێک ژ باشترین رێکێن خۆ پەروەردەکرنێ ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ ئەو بوو کو مرۆڤ هەمی گاڤان بیرا خۆ ل وان گونەهان بینتەڤە یێن وی کرین، و د گەل خۆ ونەفسا خۆ وان بهژمێرت، وبزانت کو بێ ئیفلەحییا گونەهێ ل سەر ژیانا مرۆڤی گەلەکە، لەو خۆ ژێ بترسینت.. ومرۆڤێ ب ڤی رەنگی د گونەهێ بگەهت، دێ یێ ل خۆ هشیار بت، وهەردەم دێ یێ نێزیکی تۆبێ بت، وسەنتەرێ هەستکرنێ د دلێ وی دا یێ مری و ژ کارکەفتی نابت، بابێ حەسنی یێ زەبیات دگۆت: ((ب خودێ بۆ من خەم نینە گونەهـ وبیدعە مشە بن، بەلێ

---

(١) ئەحمەد ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت.

ئەز ژ هندێ دترسم ئەو ل بەر دلان ببنە چوننە، چونکی تشتەک ئەگەر گەلەک هاتەکرن ل بەر نەفسێ دێ بتە تشتەکێ کەهی، وئەگەر تشتەک ل بەر نەفسێ کەهی بوو، ئێدی ئەو کاری لێ ناکەت)).

مەعنا: خرابییا ژ هەمییێ مەزنتر یا کو د گونەهێ دا هەی، دەمێ مرۆڤ وێ دکەت، ئەوە گونەه وبێ ئەمرییا خودێ ل بەر مرۆڤی دبتە تشتەکێ عەدەتی، ونەما ئێدی مرۆڤ پێ بێشت یان ژێ ب خەم بکەڤت، یان حەتا هزر بکەت کو وی کارەکێ کرێت یێ کری، وئەوێ ب ڤی ڕەنگی بت هزرا خۆ دورستکرنێ یان تۆبەکرنێ نائێتە سەر دلی.

وان چو جاران گونەهێن خۆ ژ بیر نەدکرن:

ئێک ژ ڕێکێن خۆ پەروەردەکرنێ ل نک صەحابی وتابعییان ئەو بوو دەمێ ئێک ژ وان گونەهەک کربا، وپشتی هنگی ژێ تۆبە کربا، هەر چەندە وی هزرا باشییێ ژ خودایێ دکر، وهیڤییا وی ئەو بوو خودێ وێ گونەهێ بۆ ژێ ببەت ژی، بەلێ چو جاران وی ئەو گونەه ژ بیرا خۆ نەدبر، وهەمی گاڤان ترسا وی ئەو بوو خودێ وێ گونەهێ بۆ وی ژێ نەبەت، ڤێجا ئەو گونەه ببتە ئەگەرا تێچوونا وی، ریاحێ قەیسی دگۆت: ((چل وتشتەک گونەه من هەنە، پتر ژ سەد هزار جاران من ئستغفار ژێ کرییە)) وئاشکەرایە کو ئستغفارا ژ گونەهێ بیرئینانەکا بەردەوامە بۆ وێ.

ژ بەر ڤێ چەندێ هەردەم وان گونەهێن خۆ دهژمارتن، وبیرا خۆ لێ دئیناڤە، ئەگەر خۆ ئەو گونەه د چاڤێن خەلکی دا هەر حسێب نەبان گونەه، یان دەمەکێ درێژ د سەر ڕا بۆریبا ژی، و ب ڕاستی ئەڤ کارە نیشانا هشیارییا دلییە، و ب تنێ ئەو کەس دشێت پێ ڕابیت یێ گونەهێن وی دکێم بن.. ئبن عەون دبێژت: دەمێ موحەممەدێ کوڕێ سیرینی کەفتییە بن دەینان، گۆت: ئەز دزانم ئەڤ تشتە هاتە سەرێ من ژ بەر گونەهەکا بەری چل سالان من کری، جارەکێ من گۆتە زەلامەکی: ئەی مفلس. ئبن عەون دبێژت: من ئەڤ گۆتنا وی بۆ ئەبوو سولەیمانێ دارانی ڤەگوهاست، وی گۆتە من: گونەهێن وان دکێم بوون وان دزانی کانێ ژ کیڤە ئەو دئێنە گرتن، وگونەهێن من وتە دزێدەنە لەو ئەم نزانین کانێ ئەم ژ کیڤە دئێینە گرتن.

ل بیرا وی بوو کو بەری چل سالان وی گۆتبوو مرۆڤەکێ هەژار: (مفلس) بۆ هندێ دا وی بشکێنت، وبۆ وی ئاشکەرا بکەت کو تە چو نینە، ومن مالێ هەی.. پشتی چل سالان، دەمێ ئەو مفلس بووی وکەفتییە بن دەینان، وی گۆت: ئەڤە ژ بەر وێ گۆتنێیە یا من هنگی گۆتی! ئەرێ ئەگەر وی هەر ڕۆژ دەهـ گۆتنێن هۆسا وپێن خرابتر گۆتبان، ئەو گونەهـ دا مینتە ل بیرێ؟

وبەلکی هندەک ژ مە بێژن: گۆتنەکا ب ڤی ڕەنگی، ئەگەر گونەهـ ژی بت، گونەهەکا بچویکە ب بەر هندێ ناکەڤت چل سالان ل بیرا مرۆڤی بت! بەلێ ئەگەر ئەم ل بیرا خۆ بینین کو بەرێخۆدانا وان بۆ گونەهێ وەکی بەرێخۆدانا مە نەبوو عەجێبی نامینت، بیلالێ کوڕێ سەعیدی دگۆت: بەرێ خۆ نەدە بچویکییا گونەهێ، بەلێ بەرێ خۆ بدە مەزنییا وی یێ تو بێ ئەمرییا وی دکەی.

صەحابییێ پێغەمبەری عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی دبێژت: ((خودان باوەر گونەهێن خۆ وەکی چیایەکی ل هنداڤی سەرێ خۆ دبینت، دترست ئەو ب سەر وی دا بێت، ومرۆڤێ سەرداچووی گونەهێن خۆ وەکی وێ مێشێ دبینت ئەوا داددەتە سەر دفنا وی وئەو ژ خۆ کش دکەت)).

ئبن قەییم دبێژت: ((عەبد دێ مینت گونەهێ کەت حەتا ئەو ل بەر چاڤێن وی کێم دبت و د دلێ وی دا دبتە چوننە، وئەڤە نیشانا هیلاکێیە، چونکی گونەهـ چەند د چاڤێن عەبدی دا بچویکتر لێ بێت، هند ئەو ل نک خودێ مەزن دبت)).

ژ ڤان گۆتنان بۆ مە ئاشکەرا دبت کو ئەو مرۆڤێ ب کەیف گونەهێ دکەت و ب دلەکێ تەنا ورحەت بەر ب بێ ئەمرییا خودێ ڤە بچت، وهزر بکەت ئەڤ گونەهە یا بچویکە چو نینە، وئەوا دێ ژێ تۆبە کەت، ویا دی خێران دێ پێشڤە کەت.. وهۆسا حەتا گونەهـ هەمی ل بەر وی دبنە چوننە، ئەو هزر ناکەت کو وی کارەکێ نە یێ باش یێ کری کو ژێ پەشێمان ببت، و ژ لایەکێ دی ڤە شکاندنا ئەمرێ خودێ ل بەر وی دێ بتە چوننە، وئەڤە دبتە ئەگەرا هندێ خودێ ب خۆ د چاڤێن مرۆڤی دا کێم ببت، ژ بەر کو ڤیانا تە بۆ ئێکی (یان ترسا تە ژ وی) ئەگەر یا ژ ڕاستا بت، بێ ئەمرییا وی ل بەر تە دێ یا مەزن بت.

پشتی هنگی ئەگەر تو چو هزرێ ژ گونەها خۆ یا بچویک نەکەی ژی، بلا ل بیرا تە بت کو ئەو تشتێن مەزن یێن تو دبینی هەمی ل دەسپێکا خۆ دبچویک بوون، ئبن قەییم دبێژت: ((گونەها بچویک کێم نەبینە، چونکی داڤا زراڤ دەمێ دئێتە ڕێسان دبتە ئەو کنفا ستویر یا حێشترا قەلەو پێ دئێتە خندقاندن)).

و د مەدرەسا تابعییان دا ئەم فێری هندێ دبین کو دەمێ ئەم د وان جهان ڕا دبۆرین یێن مە گونەه لێ کرین، ترس ولەرزا ژ عەزابا خودێ مە بگرت، ووەکی غافلان ئەم دەرباس نەبین، عەبدلواحدێ کوڕێ زەیدی دبێژت: جارەکێ ئەز وعوتبەیێ غولام دەرکەفتینە کارەکی، ودەمێ ئەم گەهشتینە نک دکانێن قەصابان، من دیت خوهەکا دژوار ئەو گرت، وئەو ڕۆژ ڕۆژەکا زڤستانێ یا سار بوو، من گۆتێ: خێرە ڤێ سەرمایێ تە هندە خوهـ دا؟ وی خۆ بێ دەنگ کر، بەلێ ئەز مامە پێڤە حەتا وی گۆتی: هاتە بیرا من ل ڤی جهی من گونەهەک کربوو.

وبەلکی گەلەک جاران ئەم دلێ خۆ ب هندێ خۆش بکەین کو مانێ مە گەلەک خێر ژی یێن کرین، ڤێجا چو ترس ل سەر مە نینە، بەلێ ڕێکا پەروەردەکرنێ ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ ب ڤی ڕەنگی نەبوو، ئەم دلێن خۆ ب هندێ خۆش دکەین کو ژ بەر خێرێن مە یێن کێم گونەهێن مە یێن زێدە دێ ئێنە ژێبرن، وئێک ژ وان ژ هندێ دترسیا کو ژ بەر گونەهێن وان یێن کێم خێرێن وان یێن زێدە نەئێنە قەبویلکرن، حەسەنێ بەصری بەحسێ صەحبییان دکەت ودبێژتە مە: ((ئەز گەهشتبوومە هندەک مرۆڤان خۆ ژ وی تشتێ حەلال ددا پاش پتر ژ خۆدانەپاشا هەوە ژ تشتێ حەرام، وئەز گەهشتبوومە هندەک مرۆڤان هند ژ خێرێن خۆ دترسیان کو ژێ نەئێنە قەبویلکرن پتر ژ ترسا هەوە ژ گونەهێن هەوە)).

وجارەکێ هندەکان گۆتە سەعیدێ کوڕێ جوبەیری: کیژ مرۆڤە یێ ژ هەمییان عیبادەتکەرتر؟ وی گۆت: ئەوە یێ گونەهەکێ دکەت، ڤێجا چی گاڤا گونەها وی هاتە بیرێ ئەو کارێ باشێ وی کری هەمی د چاڤان دا ببتە چوننە.

وئەگەر کەسەک بێژت: بۆچی؟ دێ بێژین: چونکی هنگی ئەو دێ کارێ خۆ یێ باش زێدەتر لێ کەت، دا خودێ وی بغەفرینت.

وان خۆ ل دویماهییا گونەهێ هشیار دکر:

وئەڤە ژی پشکەکا خۆپەروەردەکرنێ بوو ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ، هندە ئەو ژ گونەهێ دترسیان، چونکی وان دزانی کو بێ ئیفلەحییەکا مەزن د گونەهێ دا هەیە، ئێک ژ مە دەمێ گونەهەکێ دکەت، بەلکی ژ هندێ بترست کو ڕۆژا قیامەتێ بێتە عەزابدان، لەو دێ بینی ئەو دێ هەوارێن خۆ گەهینتە خودێ کو ئەو ل وی ببۆرت، وڕۆژا قیامەتێ وی عەزاب نەدەت، ونائێتە سەر هزرێ کو پتر جاران خودان بێ ئیفلەحییا گونەهێ د ژیانا خۆ یا دنیایێ دا دبینت، وبێ ئیفلەحییا گونەهێ ئەوا د دنیایێ دا دگەهتە خودانی، نە ب تنێ د هندێ دایە کو خودێ د لەشی دا ئێشەکێ بدەتێ، یان د مالی دا فەقیر بکەت، بەلکی بێ ئیفلەحییا مەزنتر ئەوە خودێ کارێ باش ل بەر وی گران بکەت وتەوفیقا وی بۆ نەدەت، یان وە لێ بکەت ئەو تام نەکەتە شرینییا باوەرێ..

سوفیانێ ثەوری دبێژت: ژ بەر گونەهەکا من کری، پێنج هەیڤان ئەز ژ ڕابوونا ب شەڤێ زڕبار بووم.

وئبن جەلاء دبێژت: شێخەکی ئەز دیتم من بەرێ خۆ ددا تشتەکێ حەرام، ئینا وی گۆتە: ئەڤە چییە؟ ئەنجامێ ڤی کارێ خۆ تو دێ بینی.. وپشتی چل سالان قورئان ژ بیرا من چوو.

ئیمامێ شافعی د شعرەکا خۆ دا دبێژت:

شكوت إلى وكيع سوء حفظي

فأرشدني إلى ترک المعاصي

وأخبـرنـي بـأن العلم نـور

ونـور الله لا يـهدى لعاص

یەعنی: من گازندەیا خرابییا خۆ د ژبەرکرنا تشتان دا بۆ سەیدایێ خۆ یێ شارەزا وەکیعی کر، وی بەرێ من دا نەکرنا گونەهێ، وگۆتە من: هندی زانینە ڕۆناهییا خودێیە، وڕۆناهییا خودێ بۆ گونەهکاران نائێتەدان.

گەلەک نعمەت هەنە خودێ وان ژ مرۆڤی دستینت، یان هەما هەر نادەتە مرۆڤی ژ بەر گونەهەکێ یا مرۆڤی کری، ئەگەر خۆ ژێ تۆبە کربت ژی، بەلێ چونکی دلێن مە د غەفلەتێ دا دژین، ئەم زوی ب زوی خۆ ل ڤێ چەندێ ئاگەهدار ناکەین، وسەد هێجەتان بۆ خۆ دگرین وئەگەران دبێژین، ب تنێ ئەو تێ نەبت کو ئەڤە بێ ئیفلەحی وئەنجامێ گونەهێن مە بت.

مەیموونێ کورێ مەهرانی دبێژت: ((ئەگەر مرۆڤی گونەهەک کر، نوقطەیەکا رەش ل سەر دلێ وی چێ دبت، گاڤا تۆبە کر ئەو نوقطە دێ ژێ چت، لەو دێ بینی دلێ خودان باوەری وەکی شیشێ یێ زەلالە، چی جهێ شەیطان تێرا بێتێ ئەو دێ وی بینت، بەلێ ئەوێ گونەهان ل دویڤ ئێک دکەت، هەر جارەکا ئەو گونەهەکێ بکەت نوقطەیەکا رەش لێ زێدە دبت، حەتا دلێ وی هەمی رەش دبت، ڤێجا ئەو نابینت کانێ شەیطان دێ ژ کیڤە ئێتێ)).

ب ڤی رەنگی ئەو د گونەهێ دگەهشتن، لەو هندە وان خۆ ژێ ددا پاش، وئەو ب هندێ نەدهاتنە خاپاندن کو پانێ ئەو یێ گونەهێ دکەن ژی، وخودێ وان عقووبە نادەت، د هندەک سەرهاتییێن ئسرائیلییان دا دئێتە ڤەگوهاستن، کو زانایەکێ مەزن ژ زانایێن ئسرائیلییان گۆت: یا رەببی ئەڤە چەند جارە ئەز بێ ئەمرییا تە دکەم، وتو من عقووبە نادەی؟ ئینا بۆ وی هاتە گۆتن: ئەڤە چەندە ئەز تە عقووبە ددەم وتو نزانی، ما من تو ژ شرینییا موناجاتا خۆ بێ بار نەکری؟

کانێ ئەو خۆشییا مە گوهـ لێ دبت وئەم د کتێبان دا دخوینین یا مرۆڤێن خودێ ژ کرنا دوعایێ وکرنا نڤێژێ ددیت حەتا پییێ ئێک ژ وان د نڤێژێ دا دهاتە برین وئەو پێ نەدحەسییا؟ بۆچی ئەم وێ نابینین؟ کا ئەو شرینییا وان ژ خواندنا قورئانێ سەح دکر، حەتا ئێک ژ وان دەمێ ئایەتێن عەزابێ دخواندن هند رۆندک دباراندن حەتا بەرسنگێ وان تەڕ دبوو؟ بۆچی ئەو وێ سەح ناکەین؟

بەرسڤ یا ئاشکەرایە.. هندەکان گۆتە سەعیدێ کورێ موسەییبی: عەبدلمەلکێ کورێ مەروانی دبێژت: ئەزێ وە لێ هاتیم کەیفا من ب باشییێ نائێت وئەز ل سەر گونەهێ ب خەم ناکەڤم.. سەعیدی گۆت: ئەها نوکە، دلێ وی هاتە مراندن!

دل هاتە مراندن.. وئەوێ دلێ وی یێ مری بت، چاوا هەوە دڤێت چاڤێن وی رۆنـدکان ببارینن، یان رحا وی شرینییا باوەرییێ تام بکەت؟! ما نە تشتەکێ غەریبە ئێک ژ مە دلـێ وی پیچەکێ دئێشت دختۆرەکی ناهێلت دا دەرمانەکی بۆ خۆ پەیدا بکەت، بەلـێ دەمـێ دلـێ وی ب گونەهێ دمرت هەر خۆ تێ ناگەهینت؟!

ئەگەر جارەکێ تە دیت گونەهەک ل بەر تە شرین بوو، ودلێ تە چوو کرنا وێ، تـو بزانـە ئەو عقووبەکە خودێ دایە تە سەرا گونەهەکا تە بەری هنگی کری، چونکی هندەک جاران کرنـا گونەهەکا نوی دبتە عقووبە بۆ کرنا گونەهەکا کەڤن، وئەگەر تـە دیت کرنـا خێـرەکـێ ل بـەر تـە شرین بوو ودلێ تە چوویێ، تو بزانە ئەو جزایێ کرنا خێرەکا بۆرییـە، چـونکی هنـدەک جـاران کرنا خێرەکا نوی خەلاتە بۆ کرنا خێرەکا کەڤن.. هۆسا صەحابی وتابعی تێ دگەهشتن.

وهەر جارەکا تە دیت دلێن خەلکی ژ تە رەش بوون، وتو د چاڤێن وان دا کەفتی، بەری تو وان ب کێم عەقلییێ یان بێ ئوصوولییێ گونەهبار بکەی، بەرێ خۆ بدە خۆ دیـارە تـە بـێ ئەمرییەکا خودێ یا کری، چونکی ئەو کەسێ خودێ د دلێ وی دا هند بێ بها ببت کو ئەو بێ ئەمـریـیـا وی بکەت، خــودێ دێ وی د دلێن خــەلکی دا بـــێ بها کــەت حەتا ئەو بهـاڤێژن و ب بەر پییان ڤەدەن!

زانایێ ناڤدار ئبن قەییم دبێژت: هەچییێ خودێ د دلێ وی دا ژ هندێ مـەزنتـر ببینـت کو بێ ئەمرییا وی بکەت، خودێ ژی دێ وی د دلێن خەلکی دا ژ هندێ مەزنتر لێ کەت کو ئەو وی رەزیل بکەن.

و ل دویماهییێ ب کورتی دێ بێژین: ب دیتنا پێشیێن ڤێ ئوممەتێ گونـەهـ برینـەکـە دکەفتە لەشی، دڤێت مرۆڤ خۆ ژێ پشتڕاست نەکـەت، ونـەبێژت: خـەم نینـە!! نـە.. گـەلـەک جاران وەسا چێبوویە برینەکا بچویک یا خودانی چو هزر ژێ نەکری، یا مەزن بووی وهەو دای حەتا خودان پێ چووی، ڤێجا پشت نەدە گونەهێ ب هێجەتـا هنـدێ کـو ئـەو بـارەکـێ سڤکە، گونەها تە هەردەم بلا ل بیرا تە بت، و ژ بێ ئیفلەحییا وێ ئێمن نـەبـە، قرێژا دلـێ خـۆ جار جار ب ئاڤا رۆندکان بشـۆ، ئـەگـەر تـە دیت قـرێـژ ژێ نەچوو، قەستا بەحرا ئعترافێ بکـە، ل دویماهییـا شـەڤێ ل دیوانـا (موتـەهـەجدان) ئامـادە ببـە، خـۆ بـدە د گـەل وێ رەفـێ یـا

ملیاکەتێن خودێ ل نڤێژێن سپێدێ ویێن ئێڤاری ناڤێن وان ل مزگەفتان دنڤیسن، ل رێکا وان هەرە یێن گەهشتین دا تو ژی بگەهی، قەستا وێ سەرەکانییێ بکە یا وان ژێ ڤەخواری، دا ب ڤەخوارنا ئاڤا حەیاتێ ل ڤێ ظولوماتێ شاد ببی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ ٱلْمَرْءِ وَقَلْبِهِۦ وَأَنَّهُۥٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ ﴾ (الأنفال: ٢٤).

وپشتی ڤێ ڤەخواندنێ ئەگەر تە دیت دلێ تە ب نک وی ڤە بلند نابت، و ژ نزمییا دویراتییا ژ وی ناترست، نیهارێ ل سەر وی دلی بدانە؛ چونکی ئەو دلەکێ مرییە..

خودێ مە وهەوە ژ مرنا دلی بپارێزت.

خۆ پەروەردەکرنا
ل سەر خۆنەمەزنکرنێ

کو مرۆڤ یێ (موتەواضع) بت، وخۆ مەزن نەکەت، ئەڤە ئێک ژ وان بناخەیێن سەرەکی بوو یێن صەحابییێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ودویکەفتییێن وان ژ تابعییان خۆ ل سەر پەروەردە دکر، لەو مرۆڤێ بڤێت چاڤ ل وان بکەت و ل سەر رێکا وان د پەروەردەیێ دا بچت دڤێت ئەو ژی خۆ ل ڤێ مەسەلا گرنگ هشیار بکەت.. ڤێجا (تەواضوع) چییە؟ وچاوا دێ بینە ژ وان مرۆڤان یێن خۆ مەزن نەکەن؟

ئەڤە بابەتێ گۆتنا مە یا ڤێ جارێیە.

مرۆڤەکێ موتەواضع بە:

(تەواضوع) یا خۆنەمەزنکرن ئێک ژ وان ئەخلاقێن مەزنە یێن ب تنێ مرۆڤێن مەزن دشێن ل نک خۆ پەیدا بکەن، کو مرۆڤ رێکێ نەدەتە نەفسا خۆ حەتا ئەو زێدە د خۆ بگەهت، وهزر بکەت ئەو ژ هەمی کەسان بلندترە وخەلکێ دی هەمی د بن وی دانە، ئەڤە ئەو سالۆخەتە یێ خودێ حەز ژێ دکەت، وفەرمانێ پێ دکەت، وئەوە یێ رێکێ ل بەر مرۆڤی ڤەدکەت کو چەنگێ خۆ بۆ حەقییێ بشکێنت، ووێ قەبویل بکەت ژ هەر کەسەک دەرکەڤت، ونەبێژت: ئەڤە ژ هندێ کێمترە کو ژ نوی ئەو حەقییێ بێژتە من.

خودایێ مەزن د گۆتنەکا خۆ دا فەرمانێ ل پێغەمبەرێ خۆ -سلاڤ لێ بن- دکەت کو ئەو ل سەر سەرێ دویکەفتییێن خۆ ژ خودان باوەران خۆ مەزن نەکەت ب هێجەتا هندێ کو ئەو پێغەمبەرە وخەلکی دی چو نینە، خودێ دبێژتێ: ﴿وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٢١٥﴾ (الشعراء: ٢١٥).

وپێغەمبەر ب خۆ ژی -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ﴿وَإِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ﴾ یەعنی: خودێ وەحی بۆ من هنارتییە

کو هوین خۆ ل سەر سەرێ ئێک ودو مەزن نەکەن، حەتا کەس خۆ ژ کەسێ چێتر نەبینت، وکەس تەعداییێ ل کەسێ نەکەت[1].

مەعنا: هێلانا (تەواضوعێ) دو دەردێن خراب د ناڤ جڤاکێ دا پەیدا دکەت:

ئێک: هەر کەسەک، ژ بەر هندەک تشتێن ل نک وی هەین، یان ئەو هزر دکەت کو ل نک وی هەنە، خۆ ژ خەلکی هەمییێ چێتر دبینت، وزێدە شانازییێ ب خۆ دبەت.

دو: دەمێ ئەو خۆ ژ خەلکی هەمییێ چێتر ببینت، وهزر کەت کەس ل ڕێزا وی نینە، ئەو باوەری ل نک وی پەیدا دبت کو هەر حەقەکێ هەی دڤێت بۆ وی بت، ب جامێری بت یان حەتا ب تەعدایی، مەعنا: ئەو دێ مافی دەتە خۆ کو تەعداییێ ژی ل وان بکەت، دا هەر تشتەکێ هەبت بۆ خۆ بێخت.

وتشتێ ژ هەمییێ کرێتتر د خۆمەزنکرنێ دا -وەکی ئەم دبینین- ئەوە مرۆڤێ خۆمەزنکەر ژ خۆ ناگرت حەقییێ ژ کەسێ دی قەبویل بکەت، ب تایبەتی ئەگەر ئەو کەس ژ لایێ جڤاکی یان عەمری یان علمی د بن وی دا بت.

و ژ بەر ڤێ خرابییا د خۆمەزنکرنێ دا هەی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ب گۆتن وکریار صەحابییێن خۆ ل سەر (تەواضوعێ) پەروەردە دکرن، ووان ژی ژ لایێ خۆ ڤە ئەڤ دەرسە ب کریار بەری گۆتنێ نیشا خەلکێ پشتی خۆ ژ تابعییان وئەوێن د دویڤ وان دا دئێن ددان، یوونسێ کوڕێ حەلبەسی دبێژت: جارەکێ ل بازارا دیمەشقێ من موعاویە دیت ل سەر هێسترەکێ یێ سویار بوو، وخولامەکێ خۆ ل پشت خۆ سویار کربوو، وکراسەکێ پنیکری د بەر وی بوو.

موعاویە.. ئەوێ پتر ژ پازدە دەولەتێن مە یێن نوکە ل بن دەستان، ئەوێ دشیا ئەگەر ڤیابا ژ کیسرای وقەیصەری ب سەهمتر دەرکەڤت، ب تنێ د گەل خولامەکێ خۆ ل سەر هێسترێ، و ب جلکەکێ دڕیای یێ پنیکری ڤە دەردکەفتە بازارێ، بۆچی؟

دا ب ڕەنگەکێ عەمەلی دەرسەکا تەواضوعێ نیشا خەلکی بدەت.

---

(١) موسلم ڤەدگوهێزت.

و ل ڤێرێ مە ئەڤ نموونە ژ سیرەتا موعاویەی -خودێ ژێ رازی بت- هلبژارت، نە یا خەلیفێن راشدی یێن بەری وی؛ چونکی گەلەک مرۆڤێن نەزان وکیندار ژ دوژمنێن صەحابییان لێ دگەڕییێن وێنەیێ وی د چاڤێن خەلکی دا کرێت بکەن، و ژ درەو وەسا مە تێ بگەهینن کو ئەو -وخەلیفەیێن پشتی وی ژی- هەما خەما وان کۆمکرنا دنیایێ بوو وچو ددی نە!

وحەتا کەس تێ نەگەهت کو تەواضوع ئەوە مرۆڤ خۆ رەزیل بکەت، وتشتێ نە بابەتی خۆ ل سەر خۆ قەبویل بکەت، تابعییان ئەو ب دورستی بۆ خەلکی ددا نیاسین، کەسەکی پسیار ژ فوضەیلی کر: تەواضوع چییە؟ وی گۆت: تەواضوع ئەوە تو نەفسا خۆ بۆ حەقییێ بچەمینی، وخۆ ب دەست ڤە بەردەی، وخۆ ئەگەر تە ئەو ژ زارۆکەکی یان مرۆڤەکێ نەزان ژی گوهـ لێ بوو تو وێ قەبویل بکەی.

یان بەرێ خۆ بدەنە ڤێ (تەعریفا) غەریب بۆ (تەواضوعێ) ئەوا عەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی بۆ دانای، عەبدللاهـ دبێژت: تەواضوع ئەوە کو تو خۆ د بن وی کەسی دا ببینی یێ تو ژ لایێ نعمەتێن دنیایێ ڤە د سەر وی دا، دا نیشا وی بدەی کو دنیایا تە تو ب سەر وی نەئێخستی، وکو تو خۆ ژ وی بلندتر ببینی یێ ژ لایێ دنیایێ ڤە د سەر تە دا، دا نیشا وی بدەی ئەو دنیایا وی ئەو ب سەر تە نەئێخستییە!

هەوە دیت چ تەعریفەکا غەریبە؟!

ل نک صەحابی وتابعییان تەواضوع ئەو نینە تو خۆ ل بەر خەلکی هەمییێ هند کێم بکەی حەتا د چاڤێن وان دا رەزیل ببی.. نە! تەواضوع ئەوە تو خۆ د سەر دنیایێ وخەلکێ دنیایێ دا ببینی، دا ئەو بزانن نە دنیایە مرۆڤی ب سەر خەلکی دئێخت. کوڕێ جابری دبێژت: جارەکێ ئەم ل حەلەقا علمی یا مەکحوولی دروینشتی بووین، یەزیدێ کوڕێ عەبدلمەلکی (خەلیفێ ئەمەوی وکوڕێ خەلیفێ ئەمەوی) هات، مە کارێ خۆ کر دا جهێ خۆ بدەینێ، مەکحوولی گۆت: ژ جهێ خۆ ڕانەبن، بهێلن دا فێری تەواضوعێ ببت.

بەلێ.. بلا ئەو بزانت کو نە مەزنییا وی یا دنیایێیە بهایی ددەتە وی.

زانایێ ناڤدار ئبن قەیم مەسەلا جوداییێ د ناڤبەرا (تەواضوع) و(خۆمەزنکرن) و(خۆرەزیلکرنێ) دا ب ڤی ڕەنگی بۆ مە ئاشکەرا دکەت، دبێژت:

((تەواضوع شکاندنا دلییە بۆ خودێ، ونزمکرنا چەنگییە د گەل بەنییێن وی، ب وی ڕەنگی کو تو هزر نەکەی تو ژ ئێک ژ وان زیدەتری، یان تە حەقەکێ ل سەر وان هەی، بەلکی بەروڤاژی وێ چەندێ تو ببینی ئەو د سەر تە دانە، وئەڤە ئەخلاقەکە خودێ ددەتە وی یێ ئەو حەز ژێ بکەت، وقەدرێ وی بگرت، ووی نێزیکی خۆ بکەت.

وخۆرەزیلکرن بێ خێری وبێ بهاییە، کو مرۆڤ وەکی کەسێن بێ بها نەفسا خۆ ل بەر خەلکی بشکێنت ورەزیل بکەت بۆ هندێ دا ئەو بگەهتە بار وپشک وشەهوەتێن خۆ.. ئەڤە خۆ بێ بهاکرنە نە تەواضوعە.

وهەر گاڤەکا نەفس ژ توخوبێ ناڤنجییێ دەرباس بوو، دێ ب ئێک ژ دو لایێن پیس ڤە چت، ئەو یا (موتەواضوع) نەبت، یان دێ ب لایێ خۆ مەزنکرنێ ڤە چت، یان ژی ب لایێ خۆرەزیلکرنێ ڤە)).

گەلەک کەس هەنە ژ بلی هندێ کو خۆ دبینن ژ هەمی کەسان چێتر، گاڤا دیت خەلکی قەدرێ وی گرت، دێ بێژتە خۆ: ئەزێ ژ هەژیمە لەوا.. وگاڤا دیت خەلکی چو قەدر نەدایێ دێ بێژت: خەلک یێ بێ مەعریفەت بووی!

وئەڤە ئێک ژ وان ڕێکانە یێن شەیطان تێرا دئێتە مرۆڤی، دا وی بەر ب خۆمەزنکرنێ ڤە ببەت، ڤێجا ئەگەر تە بڤێت شەیطان د ڤی دەرگەهی ڕا نەئێتە تە، گوهدارییا ڤێ دەرسێ بکە ژ زانایەکێ تابعییان، بەکرێ کوڕێ عەبدللاهێ موزەنی دبێژت:

((ئەگەر ئبلیسی د گوهێ تە دا گۆت: تو ژ هەمی موسلمانان چێتری، تو بەرێ خۆ بدێ، ئەگەر تە ئێکێ ژ خۆ ب عەمرتر دیت، بێژە: ڤی ب باوەرییێ وکارێ چاک بەری من یێ ڕاکری، ئەو ژ من چێترە، وئەگەر ئەو ژ تە بچویکتر بوو، بێژە: من ب کرنا گونەهان بەری ڤی یێ ڕاکری، ئەو ژ من چێترە، هنگی تو خۆ ژ چو موسلمانان باشتر نابینی، نە یێن ژ تە مەزنتر ونە یێن ژ تە بچویکتر. وئەگەر تە دیت وان قەدرێ تە گرت وتو د چاڤێن وان دا یێ

مەزن بووی، بێژە: ئەڤە ژ باشییا خۆ ڤێ چەندێ د گەل من دکەن، وئەگەر ئەو د گەل تە دزڤر بوون، ووان ڕوییێ خۆ ژ تە وەرگێڕا، تو بێژە: ئەڤە ژ بەر گونەهەکێیە یا من کری)).

سەرێخستنا حەقییێ نە یا نەفسێ بلا ئارمانجا تە بت:

تشتەکێ دی هەیە تەواضوعێ ل نک مرۆڤی ناهێلت، گەلەک جاران شەیطان پێ دئێتە مرۆڤی؛ دا مرۆڤی پێ د سەر دا ببەت، وئەو ب خۆ ڕەنگەکێ خۆمەزنکرنێیە، ئەو ژی ئەڤەیە: مرۆڤ ب سەرێخستنا نەفسا خۆ بۆ خۆ بکەتە ئارمانج، وبەرێ وی هند ل پاراستنا حەقییێ نەبت هندی بەرێ وی ل پاراستنا ناڤ ودەنگێن خۆ بت. وئەڤە بەروڤاژی وێ تەربییەتێیە یا پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- نیشا صەحابییێن خۆ ددا، صەحابی دبێژن: چو جاران پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بۆ نەفسا خۆ عێجز نەدبوو، بەلێ دەمێ پێ ل حەقییێ هاتبا دانان، دێمی وی سۆر دبوو، وڕەها ناڤچاڤێن وی دبوو گرێ..

وصەحابییان -وتابعییان ژی پشتی وان- ئەڤ دەرسە بۆ خۆ وەرگرتبوو، ب سەرێخستنا حەقییێ نە کو یا نەفسێ ئارمانجا وان بوو، زەلامەک هاتە نک زەینولعابدینی عەلییێ کوڕێ ئیمامێ حوسێن، وگۆتێ: فلان کەسی بەحسێ تە ب خرابی دکر.. وی گۆتێ: وەرە دا بچینە نک وی، وی گۆت: من هزر کر ئەو دێ چت بەرەڤانییێ ژ خۆ کەت، وبەرسڤا وی دەت، بەلێ گاڤا ئەم چووینە نک وی، زەینولعابدینی گۆتێ: ئەگەر ئەو تشتێ تە د دەر حەقا من دا گۆتی ڕاست بت، خودێ بۆ من بغەفرینت، وئەگەر ئەو ڕاستی نەبت خودێ بۆ تە بغەفرینت!

هوین چ دبێژن.. ئەگەر زەینولعابدین چووبا وئەو مرۆڤ دابا بەر کولمان وتۆلا خۆ ژێ ستاندبا، یان ئەگەر ئەو چووبا ومەحکەمەک پێ کربا کانێ ئەڤە چ گۆتنە وی گۆتی وبۆچی گۆتییە، وڕاستە یان درەوە، ووی ژ کیڤە ئەو گوهـ لێ بوویە، یان ژی ئەو چووبا نک وئەو نصیحەت کربا وسەعەتەکێ ئایەت وحەدیس بۆ گۆتبان.. ئەگەر وی ئێک ژ ڤان تشتان د گەل وی کربا پتر ئەو دا کاری لێ کەت، یان ئەو تشتێ وی کری؟

ودەرسەکا دی هەر ژ ڤی تابعییێ مەزن، بەرهەمێ دارا پێغەمبەرینییێ: جارەکێ زەینولعابدین ژ مزگەفتێ دەردکەفت، زەلامەک هاتە د ڕێکا وی دا وئاخفتنێن کرێت وخەبەر گۆتنێ، هندەک زەلامێن حازر چوونێ دا لێ بدەن، عەلی گۆتێ: بەلا خۆ ژێ ڤەکەن.. پاشی

ئەو ب نک وی زەلامی ڤە چوو وگۆتێ: ئەو خرابییێن من هەین وتو پێ ناحەسیییێی ژ وان پترن یێن تو پێ دحەسیییێی.. پاشی گۆتێ: تە خێرە؟ ئەگەر تە تشتەک ژ من دڤێت بێژە دا بۆ تە بکەم. وی زەلامی شەرم ژ خۆ کر، پاشی زەینولعابدینی ئەو عەبایێ ل سەر ملێن خۆ دایێ، وگۆتە هندەک خزمەتکارێن خۆ: هزار دەرهەمان بدەنێ. گاڤا وی زەلامی ئەڤ تشتە ژێ دیتی، گۆت: ئەز شاهدم کو تو ژ دووندەها پێغەمبەریی سلاڤ لێ بن.

ئەو ب ڤی ڕەنگی بوون، وخوزی ئەم شیاباینە چاڤ ل وان بکەین!

خۆ فێرە لێبۆرینێ بکە:

وئەگەر ئارمانجا مرۆڤی ئەو نەبت مرۆڤ خۆ بینتە پێش د ناڤ خەلکی دا، وشەخصێ خۆ ب سەر بێخت، ل بەر مرۆڤی گەلەک دێ یا ب ساناهی بت ل وی کەسی ببۆرت یێ خەلەتییەک د گەل مرۆڤی کری، یان نەخۆشییەک گەهاندییە مرۆڤی.. نەبێژە: مانێ ئەزێ حەقم، وئەو یێ نەحەقە، دڤێت ئەو داخوازا لێبۆرینێ بکەت! ئەگەر تو یێ حەق بی وئەو یێ نەحەق بت ما نە دڤێت فەرقەک د ناڤبەرا تە ووی دا هەبت؟

چەند جاران سەروبەر د ناڤبەرا تە وهەڤالەکێ تە دا تێکچوویە حەتا گەهشتییە وی حەددی کو هوین ژێک سل ببن، ونەیارەتییا ئێک ودو بکەن، وئەو ب خۆ ب ئاخفتنەکا ب تنێ دا چارەسەر بت، بەلێ تە خۆ ل وی گرت ئەو وێ ئاخفتنێ بێژت، ووی خۆ ل تە گرت تو وێ ئاخفتنێ بێژی، وهەوە هەردووان ئەو نەگۆت؟ بۆچی ما تە ئەو نەدگۆت، دا یێ باشتر تو بی؟

خۆپەروەردەکرنا ل سەر لێبۆرینێ کارەکێ مەزنە بەس ب مرۆڤێن مەزن ڤە دئێت، ئەوێن خۆ وەستاندی حەتا شیاین نەفسێن خۆ پەروەردە بکەن.

جارەکێ عەبدللاهێ کورێ مەسعوودی خوارنەک بۆ خۆ کڕی، پاشی ئەو ب دانا پاران ڤە بۆ خودانێ دکانێ موژیل بوو، پشتی وی پارێن خۆ داین زڤڕی بەرێ خۆ دایێ ئێکی ئەو خوارن یا ژێ دزی، ئینا خەلکی نفرین ل دزیکەری کرن، عەبدللاهی دەستێن خۆ سەرئەڤراز کرن وگۆت: ((یا ڕەببی، ئەگەر وی ژ برسان دا ئەڤ دزییە کربت تو بەرەکەتێ بۆ بێخییێ،

وئەگەر وی ژ بستەییا ل سەر گونەهێ ئەو دزی بت، تو ڤێ دزییێ بکەیە گونەها وی یا دویماهییێ)).

وجارەکێ هندەکان فەسادییا عامرێ کورێ عەبدللاهێ کورێ قەیسی ل نک مەزنێ بازێرێ بەصرا کر، ئینا وی بریار دا عامر بێتە نەفیکرن بۆ شامێ، دەمێ وی کارێ خۆ کری دا بچت، هەڤال وشاگردەیێن وی بۆ خاترخواستنێ د گەل دەرکەفتن، دەمێ ئەو گەهشتینە بەر لێڤا بازێری، عامری گۆت: ئەز دێ دوعایەکێ کەم هوین بێژن (ئامین)، وان گۆت: دێ.. نێ ئەڤە مرادا مە ئەوە، وی دەستێن خۆ بلندکرن وگۆت: یا رەببی، ئەوێ فەسادییا من کری، ودرەو ب دویڤ من ڤەنای، وئەز ژ بازێرێ من دەرێخستیم، ودەستێ من وبراییێن من ژێککری، یا رەببی تو مالێ وی زێدە کەی، وعەیالێ وی بۆش کەی، ولەشێ وی ساخلەم بکەی، وعەمرێ وی درێژ بکەی.

ئەڤە دەرسەک بوو عامری دڤیا ب ڕێکا ڤێ دوعایێ بگەهینتە هەڤالێن خۆ بەری ئەو ژ بازێری بار کەت.. دەرسا خۆ پەروەردەکرنا ل سەر لێبۆرینێ، وهوین بێژن: مرۆڤەکێ خۆ مەزن بکەت، وخەما وی ب سەرێختنا نەفسا وی وشەخصێ وی بت بشێت یێ ب ڤی ڕەنگی بت؟

خودان باوەری گەلەک هەوجەیی ب هندێ هەیە ئەو خۆ وهەڤالێن خۆ ل سەر لێبۆرینێ پەروەردە بکەت، نە کو تۆلستاندنێ، لێبۆرینا ل دەمێ مرۆڤ بشێت تۆلێ بستینت، ودڤێت ئەم ژ بیر نەکەین کو لێبۆرین وعەفوو بهایێ مرۆڤی ل نک خودێ وبەنییان ژی زێدە دکەت، ووی سەرفەراز دکەت، وەکی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿وَمَا زَادَ اللهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ، إِلَّا عِزًّا﴾[1].

عورەوێ کورێ زوبەیری دبێژت: بەلکی پەیڤەکا نەخۆش هەبت من تەحەممولا وێ کربت، سەرفەرازییەکا مەزن ب دەست من ڤە ئینابت. یەعنی: نەبێژە: ئەڤی ئەزێ شکاندیم چێ نابت ئەز لێ ببۆرم، لێ ببۆرە ئەو دێ باشترین بەرسڤ بت بۆ وی.

---

(١) موسلم ڤەدگوهێزت.

وتشتەکێ هویر ل ڤێرێ هەیە دڤێت ئەم ل دویماهییێ خۆ لێ هشیار کەین، ئەو ژی ئەڤەیە: گەلەک جاران شەیطان مرۆڤی وە تێ دگەهینت کو دەمێ تو عێجز دبی وتە دڤێت تۆلێ ژ ئێکی بستینی سەرا خەلەتییەکا وی د دەر حەقێ تە دا کری، ئەو تو نە بۆ شەخصێ خۆ یێ عێجزی وتە دڤێت تۆلێ بۆ خۆ بستینی، بەلکی تو بۆ وێ حەقییێ یێ عێجزی ئەوا تە باوەری پێ هەی و ل نک تە هەی.. ل ڤان دەمان یێ هشیار بی، و ب ڤێ فێلبازییا شەیطانی د سەر دا نەچی، دبێژن: د شەڕەکی دا ئیمامێ عەلی وکافرەک کەفتنە بەرانبەر ئێک، و ب شیری چوونە ئێک، هەر ئێکی ڤیا یێ دی بکوژت، دەمەکی عەلی ئەو وەرگێڕا عەردی وکەفتە سەر زکی، وبەری عەلی وی بکوژت، وی تف کرە ناڤچاڤێن عەلی، هنگی ئیمام عەلی ژ سەر زکێ وی ڕابوو، وبەردا.. گۆتێ: بەری نوکە من دڤیا بۆ خودێ تە بکوژم، بەلێ ئەز دترسم ئەگەر ڤێ گاڤێ ئەز تە بکوژم کوشتنا من بۆ تە بۆ خودێ نەبت، بەلێ ژ بەر هندێ بت کو تە تفکرییە من، هەڕە ئەز تە ناکوژم!!

هندە ئەو ل فێلبازییا شەیطانی دهشیار بوو.. خودێ مە ژی وەکی وان هشیار بکەت.

خۆ پەروەردەکرنا
ل سەر نەکڕینا دنیایێ ب دینی

کرێتترین تشت د دنیایێ دا ئەوە تو دینێ خۆ بکەیە ڕێک بۆ ب دەستڤەئینانا دنیایێ، یان تو ب دەستڤەئینانا دنیایێ بۆ خۆ بکەیە دین.. ئەڤە دو دەردن، یان ژی بلا بێژین: ئەو دەردەکێ دوسەرە، گەلەک کەس هەنە پێ موبتەلا دبن، چ ب خۆ بحەسیییێن یان نە!

زانایێ تابعییان یێ ناڤدار سوفیانێ ثەوری دبێژت: ((ڤیانا ژ هەمییان کرێتتر ئەوە تو ب کارێ ئاخرەتێ دنیایێ بخوازی)).

وئەو ب ڤێ گۆتنا خۆ مەنهەجەکی بۆ وان کەسان ددانت یێن کارێ خۆ کرییە گازیکرن بۆ ڤی دینی، کو ئەو ب ئێک ژ وان ڕێکێن مەزن نەئێنە خاپاندن یێن شەیطان تێڕا قەستا دلێن وان دکەت، دەمێ ل بەر وان شرین دکەت کو ئەو ب ڕێکا دینی و ب ناڤێ ئیسلامێ داخوازا دنیایێ بکەن.. و ب ڕاستی ئەڤ دەردێ کوژەک وکارێ کرێت ب ڕەنگەکێ تایبەت ل نک دو ڕەنگێن کەسان پەیدا دبت: زانایێن دینی یێن کو خەلک ژ بەر دینی وان ب پێش خۆ دئێخن، وداعیە وگازیکەرێن ئیسلامێ ئەوێن خەلک ژ بەر گازییا وان قەدر وبهایەکێ زێدە ددەنێ. ئەڤ هەردو ڕەنگێن مرۆڤان ئەگەر تەقوایەکا وەسا ل نک نەبت بەرێ وان بدەتە زوهدا د دنیایێ دا، ئەو -دەمێ دبینن خەلک یێ بهایەکێ زێدە ددەنە وان- بازرگانییێ بۆ خۆ ب دینی دکەن، ووی بۆ خۆ دکەنە باشترین ڕێک بۆ کۆمکرنا پاریکان!

وهەر چەندە کۆمکرنا دنیایێ -ب چی ڕێکا هەبت- ل نک صەحابی وتابعییان کارەکێ پیرۆز نەبوو ژی، بەلێ ئەگەر ئەو ب ناڤێ دینی با ئێکجار ئەو ل بەر وان تشتەکێ کرێت بوو، فوضەیلێ کورێ عیاضی دگۆت: ((ئەگەر ئەز دنیایێ ب طەبل وبلویلێ بخوازم بۆ من خۆشترە کو ئەز وێ ب عیبادەتی بخوازم)) وئەو کەسێن ل سەر ڕێکا وان هاتین ژی ئەڤ دەرسە باش ژ وان وەرگرتبوو، لەو ئێکێ وەکی ئیمامێ مەزن شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی

شیرەت ل موریدێن خۆ دکر ودگۆت: ((ب کەسبا خۆ بخۆ، نە کو ب دینێ خۆ)) بەلێ، د ناڤ داعیە وزاناییێن دینی دا گەلەک کەس هەنە خۆ ل ڤێ مەسەلێ هشیار ناکەن، و ب ڤی ڕەنگی خۆ پەروەردە ناکەن، دەمێ ئەو دبینن خەلک هەمی ب تایبەتی ئەوێن دنیا د دەستی قەدرێ وان دگرن، وباوەرییا خۆ پێ دئینن، وئەڤە تشتەکێ خراب نینە، ئەو ڕادبن ڤێ چەندێ بۆ خۆ ئستغلال دکەن، وبەلکی د دل دا هزر دکەن هندی هند ئەو دهێژا وبەرکەفتینە لەو خەلک هندە قەدرێ وان دگرن، لەو دێ بینی ئێک ژ وان ئارمانجێن خۆ یێن پیس ل پشت پەردەیێ دینی یێ پاقژ ڤەدشێرت، ودینی بۆ خۆ دکەتە ڕێک دا دنیایێ پتر پێ کۆم بکەت، و ب ناڤێ ئیسلامێ خەلکی دخاپینت، ویا غەریب ئەوە ئەو ڤێ چەندێ بۆ خۆ ب شارەزایی وسیاسەت دهژمێرت، ومخابن ئەڤ کارێ هە ل دەمێ مە یێ نوکە ئێکجار پتر ب ڕەنگەکێ بەرچاڤ ل نک هندەک ژ ئەندام وپشتەڤانێن حزب وپارتێن سیاسی یێن ئیسلامی -وەکی ئەو دبێژنە خۆ- دئێتە دیتن، ئەوێن ل پشت (لافیتەیا دینی) چاڤێ خۆ ل وێ ئارمانجێ دگێڕن یا داخوازکەرێن دنیایێ کاری بۆ دکەن.

موحەممەدێ کوڕێ مەعدانی دەمێ دچوو بازارێ تشتێن خۆ هەر جار ژ ئێکی دکڕین، وهەمی جاران نەدچوو نک ئێکێ ب تنێ، ودەمێ هندەکان پسیارا ڤێ چەندێ ژ وی کری، وی گۆت: ئەز دترسم ئەو من بنیاسن وبزانن ئەز کیمە، وبهایێ تشتی بۆ من ئەرزان بکەن، ڤێجا ئەز ببمە ژ وان یێن ب دینی دنیایێ دخۆن!

وئبن موحەیریز ژی جارەکێ چوو نک بەززازەکی دا بۆ خۆ جلکەکی بکڕت، وی بەززازی ئەو نەنیاسی، وی گۆتێ: ئەڤ کراسە ب چەندێیە؟ بەززازی گۆتێ: ب هندێیە، مرۆڤەک ل وێرێ یێ حازر بوو ئبن موحەیریز دنیاسی، لەو گۆتێ: چاڤێ تە ل ئبن موحەیریزی بت، ئبن موحەیریزی گۆتێ: ئەزێ هاتیم جلکەکی بۆ خۆ ب پارێ خۆ بکڕم، نە ب دینێ خۆ.. ودەرکەفت وچوو، وئەو کراس نەکڕی!

ئەڤە قانوونەکا پەروەردەیی بوو ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ، وان گەلەک خۆ ژ هندێ ددا پاش کو ب ناڤێ دینی کراسەکی بکەنە بەر خۆ، یان ب ڕێکا عیبادەت وزانینا خۆ پاریەکێ ئەرزان ب دەست خۆ ڤە بینن.

داوودێ طـائی خزمەتکارەکا خۆ هنارتە نـک بـەققالـەکـی دا هندەک شیری بـۆ بکڕت، وگۆتێ: نەبێژبیێ ئەڤە بۆ داوودییە، پشتی چەند جارەکان بەققال پێ حەسییا لەو وی هندەک تامێن خۆش پێدا کرن، داوودی گۆتە کچکێ: بەققال پێ حەسییا کو تو شیری بۆ من دئینی؟ وێ گۆت: بەلێ.. داوودی گۆتێ: ڕاکە ڤی شیری، وئێدی نەچە نک وی شیری.

وجـارەکـێ مرۆڤـەکـی کراسـەک ب دیـاری دا سـوفیانێ ثـەوری، سـوفیانی ئـەو ژێ وەرنەگرت، زەلامی گۆتێ: بابێ عەبدللاهی، ئاخری ئەز نە ژ وان کەسانم یێن حەدیسێ ل نک تە دخوینن، سوفیانی گۆتێ: ئەز دزانم، بەلێ برایێ تە حەدیسان ل نـک مـن دخوینت، وئـەز دترسم دلێ من بۆ برایێ تە پتر ژ کەسێن دی نەرم ببت.

هندە ئەو دهشیار بوون، ترسا وان ئـەو بـوو بێـی ئـەو ب خۆ بحـەسیییێن ئـەو کـارەکـی بکەن، ببتە ئەگەرا هندێ کو ئەو دنیایێ ب ناڤێ دینی کۆم بکەن، ڤێجا خودێ غەزەبێ ل وان بکەت، دبێژن: ئێک ژ شیرەتێن لوقمانێ حەکیم ل کـوڕێ خۆ دکر ئـەڤـە بـوو: ((کـوڕێ مـن! تەقوایا خودێ بکە، ووەسا خۆ نیشا خەلکی نەدە کو تـو یـێ ب تـەقوایی دا ئـەو قـەدرێ تـە بگرن، وئەو ب خۆ تو یێ وەسا نینی)).

خاپاندنا خەلکی ب دیتنا ئیسلامێ کارەکێ کرێتە، وگونەهەکا مەزنە، بەلێ ئەو هێشتا کرێتتر لێ دئێت دەمێ ئەو ب ناڤێ دینی بت، وهـەر ژ بـەر ڤـێ چەندێیە شریعەتـی سـویند خوارن ل دەمێ فرۆتنێ -ئـەگـەر خۆ خودان یـێ ڕاسـتگۆ ژی بـت- کـارەکـێ دورست نابینت، چونکی ئـەو دبـتـە ڕەنگـەکێ خوارنا ب ناڤێ خودێ.. ڤێجا پا هوین بۆ وان داعیـە وزانایـان چ دبێژن یێن ئیسلامێ بۆ خۆ دکەن پێڕەهـ دا پێ بگەهنە کورسی ومـەنصبێن بلنـد د دنیـایێ دا؟ یـان هـوین بـۆ وان شـێخ وزانایـان چ دبێـژن یـێن دیـن کرییـە نقشتی وبازبـەند دا مـالێ ئەحمەق ونەزانان پێ بکەنە بەریکا خۆ؟ یان ئەو موفتیییێن هندەک فەتوایێن قالبدای ل دویڤ زەوقێ سولطـانی ئامادە دکەن، دا سولطـان کورسیکا وان پیچەکێ نێزیکی یا خۆ بکەن، یان پاریەکێ زێدە بهاڤێتە بەر وان؟!

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی، کو ئێک ژ میراتگرێن علم ومەنهەجێ سەلەفان بوو، دبێژتە ئێک ژ شاگردەییێن خۆ: ((کوڕێ من، دینێ خۆ نـەدە ب هژیـرا! دینـێ خـۆ ب هـژرێن سـولطـان

وپاشا ودەولـەمەند وحەرامخوران نەفرۆشە، چونکی ئەگەر تە ب دینی خوار، دلێ تە دێ ڕەش بت)).

وڕەشاتییا دلی ل نک پێشییێن ڤێ ئوممەتێ عقووبەیەکە خودێ ددەتە وان مرۆڤێن بەختڕەش یێن دنیایێ ب کارێ ئاخرەتێ دخوازن، مالکێ کوڕێ دیناری دبێژت: من گۆتە حەسەنی: عقووبەیا وی زانایێ حەز ژ دنیایێ بکەت چییە؟ وی گۆت: ((مرنا دلییە، ئەگەر وی حەز ژ دنیایێ کر، ئەو دێ وێ ب کارێ ئاخرەتێ خوازت، وهنگی بەرەکەتێن علمی ل نک وی نامینن، هەما ب تنێ دێ وی ژێ مینت ناڤ)). یەعنی: هەما ب ناڤێ ئەو دێ ژ زانایان ئێتە هژمارتن، وەکی دی چو بەرەکەتا علمی، وخێر ل دۆرێن وی نابت.

ژ بەر ڤێ چەندێ جیلێ تابعییان ل وێ باوەرێ بوون کو ئەو زانایێ قەستا دەرگەهێن سولطانان بکەت، وتژی چانتکێ خۆ فەتواییێن حازر وقالبدای دکەت، ئەوی دلەکێ ڕەشێ هەی، وبەری هەر تشتەکی ئەو دینێ خۆ -پاشی شەخصییەتا خۆ- ل نک وان بێ بها دکەت یێ ئەو دچتە بەر دەرگەهێ وان، حەسەن جارەکێ د بەر دەرگەهێ هندەک مەزنان ڕا بۆری، دیت هندەک زانا یێن ل بەر دەری ل هیڤییێ کو دەستویری بۆ وان بێتەدان دا بچنە ژۆر، ئینا حەسەنی گۆتە وان: ((هەوە ڕوییێن خۆ سار کرن، وپییێن خۆ شل کرن، وهەوە علمێ خۆ ل سەر پاتکا خۆ هلگرت وهوین هاتنە بەر دەرێن وان، هێشتا ئەو ڕێکێ نادەنە هەوە، وئەز ب خودێ کەمە ئەگەر هوین ل مالێن خۆ بانە، حەتا وان دهنارتە ب دویڤ هەوە ڕا، هوین دا د چاڤێن وان دا مەزنتر بن، بژالە ببن خودێ ئەندامێن لەشێن هەوە بژالە بکەت))!

وئێک ژ ڕوییێن ڕاکرنا بەرەکەتێ ژ نک وان زانایێن ب ڤی ڕەنگی ئەوە خودێ تێگەهشتنەکا دورست بۆ دینی نادەتە وان، سوفیانێ کوڕێ عویەینەی دبێژت: ((ئەڤە ژ وێ ڕۆژێ وەرە یا من مال ژ فلان ئەمیری وەرگرتی، ئەو تێگەهشتنا قورئانێ یا بۆ من هاتییەدان ژ من هاتە ستاندن)).

وتشتێ جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ بۆ هندێ پالددا کو ئەو دینێ خۆ ل بەر دەرێ خەلکێ دنیایێ بێ بها نەکەن ئەو بوو وان دزانی زەلامێن دنیایێ ژ کاربدەست ودەولەمەندان تشتەکی ژ دنیایا خۆ نادەنە وان ئەگەر بەرانبەر تشتەکی نەبت، وچونکی ب تنێ وان دین

وزانین د دەستان دا هەیە، مەعنا: دڤێت ئەو هندەکێ ژ دینی وزانینا خۆ بـۆ بـەرانبـەر بـدەن، وئەو ڤێ چەندێ ل سەر خۆ قەبویل ناکەن، گۆتنە عەلقەمەیێ نەخەعی: بۆچی تو ناچییە دیوانا سولطـانی دا فایدەیەکی بۆ خۆ ژێ بکەی؟ وی گۆت: ((تشتـەک ژ دنیایـا وان ناگـەهتـە مـن، ئەگەر هندی وی ژ ئاخرەتا من نەگەهتە وان)).

وهەڤالەکێ وی یـێ دی ژ زانایێن تابعییان، جـارەکـێ خەلیفەیەکی سەد دینـار بـۆ وی د گەل عەبدەکی هنارتن وگۆتێ: ئەگەر وی ئەو ژ تە وەرگرتن تو یـێ ئـازایی، وی ئـەو بـۆ وی ئینان، وی وەرنەگرتن، عەبدی گۆتێ: وەرگرە.. ئازاکرنا من یا د وەرگرتنا تـە دا، وی گـۆتێ: ئەگەر ئازاکرنا تە تێدا بت عەبدینییا من یا تێدا، و.. وەرنەگرتن!

ودیتنا وان بۆ مەسەلێ هەمی د ڤێ گۆتنا وان یا کورت دا کۆم دبت: (عـەبـدینییا مـن یا تێدا) ئەو کەسێ دنیایێ ژ خەلکێ دنیایێ بخوازت، ب تایبەتی ب رێکا دینی، ئـەو خـۆ دکەتە عەبد بۆ وی، ومرۆڤێ ئازا خۆ ناکەتە عەبد بۆ کەسێ ئەگەر بەرانبەر چەند مالێ دنیایێ ژی بت.

خۆ پەروەردەکرنا
ل سەر نەلەزکرنا د فەتوایێ دا

هـەر وەسا ژ وان مەسەلێن گرنگ یێن پێشییێن ئوممەتێن ژ صەحابی وتابعییـان خۆ ل سەر پەروەردە دکر ئەو بوو وان لەز د دانا فـەتوایان دا نـەدکر، مخابن تـشتێ ژ هـەمییـێ ساناهیتر ڤێ گاڤێ ل بەر خەلکی دانا فـەتواییێیە، دان وستاندن ل سـەر مـەسەلـەکێ دێ ئێتەکرن، دێ بینی هندەک کەسێن نزانن ب دورستی (ئەلیف بێیان) بخوینن دێ خۆ هاڤێنـە مەیدانێ، وبنە موفتی، وبێژن: حەلالە یان حەرامـە، وخودێ دبێـژت: ﴿وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾﴾ (النحل: ١١٦) و ب ڕاستی ئەڤە گەفەکا مـەزن ل وان کـەسان هاتییـەکرن ئەوێن خۆ ل سەر حەلال وحەرامی بستە دکەن، و ژ نک خۆ وبێ زانین فەتوایێ ددەن.

وتشتێ موصیبەت ل ڤی زەمانێ مە مەزنتر لێ کری (موفتییێن تەلەفزیوونانە) ئەوێن پتر جاران ژ بەر هندەک (ئعتباراتێن سیاسی) -نـە کـو ژ بـەر علمێ وان- شاشـە تژی کـری، ومافێ فەتوایێن (موباشر) بۆ هاتییەدان، تو نابینی دەمێ پسیار ب ڕێکا تـەلـەفوونێ یـان ئنترنێتێ ژێ دئێتەکرن جارەکێ ئێک ژ وان بێژت: بەرسڤا ڤێ پسیارێ ئەز نزانم، یان دڤێت ئەز ل کتێبێن ژێدەر بزڤرم پاشی بەرسڤێ بدەم، بـەلکی هـەر پسیارەکا هـەی ئـەو یـێ حازرە ودەلـیلان هـەمییـان ژی دزانـت، وئێکێ وەکی ئیمام مـالکی -وهوین دزانـن مالـک کییـە- جارەکێ بیست ودو پسیار ژێ هاتنەکرن وی بەرسڤا دووان ب تنێ دا، پشتی گەلەک گۆتی: (لا حول ولا قوة إلا بالله)!

وگەلەک جاران دێ بینی ئێـک ژ ڤـان قـازییێن حزبی ومـوفتییێن فـەضائی پسیارەکا وەسا دێ ژێ ئێتەکرن، ئەگەر ئەو ژ ئیمامێ عومەر هاتباکرن وی بەرسڤ نەددا حەتا خـەلکێ بەدرێ هەمییان کۆم بکەت ورەئیا وان بزانت، بەلێ موفتییێ مە ب دو دەقیقەیان مـەسـەلـێ

دێ صافی کەت، و ب ساناهی بەرسڤێ دێ هاڤێتە مەیدانێ.. بۆچی؟ دا خەلک مەدحێن وی بکەن، وبێژن: چەند یێ زیرەکە!

وئەڤ ئێشا مەزن هێشتا بەرفرەهتر یا لێ هاتی، لەو دێ بینی خوتبەخوینەک یان پێشکێشکەرێ بەرنامەیەکێ دینی ژ خۆ ناگرت کاغزکەکێ د دەستێ خۆ دا بگرت دو دەلیلان ل سەر بنڤیست، دا خەلک نەبێژن: ئەڤە چو نزانت، ڤێجا دێ بینی ئەو ڕادبتە سەر پێیان وعلمێ (ئەووەلین وئاخەرینان!) ژ بەر ختم وجاری دکەت، وسەرک وبنک دکەت، دا خەلک بێژن: (أشهد بالله) ئەڤەیە خەطیب، وئەڤەیە یێ هەمی تشتان ژ بەر دزانت! وعەدەتێ صەحابییان ئەو بوو هەر ئێکی ئاخفتن وفەتوا -ژ بەر گرانییا باری- دهێلا ب هیڤییا هەڤالێ خۆ ڤە، وخەما وان ئەو نەبوو خەلک بێژن: ئەڤە چو نزانت.. قاسمێ نەڤییێ ئەبوو بەکری دبێژت: زەلامەک بژیت نەزان پشتی حەقێ خودێ ژ سەر خۆ ڕادکەت، چێترە ژ وی یێ وی تشتی بێژت یێ ئەو نەزانت.

هەر ئەو قاسم، کو ئێک ژ حەفت فقهزانێن مەزنێن باژێرێ مەدینێ بوو، جارەکێ دەمێ چوویە حەجێ ل مینایێ خەلک لێ کۆمبوو، وپسیار بۆ خۆ ژێ کرن، د بەرسڤا گەلەک پسیاران دا وی گۆت: ئەز نزانم.. وهەر وەکی خەلکی ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو، ئینا وی گۆت: ب خودێ نە هەر تشتەکێ هوین پسیارا وی ژ مە دکەن ئەم دزانین، وئەگەر مە ئەو زانیبا ئەم دا بۆ هەوە بێژین؛ چونکی بۆ مە حەلال نینە ئەم ل هەوە ڤەشێرین.

ب ڕاستی ئێک ژ گرفتارییێن مەزن یێن گەلەک کەس -ب تایبەتی زانا وئەوێن ل مەیدانا دەعوێ کاری دکەن- دکەڤنێ ئەوە خۆێینانە پێشە ب بەرسڤدانا هەر پسیارەکا ژێ بێتەکرن، ئەگەر خۆ وان چو زانین ژی پێ نەبت، حەتا مەسەلە یا گەهشتییە وی حەددی خەلک هەمی ل سەر فەتوایێ یێن بستە بووین، وخەطەر د هندێ دایە هندەک جاران ڤان فەتوایان پەیوەندی ب حەلالکرنا خوین ومالێ خەلکی ژی ڤە هەیە!

ومەنهەجێ پەروەردەیی یێ ئەم ژ صەحابی وتابعییان فێربووین ئەوە د مەسەلا فەتوایێ وبەرسڤدانا پسیاران دا پەیڤا (ئەز نزانم) پتر ژ هەر تشتەکی ل سەر ئەزمانێ مە بت، وئەگەر تو بێژییە کەسەکی: ئەز نزانم، وتو د چاڤێن وی دا بێیە خوارێ، گەلەک بۆ تە چێترە ژ هندێ

تـو ژ نک خـۆ وبێ زانین فەتوایەکا خەلەت بـدەی، ڤێجا د چاڤێن خـودێ دا بێیە خوارێ، و ژ بیر نەکە ئەوێ فەتوایێ ددەت پێش خودێ ڤە (ئیمزایێ) دکەت، وەکی زانایێ ناڤدار ئبن قەییم ئاشکەرا دکەت.

داوودێ ئەودی دبێژت: جارەکێ ئیمامێ شەعبی دەستێ من گرت وگۆت: وەرە دێ فایدەیەکی گەهینمە تە، ئەز د گەل چووم، وی گۆتە من: بابێ یەزیدی، ئەگەر جارەکێ پسیارا تشتەکێ تو نەزانی ژ تە هاتەکرن، بێژە: خودێ چێتر دزانت، چونکی ئەو زانینەکا باشە.

خۆ پەروەردەكرنا
ل سەر كرنا كاری ب زانینێ

زانینا دورست و ب مفا ل نک جیلێ پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ ئەو زانین بوو یا بەرێ خودانێ خۆ ددەتە كرنا كاری، ووی پتر نێزیكی خودێ دكەت، ژ بەر كو دەولەمنكرنا زهنێ ب تنێ ب زانینان، بێی كو ئەو زانین كارەكێ بەرچاڤ ل واقعێ كریارێن مرۆڤی بكەت تشتەكێ بێ بها بوو ل نک وان، وزانین ئەگەر تشتەكێ گرێدایی زهنێ ب تنێ بت، دێ بتە زانینەكا سەرڤە سەرڤە، هەبوون ونەبوونا وێ یا ژێكجودا نابت، وزانینا دورست -ب دیتنا ئیسلامێ- ئەو زانینە یا كاری ل وژدانا مرۆڤی دكەت، حەتا نەفس هەمی (تەفاعولێ) د گەل بكەت، ڤێجا شوینوارێن وێ د رەفتارێ خودانی وژینا وی یا واقعی دا ئاشكەرا ببن، ئەڤەیە ئەو زانینا ئیسلام ژ دویكەفتییێن خۆ دخوازت، وبەرێ وان ددەتێ.

وعلمێ مرۆڤی هندی یێ (نەظەری) بت، وهەما ب تنێ د سەرێ وی دا بت، ونەبتە (واقعەكێ عەمەلی) دێ وەكی وان بڕیاران بت یێن ل سەر كاغەزێ دمینن وكەس د ژیانێ دا ب كار نەئینن، ئەرێ ما وان بڕیاران د گەل گرنگییا خۆ دێ بهایێ خۆ هەبت؟

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی د شیرەتەكا خۆ دا بۆ شاگردەیەكێ خۆ دبێژت: ((كوڕێ من! زانینا تە گازی تە دكەت ودبێژتە تە: ئەگەر تو كاری ب من نەكەی ئەز دێ بمە هێجەت ل سەر تە، بەلێ ئەگەر تو كاری ب من بكەی ئەز دێ بمە هێجەت بۆ تە، و ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن كو زانین گازی كاری دكەت وئەگەر ئەو د بەرسڤێ نەهات ئەو بار دكەت، بەرەكەتا وی دچت وگرفتارییا وی دمینت، ئێدی نەما ئەو مەهدەرێ بۆ تە ل نک خودایێ خۆ دكەت، دچت چونكی بەس ئەو دمینت تیڤلەكێ ب سەرڤە، ژ بەر كو كاكلكا زانینێ كارە)).

مەعنا: زانینا ب ترسی یا كار د دویڤ دا نەبت تیڤلەكێ بێ كاكلكە!

داوودێ طـائی بۆ وەرگرتنا زانینـێ د گـەل ئـەبـوو حـەنیفـەی دڕوینشت، ڕۆژەکـێ ئـەبـوو حەنیفەی گۆتە داوودی: بابێ سولـەیمانی! ئەڤە ئامیرەت مە ب دەست خۆ ئێخست، داوودی گۆتێ: ڤێجا چ ما؟ ئەبوو حەنیفەی گۆت: ما ل وێرێ ئەم کاری پێ بکەین.

ئەو ئامیرەتێن د دەستێن تە دا ئەگەر چەند دباش وپێشکەفتی ژی بن، چو مفا تێدا نابت ئەگەر تو ئەو نەبی یێ کارەکێ باش پێ بکەی، ما ئبلیسێ لـەعنـەتـی یـێ نـەزان بـوو؟ نە.. زانینا وی هــەی گـەلــەک بــوو، بــەلــێ وێ زانینێ هەمییێ چو مفا نەگەهاندێ وئـەو ژ لەعنەتا خودێ نەپاراست دەمێ وی پشت دایە کارێ ب وێ زانینێ، وخۆ د سەر فـەرمانـا خودایێ خۆ ڕا دیتی..

داوودێ طـائـی دبێـژت: ((وی کـەسـێ دڤێـت شـەڕی بکـەت ئـەرێ مـا ب کۆمکرنـا ئامیرەتێن شەڕی ڕانابت؟ باشە ئەگەر وی عەمرێ خۆ هەمی ب کۆمکرنا ئامیرەتان ڤە بۆراند، کەنگی دێ شەڕی کەت؟ زانین ژی ئامیرەتێ کارییە، ما ئەگەر وی عەمرێ خـۆ هـەمـی پێڤـە بۆراند پا کەنگی دێ کاری پێ کەت؟)).

ئەو مرۆڤێ هەمی ئامیرەتێن جۆت وکێلانێ ل نک خۆ کۆم بکـەت، پاشی دەمـێ دبتـە وەختـێ چانـدنێ دبێـژت: ئـەز تـۆڤی ناهـاڤێم.. تـو دێ چ بێژیـێ؟ مـا ئـەو نـە جۆتیـارەکـێ ئەحمەقە؟ باشە فەرقا وی چیە د گەل وی کەسی یێ ب سالان عەمرێ خۆ ب وەرگرتنا زانینێ ڤە دبۆرینت، وگاڤا دبتە دەمێ کارێ ب وێ زانینێ ئەو خۆ ژ کاری ددەتە پاش، ودبێژت: کار ب من ڤە نائێت؟!

شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی دبێژت: ((تو بزانە ئەو زانینا ئـەڤـرۆ تـە ژ گوننـەهێ نـەدەتـە پاش، سوباهی ئەو تە ژ ئاگرێ جەهنەمێ ژی نادەتە پاش)).

و ب دیتنا زانایێن پێشییێ ژ ڤێ ئوممەتێ کار بۆ زانینـێ وەکـی زەکاتێیـە بـۆ مـالـی، وی پاقژ دکەت، وبەرەکەتێ دهاڤێتێ، ئیبراهیمـێ حـەربـی دبێـژت: بـابێ مـن ئـەز برمـە نـک بشرێ کوڕێ حارثی، وگۆتێ: بابێ نەصری، ئەڤ کوڕێ من بۆ نڤیسینا حەدیسێ وزانینێ یێ زیرەکە.. ئینا وی گۆتە من: ((کوڕێ من، پێتڤییە کار ب ڤـێ زانینێ بێتەکرن، ئـەگـەر نـــە

ب هەمییێ ژی بت، هەما ب پێنجان ژ هەر دوسەدان وەکی زەکاتا دەرهەمان)). مەعنا: کانێ چاوا دەرهەم ئەگەر زەکاتا وی نەئێتەدان ڕۆژا قیامەتێ ئەو دبتە پەلەکا ئاگری وخودانێ خۆ دسوژت، وەسا زانین ژی ئەگەر کار پێ نەئێتەکرن ڕۆژا قیامەتێ بۆ خودانی دبتە کول وکەسەر.

وتشتێ صەحابی وتابعییان گرنگییەکا زێدە ددایێ د ڤێ دەلیڤەیێ دا، وخۆ وشاگردەیێن خۆ ل سەر پەروەردە دکر ئەو بوو وان هەڤسەنگی د ناڤبەرا زانین وکاری دا پەیدا دکر، ونەدهێلا لایەک لایەکێ دی هلکێشت، چونکی ئەو ل وێ باوەرێ بوون کو مەتەلا زانین وکاری بۆ مرۆڤی وەکی مەلا هەردو چەنگانە بۆ طەیری، ئەگەر چەنگەک یێ ساخلەم نەبت، طەیر نەشێت ب ئێکی ب تنێ بفڕت، وفڕینا وی ب چەنگەکێ ب تنێ هندێ دگەهینت کو نێزیک ئەو دێ ژ بلندییێ کەڤت، وهەستی لێ هەڕشن!

ودیسا شێخ عەبدلقادرێ گەیلانی د شیرەتەکا خۆ دا دبێژتە مریدەکێ خۆ: ((زانینا ئەزمانی ئەگەر کارێ دلی د گەل دا نەبت بهوستەکا ب تنێ تە نێزیکی حەقییێ ناکەت)).

ئیمامێ ناڤدار ئبن ئەلجەوزی دبێژت: ((زانین نە ب ڕەنگێ خۆ یێ ب سەر ڤەیە، بەلکی ئەو ب مەعنایا خۆیە مفایی دگەهینت، وهەما ئەو کەس مەعنایا زانینێ ب دەست خۆ ڤە دئینت یێ خۆ فێری زانینێ دکەت دا کاری پێ بکەت، هەر جارەکا زانین بەرێ وی بدەتە باشییەکێ ئەو خۆ دوەستینت دا بگەهتێ، وهەر جارەکا زانینێ ئەو ژ کێماسییەکێ دا پاش ئەو دێ خۆ وەستینت دا خۆ ژێ دویر بکەت، هنگی زانین نهێنییا خۆ دێ ل بەر وی ئاشکەرا کەت، وڕێکا خۆ ل بەر وی ب ساناهی ئێخت)).

بشر ئەلحافی جارەکێ شاگردەیەک دیت ب کەیف گوهدارییا دەرسێ دکر ودنڤیسی، ئینا گۆتێ: ((تو ب تام یێ گوهدارییێ دکەی ودنڤیسی، وئەو ب خۆ علم بۆ عەمەلییە، گوهدارییێ بکە، وخۆ فێر بکە، وکاری پێ بکە، وبڕەڤە.. ما تە نەدیت سوفیانێ ثەوری چاوا داخوازا علمی کر، فێربوو، وکار پێ کر، وئەو نیشا خەلکی دا، وڕەڤی! وهەما داخوازکرنا علمی بۆ هندێیە ئەو بەرێ مرۆڤی بدەتە ڕەڤینا ژ دنیایێ، نە کو ڤیانا وێ)).

مەعنا: ب دیتنا بشر ئەلحافی ئەو زانایێ زانینا وی بەرێ وی بدەتە ڤیانا دنیایێ، ئەوی زانینا ب مفا وەرنەگرتییە.

وبەرێ خۆ بدە زانایەکێ دی چاوا ڤی بناخەیێ پەروەردەیی بۆ مە بەرچاڤ دکەت، ئەبوو عەبدررەحمانێ سوللەمی دبێژت: ((ئەڤ قورئانە مە ژ هندەک مرۆڤان وەرگرت ئەو دوەسا بوون دەمێ ئێک ژ وان فێری دەهـ ئایەتان ببا، ئەو نەدچوو دەهێن دی حەتا وی کار ب وان نەکربا، ومە خۆ فێری قورئانێ وکاری پێکڤە دکر، وپشتی مە هندەک دێ ئێن ڤێ قورئانێ وەکی ئاڤێ ڤەخون، بەلێ ئەو ژ گەرویێا وان دەرباس نابت)).

وئەگەر بابێ عەبدررەحمانی زەمانێ مە دیتبا دا چ بێژت؟ ئەو زەمانێ هندەک زانایێن وەسا ل قورئانێ پەیدا بووین فەتوایێ ددەن کو دورستە -بۆ مەصلەحەتا دەعوێ- هەما کار ب قورئانێ نەئێتەکرن؟!

یێن بەری مە زانین حسێب نەدکر نعمەتەک د گەل وان هاتییەکرن، حەتا بەرێ خۆ دابایێ کانێ کار ب وێ زانینێ د گەل دا هەیە یان نە، ئەگەر هەبا هنگی وان ئەو حسێب دکر نعمەت، ئەگەر نە ئەو بەلایەک بوو ب دویڤ خودانی ڤە.. روەیمێ کورێ ئەحمەدی دبێژت: ((ئەگەر خودێ گۆتن وکریار دانە تە، یان گۆتن ژ تە ستاند وکریار بۆ تە هێلا، تو ب خەم نەکەڤە ئەو نعمەتە، وئەگەر وی کریار ژ تە ستاند وگۆتن بۆ تە هێلا، هنگی تو نیهارێ ل سەر نەفسا خۆ بکە، ئەو موصیبەتە، وئەگەر گۆتن وکریار هەردو ژ تە ستاندن، تو بزانە ئەو غەزەبە)).

مەعنا مرۆڤ ل نک وان چار کەس بوون:

- ئەوێ گۆتن وکریار، یان زانین وکرنا کاری ب وێ زانینێ، هەردو ل نک هەین، وئەڤە نعمەتەکا مەزنە.

- وئەوێ کریار ب تنێ ل نک هەی، یەعنی: کارێ وی یێ دورستە بەلێ گەلەک زانین ل نک نینە، ئەڤە ژی هەر نعمەتە، چونکی مرۆڤ تشتی دزانت دا کاری پێ بکەت.

- ئەوێ دزانت بەلێ کاری پێ ناکەت، وئەڤە بەلایە.

- وئەوێ نەدزانت ونە کارەکێ دورست دکەت، وئەڤە ئەوە یێ خودێ ژ هەمی لایان ڤە غەزەب لێ کری.

و ژ بەر گرنگییا کاری، ل نک زانایێن مە یێن پێشییێ کارێ دورست ئەگەر خۆ زانین د گەل نەبت ژی، چێتر بوو ژ زانینا دورست ئەگەر کار د گەل دا نەبت، جارەکێ هەڤالەکێ ئیمام ئەحمەدی بەحسێ شێخەکێ زاهد ل نک وی کر وگۆت: چو علم ل نک نینە.. ئیمام ئەحمەدی لێ حەیتاندن وگۆتێ: ئەزمانێ خۆ بگرە.. هەما ئەم علمی وەردگرین دا وێ بکەین یا ئەو دکەت!

یەعنی: ئەڤ علمێ ئەم دخوینین بۆ هندێیە دا بگەهینە وێ ئارمانجێ یا ئەو گەهشتییێ، ومادەم ئەو گەهشتییە ئارمانجێ، ما ڕێکێ چ گرنگییا خۆ هەیە؟

ومەنهەجێ وان یێ پەروەردەیی د مەسەلا وەرگرتن وبەلاڤکرنا علمی دا سوفیانێ ثەوری د گۆتنەکا خۆ دا کورت دکەت، دەمێ دبێژت: ((خۆ فێری ڤێ زانینێ بکەن، وئەگەر هەوە خۆ فێری وێ کر، هوین وێ ژ بەر بکەن، وئەگەر هەوە ژ بەرکر هوین کاری پێ بکەن، وئەگەر هەوە کار پێ کر، هوین وێ بەلاڤ بکەن)).

مەسەلە ل نک وان ب ڤی ڕەنگییە.. وبیلالێ کوڕێ سەعدی دبێژت: ((خودان باوەر گۆتنەکێ دبێژت، خودێ وی وگۆتنا وی ناهێلت حەتا بەرێ خۆ بدەتە کارێ وی، وئەگەر کارێ وی وەکی گۆتنا وی بت، خودێ وی ناهێلت حەتا بەرێ خۆ بدەتە تەقوایا وی، وئەگەر تەقوایا وی ل دویڤ گۆتن وکریارا وی بت، خودێ وی ناهێلت حەتا بەرێ بدەتە ئنیەتا دلێ وی، ڤێجا ئەگەر ئنیەتا وی یا ب سلامەت بت ئەوا دی هەمی ژی دێ یا ب سلامەت بت، ودەمێ خودان باوەر گۆتنەکێ دبێژت گۆتنا وی وکریارا وی وەکی ئێکە، ومنافق وی تشتی دبێژت یێ ئەو دزانت، ووی کاری دکەت یێ ئەو نەزانت)).

وگوهدارییا ڤێ سەرهاتییا کورت ژی بکەن دا بزانن کانێ زانینا بێ کریار ل نک وان یا چاوا بوو، یەحیایێ طائی دبێژت: عەونێ کوڕێ عەبدللاهی هاتە مزگەفتا مە ووەعظەکێ وەسا ل مە کر مە چو جاران چو وەعظێن وەسا گوهـ لێ نەبووینە، پاشی گۆت: هەوە

نساخەک هەیە ئەم بچین سەرا بدەین؟ مە گۆتێ: بەلێ یەزیدێ کورێ مەیسەرەی.. وئەم پێکڤە چووین مە سەرا یەزیدی دا، ئەو ل سەر جهی یێ درێژکری بوو، ل وێرێ ژی عەونی وەعظەکێ وەسا ل مە کر وەعظێ وی یێ مزگەفتێ ل بەر چو نەبوو، یەزید ڕوینشتە خوارێ وگۆت: تە دا بەحرەکا بەرفرەهـ وڕوبیارەکێ مەزن ژێ ئینادەر، وتــە گـەلەک دارێن ب خەمل ل بەر لێڤان چاندن، ڤێجا ئەگەر ئەو دار یێن بەری بن، تو دێ ژێ خۆی ودەیە خەلکی ژی، وئەگەر ئەو دار دخرش بن، ل پشت هەر دارەکێ بڤرەک هەیە، پاشی چ هەیە؟ عەونی گۆت: پاشی بڕینا هەی.. گۆت: پاشی چ؟ عەونی گۆت: پاشی دێ کەنە د ئاگری دا.. یەزیدی گۆت: تو ڕاست دبێژی!

بەلێ.. ئەگەر دار یا بەری نەبت، وچو بەرهەم پێڤە نەئێت، چەند یا ب خەمل ژی بت، ڕۆژەک دێ ب سەر دا ئێت ئەو دێ ئێتە پرت پرتکرن وهاڤێتن د ناڤ ئاگری دا.

و ب دیتنا صەحابییان ئەو کەسێ علمێ بێ عەمەل ل خۆ زێدە دکەت، ئەو هێجەتا خودێ ڕۆژا قیامەتێ ل سەر خۆ زێدە دکەت، صەحابییا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- (أم الدرداء)ێ گۆتە زەلامەکی: تە کار ب وێ زانینێ کرییە یا تە هەی؟ وی گۆت: نە.. وێ گۆتێ: بۆچی تو هێجەتا خودێ ل سەر خۆ زێدە دکەی؟

مرۆڤێ نەزان، ئەگەر جارەکێ خەلەتییەکێ بکەت ژی، یان بەر ب گونەهێ ڤە بچت، بەلکی هێجەتەک یان نیڤ هێجەتەک وی هەبت، بەلێ مرۆڤێ زانا هێجەتا وی دێ چ بت؟ ودەمێ من گۆتی: نیڤ هێجەت.. مەخسەدا من ئەوە مرۆڤێ نەزان کەس چاڤ لێ ناکەت ووی بۆ خۆ ناکەتە هێجەت، بەلێ خرابییا یێ زانا کرێتتر لێ دئێت دەمێ خەلک چاڤ لێ دکەن، ووی بۆ خۆ دکەنە هێجەت، ژ بەر ڤێ چەندێ فوضەیلێ کورێ عیاضی دگۆت: ((حەفتێ گونەهـ بۆ مرۆڤێ نەزان دئێنە غەفراندن حەتا گونەهەک بۆ مرۆڤێ زانا دئێتە غەفراندن)).

وئێک ژ وان دەمێ مرۆڤەک ددیت خودێ زانین یا دایێ وکار ب وێ زانینێ نەدایێ، وان حسێب دکر ئەڤە عقووبەیەکێ خودێ دایێ، وڕەنگەکێ (ئستدراجێ)یە بۆ هندێ دا ئەو پێ بچتە هیلاکێ، حامدێ دەققاق دبێژت: ((ئەگەر خودێ ڤیا مرۆڤەکی ببەتە هیلاکێ سێ

عقووبەیان دێ دەتێ: یا ئێکێ زانینێ دێ دەتێ وکارێ زانایان دێ ژێ ستینت، یا دویێ هەڤالینییا چاکان دێ ب رزقێ وی کەت وناهێلت ئەو ب دورستی ب حەقێ وان رابت، یا سێیێ دەرگەهێ طاعەتی دێ ل بەر وی ڤەکەت بەلێ ئیخلاصا د کاری دا نادەتێ)).

وهندی هند ئەو ل ڤێ مەسەلێ دهشیار بوون، کو کارێ وان وەکی گۆتنا وان بت، ئێک ژ وان رۆژێ گەلەک جاران کارێ خۆ وگۆتنا خۆ دئێخستە بەرێک، ودترسیا کو ئەنجام نە یێ ب دلێ وی بت، مەیموونێ کورێ مەهرانی دبێژت: ((هەر جارەکا من کارێ خۆ وگۆتنا خۆ دایە بەرێک، مەسەلە یا ب دلێ من نەبوویە)) وئیبراهیمێ تەیمی ژی وەکی وی دبێژت: ((هەر جارەکا من کارێ خۆ وگۆتنا خۆ دایە بەرێک، ترسا من ئەو بوویە ئەو من درەوین دەربێخت)).

وپشتی مە زانی کو د مەنهەجێ سەلەفێن ڤێ ئوممەتێ دا زانینا بێ کریار چو بهایێ خۆ نینە، دڤێت ژ بیر نەکەین کو کار -ئەگەر خۆ گەلەک ژی بت- ل نک وان چو بهایێ خۆ نینە ئەگەر یێ دورست نەبت، وئەگەر تە بڤێت بهایێ ئێکی بزانی بەرێ خۆ نەدە گەلەکییا کارێ ئەو دکەت، بەلێ بەرێ خۆ بدە دورستییا کارێ ئەو دکەت، وهەیبێ کورێ وەردی دبێژت: ((خەما ئێک ژ هەوە بلا ئەو نەبت گەلەک کاری بکەت، بەلێ بلا خەما وی ئەو بت چاوا کارێ خۆ باش بکەت، چونکی دبت مرۆڤەک نڤێژێ بکەت وئەو د نڤێژێ دا بێ ئەمرییا خودێ بکەت، ودبت ئەو رۆژییێ بگرت و ب رۆژییا خۆ بێ ئەمرییا خودێ بکەت)).

هیڤییا مە ژ خودێ ئەوە ئەو زانینا کار د گەل دا ب رزقێ مە بکەت.

خۆ پەروەردەکرنا
ل سەر هێلانا ئاخفتن وکەنیا زێدە

د قورئانا پیرۆز دا دو ئایەت هەنە، ئەگەر مرۆڤ باش هزرا خۆ تێدا بکەت، وهەردەم ئەو ل بیرا مرۆڤی بن، ئەگەر خۆ ئاخفتن یا ب پارە ژی با مرۆڤ نەدئاخفت، ئاخفتنەکا وەسا نەبا مرۆڤ یێ مەجبوور با.. ئەو ئایەت ژی ئەڤەنە:

یا ئێکێ: ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾﴾ (الانفطار: ١٠-١٢) یەعنی: مسۆگەر هندەک ملیاکەتێن ل نک خودێ ب قەدر هەنە زێرەڤانییێ ل هەوە دکەن، ووی تشتی ل سەر هەوە دنڤیسن یێ فەرمان ب نڤیسینا وی لێ هاتییەکرن، وتشتەک ژ گۆتن وکریارێن هەوە ل بەر وان بەرزە نابت، وئەو دزانن کانێ هوین چ کاری دکەن یێ باش بت یان یێ خراب بت.

یا دویێ: ﴿إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾﴾ (ق: ١٧-١٨) یەعنی: دەمێ ئەو هەردو ملیاکەتێن ل لایێ وی یێ ڕاستێ ولایێ وی یێ چەپێ هەین کار وگۆتنێن وی دنڤیسن، وگۆتنەک ژ دەڤێ وی دەرناکەڤت ئەگەر ئەو ملیاکەتێ زێرەڤانییێ ل وی دکەت نە نڤیست، وئەو ملیاکەتەکێ ئامادەیە ل نک وی وئەو بۆ وێ چەندێ یێ هاتییە بەرهەڤکرن.

ڕۆژەکێ سوفیانێ ثەوری دەرس دگۆتە طەلەبێن خۆ، گۆت: بێژنە من: ئەگەر کەسەک د ناڤ هەوە دا هەبت ئاخفتنێن هەوە بۆ سولطانی ببەت، ئەرێ هوین دێ تشتەکی بێژن یێ وی پێ نەخۆش بت؟

وان گۆت: نەخێر.

سوفیانی گۆت: پا ئێکێ د ناڤ هەوە دا هەی هەر گۆتنەکا هوین بێژن دێ بەتە نک خودێ!

ئەڤە ئەو بناخە بوو یێ پێشییێن مە پشکەک ژ مەنهەجێ خۆ یێ پەروەردەیی ل سەر ئاڤا دکر، کو مرۆڤ وێ ئاخفتنا زێدە نەبێژت یا چو فایدێ وی تێدا نەبت، وئاخفتنێن خۆ بهژمێرت وحسێب بکەت ئەو پشکەکە ژ کارێ وی، یێ کو دێ حسێب سەرا د گەل ئێتەکرن، وهەیبێ کورێ وەردی دگۆت: ((هەچییێ ئاخفتنا خۆ ژ کارێ خۆ حسێب بکەت، ئاخفتنا وی دێ یا کێم بت)) وعومەرێ کورێ عەبدلعەزیزی دگۆت: ((وهەچییێ ئاخفتنا خۆ ژ کارێ خۆ حسێب بکەت، گونەهێن وی دێ کێم بن)).

ژ بەر ڤێ چەندێ جیلێ پێشییێ ژ ئوممەتا مە خۆ ل سەر هندێ پەروەردە دکر کو گەلەک نەئاخڤن، وهەر گۆتنەکا ئەو بێژن ئەو سەد حسێبان بۆ بکەن، بەری ئەو ژ دەڤێن وان دەرکەڤت، دا ئەو ژێ پەشێمان نەبن، جارەکێ هندەکان گۆتە ئەنەسێ کورێ مالکی: بۆچی تو بۆ مە نائاخڤی؟ وی گۆت: کورێ من، هەچییێ گەلەک باخڤت خەلک ژێ درەڤن.

وعەطاء دبێژت: ئەز وعوبەیدێ کورێ عومەیری چووینە نک عائیشایێ، وێ گۆتە عوبەیدی: ئەگەر جارەکێ تە وەعظەک کر گەلەک درێژ نەکە؛ چونکی ئەو ل سەر نەفسێ یێ گرانە.

وعەطائی ب خۆ ژی ئەڤ دەرسە باش ژ دەیکا موسلمانان وەرگرت، لەو ئیسماعیلێ کورێ ئومەییەی دبێژت: عەطاء گەلەک کێم دئاخفت، بەلێ گاڤا دئاخفت مرۆڤی دگۆت ملیاکەت یێن ل سەر ئەزمانێ وی دئاخڤن.

وعەطاء د گۆتنەکا خۆ یا دی دا بەحسێ صەحابییان دکەت، ودبێژت: ((وان حەز ژ گۆتنا زێدە نەدکر، وژبلی خواندنا قورئانێ، وفەرمانا ب باشییێ، وپاشڤەبرنا ژ خرابییێ، وکارەکێ پێتڤی بۆ ژیارا مرۆڤی، هەر گۆتنەکا دی ل بەر وان ئاخفتنا زێدە بوو.. پاشی عەطائی گۆت: ئەرێ ما ئێک ژ هەوە شەرم ناکەت دەمێ دەفتەرا وی یا وی ل رۆژێ تژی کری دئێتە ڤەکرن، وئەو بەرێ خۆ ددەتێ، دبینت ئەو یا تژییە ژ وان گۆتنان یێن نە فایدێ وی یێ دنیایێ تێدا ونە یێ ئاخرەتێ؟)).

ومرۆڤ دەمێ بەرێ خۆ ددەتە رەڤینا صەحابییان ژ ئاخفتنا زێدە، مرۆڤ تشتەکێ عەجێب دبینت، دبێژن: چەند سالەکان تەمیمێ داری دەستویری ژ ئیمامێ عومەر دخواست کو ئەو بۆ خەلکی باخڤت ووعەظی ل وان بکەت، عومەری دەستویری نەددایێ، حەتا جارەکێ گۆتییێ: تو دێ چ بۆ وان بێژی؟ وی گۆت: دێ قورئانێ بۆ وان خوینم، وخێرێ نیشا وان دەم، ووان ژ خرابییێ دەمە پاش.. عومەری گۆتێ: ئەوە تشتێ ب فایدە، پاشی گۆتێ: ل رۆژێن ئەینییێ بەری ئەز دەرکەڤم بۆ خواندنا خوتبێ وەعظێ خۆ بکە.

عومەر نە ئەو کەس بوو یێ دوژمناتییا وەعظی بکەت، یان ببتە رێگر د ناڤبەرا خەلکی ووەعظی دا، پا بۆچی هندە ئەوی د ڤێ مەسەلێ دا شداندن کر؟

بەرسڤ: بۆ هندێ دا خەلک (ووەعظکەر بەری هەمییان) بزانن کو ئاخفتن ئەگەر خۆ یا خێرێ ژی بت وبۆ وەعظ وبیرئینانێ بت، بارەکێ گرانە دڤێت مرۆڤ یێ لێ هشیار بت، و ل سەر ڤی بناخەیی یێ عومەری وجیلێ صەحابییان دانای، تابعی هاتنە پەروەردەکرن، ووان ئەو وەک مەنهەجەکێ پەروەردەیی یێ پێکهاتی بۆ مە ڤەگوهاست، بابێ حەسەنێ زاهد دبێژت: ((ئەڤە سیه سالە من ئاخفتنەکا وەسا نەگۆتییە ئەز هەوجەی داخوازکرنا لێبۆرینێ ببم)).

وبەلکی هندەک د ناڤ مە دا هەبن دەمێ دلێ وان دچتە گۆتنەکا خراب خۆ ژێ ددەنە پاش، وهزرەکێ بۆ دکەن، بەلێ جیلێ پێشییێ ژ صەحابی وتابعییان ئێک ژ وان دەمێ دلێ وی دچوویێ گۆتنەکا باش بێژت، دترسییا وسەد هزر بۆ دکرن، دترسییا رۆژا قیامەتێ خودێ پسیارێ ژێ بکەت: ئەرێ ئنیەتا تە چ بوو دەمێ تە ئەڤ گۆتنە گۆتی؟ لەو بەری ئەو باخڤت یان کارەکی بکەت، وی بەرسڤەک بۆ خۆ ئامادە دکر.. حاتەمێ ئەصەم دبێژت: ((من نەڤێت ئاخفتنەکێ بێژم بەری ئەز بەرسڤا وێ بۆ خودێ حازر بکەم، ئەگەر رۆژا قیامەتێ خودێ گۆتە من: بۆچی تە ئەڤ ئاخفتنە گۆتبوو، ئەز دێ بێژم: یا رەببی ژ بەر فلان تشتی)).

زەلامەکێ تەمیمی دبێژت: دەه سالان من تێکەلییا رەبیعێ کورێ خەیثەمی کر، من نەدیت جارەکێ وی پسیارا تشتەکێ دنیایێ ژ من کربت، دو جاران تێ نەبت، جارەکێ گۆت: دەیکا تە یا ساخە یان نە؟ وجارەکا دی گۆت: هەوە چەند مزگەفت هەنە.

وهوین دزانن دەمێ جار جاران هندەک ژ وان بۆ تەحەددی (یان شەرتانێ وەکی هندەک دبێژن) ڤیابا قەبێ هەڤالەکێ خۆ بخوازن وان چ دکر؟

گوهێ خۆ بدەنە ڤێ سەرهاتییا کورت.. بیلالێ کورێ مونذری دبێژت: زەلامەکی گۆت: ئەگەر ئەز ئەڤرۆ گونەهەکێ ب رەبیعی نەدەمە کرن، ئەز چو جاران نەشێم گونەهەکێ ب ئێکی بدەمە کرن، ورابوو چوو مەجلسا وەعظێ رەبیعی، پشتی رەبیع ژ ئاخفتنێ خلاس بووی، وی زەلامی گۆتێ: بابێ یەزیدی! ئەرێ تە زانییە کورێ کورێ فاطمایێ -سلاڤ لێ بن- هاتە کوشتن؟ گۆت: رەبیعی گۆت: (إنا لله وإنا إليه راجعون) پاشی ئەڤ ئایەت خواند: ﴿قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ عَٰلِمَ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحۡكُمُ بَيۡنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾﴾ (الزمر: ٤٦) یەعنی: ئەی پێغەمبەر تو بێژە: ئەی خودا، داهێنەرێ عەسمانان وعەردی، زانایێ تشتێ ڤەشارتی وئاشکەرا، تویی رۆژا قیامەتێ حوکمی د ناڤبەرا بەنییێن خۆ دا د وی تشتی دا دکەی یێ ئەو تێدا ژێک جودا دبوون. وی زەلامی گۆت: من گۆتێ: وتو بۆ ڤێ مەسەلێ چ دبێژی؟ وی گۆت: ئەو دێ زڤرنە نک خودێ، وحسێبا وان ئەو دێ کەت.

وئەو زەلام نەشیا گۆتنەکێ ب وی بدەتە کرن تاما گونەهێ ژی تێدا هەبت.

ئبن خارجە دبێژت: بیست سالان ئەز د گەل ئبن عەونی مام، ئەز دبێژم هەردو ملیاکەتێن وی تشتەک ل سەر وی نەنڤیسییە.. یەعنی: من گوهـ نەبوو وی گۆتنەکا وەسا گۆت بت مرۆڤ بێژت: ئەڤە گونەهەک ل سەر وی هاتە نڤیسین.

ڤێجا یا فەرە ئەم گەلەک ل ئاخفتنێن خۆ دهشیار بین، گۆتنا فایدە تێدا نەبت نەبێژین، ویا فایدە تێدا هەبت بەری ئەم وێ بێژین ئەم پسیارێ ژ خۆ بکەین: ئەرێ بۆچی ئەز دێ ڤێ گۆتنێ بێژم؟ ئەگەر ئارمانج ژێ خودێ نەبت، بلا ئەم وێ نەبێژین، چونکی ئەو ژی دێ بتە بەلا بۆ مرۆڤی، وکەس ژ مە بلا دلێ خۆ ب هندێ خۆش نەکەت کو ئەڤە ئاخفتنەکا باشە وخێرا تێدا هەیە.. حەدیسەکا ب سەهم هەیە، ترمذی ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت، ودبێژت: سێ جاران دلێ ئەبوو هورەیرەی هاتە گرتن بەری ئەو وێ حەدیسێ ریوایەت بکەت، ئەڤ حەدیسە بەحسێ وان هەر سێ کەسان دکەت یێن ئێکەمین جار ئاگرێ جەهنەمێ ب وان دئێتە

خۆشکرن. بەلکی هوین هزر بکەن ئەو کەس ئەون یێن نڤێژ نەکرین، یان خەلک کوشتین، یان ئێک ژ ڤان گونەهان کر بت یێن ئەم دبێژینێ: گونەهێن مەزن، بەلێ ئەو ب خۆ وەسا نینە.. یێ ئێکێ: ئەو مرۆڤە یێ قورئانێ باش دزانت ونیشا خەلکی ددەت، ویێ دویێ: ئەو مرۆڤە یێ د جیهادێ دا شەهید بووی، ویێ سێیێ: ئەو دەولەمەندە یێ گەلەک خێر ب مالێ خۆ کرین.. خودێ دبێژتە هەر ئێک ژ وان: بۆچی تە ئەڤ کارە کربوو؟ وددەمێ ئەو درەوان دکەت ودبێژت: یا رەببی من ئەو بۆ تە کربوو، خودێ دبێژتێ: تو درەوان دکەی، تە ئەو کربوو دا خەلک بەحسێ تە بکەن.

مرۆڤەک دبێژت: دەمێ من ئەڤ حەدیسە بۆ موعاویەی خواندی، وی هند کرە گری حەتا من هزر کری دێ مرت، پاشی گۆت: ئەگەر حالێ ڤان یێ هۆسا بت، پا حالێ خەلکێ دی دێ چ بت؟ پاشی وی چاڤێن خۆ شویشتن وگۆت: خودێ وپێغەمبەرێ وی راست دبێژن: ﴿مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيۡهِمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ فِيهَا وَهُمۡ فِيهَا لَا يُبۡخَسُونَ ۝١٥ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيۡسَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَٰطِلٞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝١٦﴾ (هود: ١٥-١٦).

هەر کارەکێ ئەم بکەین، یان گۆتنەکا بێژین، دڤێت بزانین بۆچی مە ئەو کر یان گۆت، وفایدێ مە ناکەت کو ئەو کار وگۆتن ل نک خەلکی دباش بن، یان خێر تێدا هەبت، دڤێت ئەم د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا بزانین کانێ بۆچی مە ئەو گۆتییە یان کرییە.

ووەکی گۆتنا زێدە، کەنییا زێدە ژی ل نک وان تشتەکێ مەقبوول نەبوو، وهەیبێ کورێ وەردی دبێژت: ((ئەز یێ عەجێبگرتیمە ژ مرۆڤێ زانا، چاوا دلێ وی ب کەنییێ رحەت دبت وئەو دزانت کو رۆژا قیامەتێ راوەستیانەکا ب ترس وسەهم بۆ وی هەیە)).

(شيخ الإسلام ابن تيميه) د تەعلیقەکێ دا دبێژت: ئەو کەسێ ئاخفتنەکا ب کەنی وجوان بەلێ یا حەلال بکەتە رێک بۆ گەهاندنا حەقییێ ئەڤە ژ کارێن چاکە.

یەعنی: ئەو دژی هندێ نەبوون مرۆڤ یێ رح سڤک بت، وهندەک جاران خۆ د وەعظێ خۆ ژی دا هندەک تشتێن خۆش و ب کەنی بێژت، دا مەلەل بۆ نەفسێن گوهداران چێ نەبت،

بەلێ ئەگەر مەسەلە زێدە بوو، وگەهشتە وی حەددی ترانە وکەنی بۆ وی ببتە تبیعەت، وئەو د هەمی تشتان دا ببتە مرۆڤەکێ نە یێ جددی، ئەڤە ل نک وان تشتەکێ دورست نەبوو. ئیمامێ نەوەوی دبێژت: ((یاری وترانەیێن نە دورست ئەون یێن ژ حەددی دەردکەڤن، ومرۆڤ یێ بەردەوام بت ل سەر، ئەوە یا کەنی پێڤە دئێت ودل پێ رەق دبت، ومرۆڤ پێ ژ زکرێ خودێ موژیل دبت، وگەلەک جاران نەخۆشی پێڤە دئێت، وسەری دکێشتە کەرب وکینێ، وهەیبەتێ بۆ خودانی ناهێلت، وئەگەر ئەڤ تشتە تێدا نەبن، ئەو یا دورستە وپێغەمبەری ژی ئەو دکر)).

ومەسەلە هێشتا دژوارتر لێ دئێت دەمێ مرۆڤ ژ وان بت یێن خەلک چاڤ لێ دکەن، وهزرەکا مەزن ژێ دکەن، جارەکێ فوضەیلێ کورێ عیاضی د بەر هندەک زانایێن حەدیسێ را بۆری دیت ئەو یێن دکەنە کەنی وترانەیان دکەن، ئینا وی گۆتە وان: هێدی هێدی میراتگرێن پێغەمبەران، هێدی.. هوین ئەون یێن خەلک چاڤ ل هەوە دکەن!

ومووسایێ کورێ ئەعیونی دبێژت: ئەوزاعی گۆتە من: ((بابێ سەعیدی، بەراهییێ مە ترانە دکرن ودکرە کەنی، بەلێ ڤێ گاڤێ پشتی ئەم بووینە جهێ چاڤلێکرنێ بۆ خەلکی، ئەز دبێژم ئەم ئێدی نەشێین بگرنژین ژی)).

وبلا کەس تێ نەگەهت کو مەعنا ڤێ ئەوە مرۆڤێ زانا یان یێ داعیە دڤێت هەمی گاڤان یێ ناڤچاڤ گرێ بت، وچو جاران یاری وترانەیان نەکەت، دا یێ ب هەیبەت بت، نە خێر! پسیار ژ سوفیانێ کورێ عویەینەی هاتەکرن: ئەرێ ترانە تشتەکێ کرێتە؟ وی گۆت: ((نە خێر، بەلکی ئەو سوننەتە، بەلێ بۆ وی یێ بزانت وێ بدانتە جهێ وێ)).

بەلێ تشتێ وان کرێت ددیت ئەو بوو ترانە ویاری وکەنی بۆ مرۆڤی ببتە عەدەت، حەتا مرۆڤ پێ بێتە نیاسین، وئەو د خەما هندێ نەبت کو ئەو ترانەیێن ئەو دکەت، ژ لایێ شەرعی ڤە ددورست بن یان نە.. ئەڤەیە یا کو وان دورست نەددیت، وحەتا ئێک ژ وان هێدی هێدی بەر ب ڤی ئەخلاقی ڤە نەچت بێی ئەو ب خۆ بحەسییێت، وی کەنییا خۆ کێم دکر، وئەو د ژیانا خۆ دا پتر د جددی بوون.

حەسەنێ بەصری دگۆت: ((ئەم دکەینە کەنی، وئەم نزانین بەلکی خودێ بەرێ خۆ دابتە هندەک کریارێن مە وگۆت بت: ئەز تشتەکی ژ وان ژ هەوە قەبویل ناکەم)).

هیڤییا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە ئەو بەرێ مە بدەتە حەقییێ ورێکا ڕاست.

پاشگۆتن

وپشتی ڤێ گەهشتنا کورت د گەل ڤی جیلێ نموونەیی، وئاگەهداربوونا ژ نێزیک ژ وی مەنهەجی یێ وان خۆ ودویکەفتییێن خۆ ل سەر پەروەردە دکرن، چ ب مە نامینت ژ بلی هندێ کو ئەم ژی وەکی ئیبراهیمێ تەیمی بێژین دەمێ بەحسێ صەحابی وتابعییێن بەری خۆ کری وگۆتی: ((کانێ ئەو وکانێ ئەم! چەند وئەم وئەو ژێک ددویرین؟ دنیا ب نک وان ڤە هات ئەو ژێ رەڤین، ودنیا پشتا خۆ ددەتە هەوە وهوین ل دویڤ دچن)).

ب ڕاستی دەمێ مرۆڤ حالێ خۆ ویێ ڤی جیلی هەڤبەری ئێک دکەت، مرۆڤ هەست ب شەرم وفهێتییێ دکەت.. هیڤییا مە ئەوە ئەڤ گۆتنێن مە بیرئینانەک بت بۆ مە بەری گوهداران، وهشیارییەک بت کو هممەتا خۆ زێدە بکەین، وبێ هیڤییێ بدەینە لایەکی، وهندی ژ مە بێت خۆ ب کاروانێ ڤان مرۆڤێن بژارە ڕا بگەهینین، ئەگەر خۆ ئەم ژ وان نەبین ژی، قەیسێ کوڕێ عەمری دبێژت: ((ئەگەر تشتەک ژ خێرێ گەهشتە تە کاری پێ بکە، بلا تو ژ خودانێن وی نەبی ژی)).

یا رەببی تو تەوفیقا مە هەمییان بدەی کو ئەم ب ڕەنگەکێ ڕاست ودورست خۆ پەروەردە بکەین، وتو ڤی کارێ مە بۆ مە ب خێر بنڤیسی، ومە ژ هەمی سالۆخەتێن کرێت ونە د ڕێ دا بدەیە پاش..

وحەمد هەمی ل دەسپێکێ ودویماهییێ بۆ خودێ بت، خودانێ قەنجییان.

ناڤەرۆك

بەرپەڕ	ناڤەرۆک
٥	پێشگۆتن
٧	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر ئیخلاصێ
١٣	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر خۆنیاسینێ
٢١	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر هشیارییا ل نەفسێ
٢٩	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر حسێبا د گەل نەفسێ
٣٧	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر موخالەفا نەفسێ
٤٢	خۆ پەروەردەکرنا ب مەشقکرن و بێنفرەهییێ
٤٧	خۆ پەروەردەکرنا ب نموونە و مەتەلان
٥٥	خۆ پەروەردەکرنا ب بیرئینانا ئاخرەتێ
٦١	خۆ پەروەردەکرنا ب بیرئینان وهژمارتنا گونەهان
٦٩	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر خۆنەمەزنکرنێ
٧٧	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر نەکڕینا دنیایێ ب دینی
٨٢	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر نەلەزکرنا د فەتوایێ دا
٨٥	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر کرنا کاری ب زانینێ
٩٢	خۆ پەروەردەکرنا ل سەر هێلانا ئاخفتن وکەنیا زێدە
٩٩	پاشگۆتن